C/2026/4094

31.7.2026.

OBAVIJEST KOMISIJE

Smjernice o općem sustavu zaštite vrsta ptica – članci 5. i 9. Direktive o pticama

(C/2026/4094)

Sadržaj

Stranica

1. PREDGOVOR 2
2. PODRUČJE PRIMJENE I CILJEVI DIREKTIVE O PTICAMA 5
   - 2.1. Područje primjene 5
   - 2.2. Ciljevi 6
3. ČLANAK 5. DIREKTIVE O PTICAMA 8
   - 3.1. Tekst članka 5. 8
   - 3.2. Opća razmatranja 8
   - 3.3. Pojam „namjerno” iz članka 5. Direktive o pticama 10
   - 3.4. Poduzimanje preventivnih mjera kako bi se izbjeglo nanošenje namjerne štete 11
   - 3.5. Posebne zabrane iz članka 5. 12
   - 3.6. Provedba članka 5. 15
     - 3.6.1. Potreba za potpunim i učinkovitim zakonodavnim okvirom 15
     - 3.6.2. Uključivanje zahtjeva iz članka 5. u postupke izdavanja dozvola 16
     - 3.6.3. Primjeri aktivnosti koje mogu biti obuhvaćene područjem primjene članka 5. i mogućih preventivnih mjera 17
4. ČLANAK 9. DIREKTIVE O PTICAMA 32
   - 4.1. Tekst članka 9.: 32
   - 4.2. Opća razmatranja 33
   - 4.3. Uvjeti za primjenu odstupanja na temelju članka 9. 35
   - 4.4. Uloga članka 9. u postizanju ciljeva Direktive o pticama 45
   - 4.5. Članak 9. stavci 3. i 4. 46

Prilog I.: Primjena odstupanja na temelju članka 9. Direktive o pticama na bjelolicu gusku 47

Prilog II.: Primjena odstupanja na temelju članka 9. Direktive o pticama na velikog vranca 55

1. **PREDGOVOR**

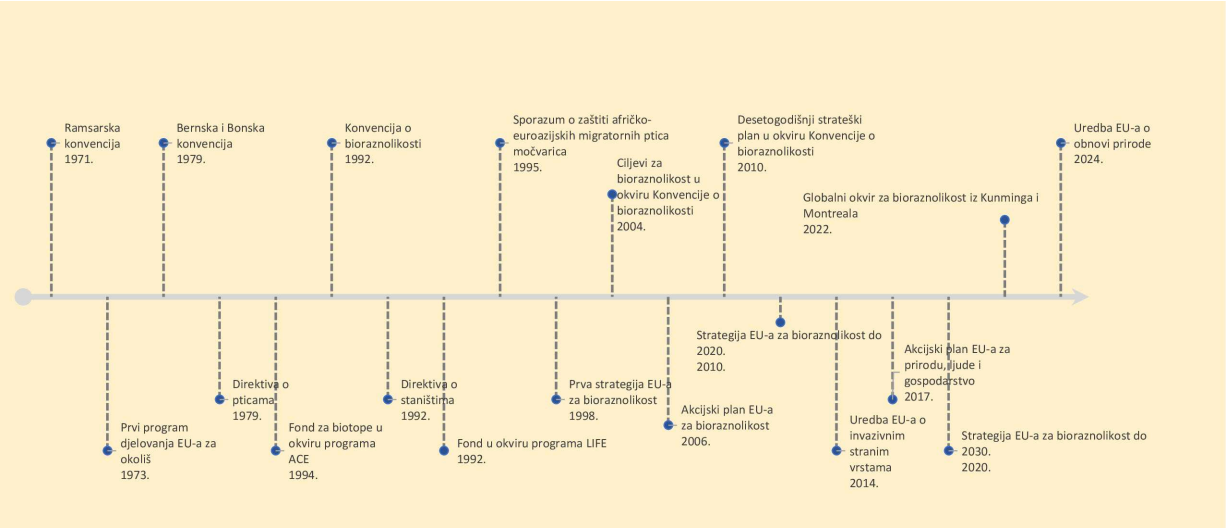
Direktiva 2009/147/EZ o očuvanju divljih ptica (Direktiva o pticama) ([1]) važan je temelj politike EU-a u području okoliša. Potvrda je predanosti EU-a globalnom očuvanju bioraznolikosti i kontinuiranoj zaštiti svih vrsta ptica u cijeloj Europi.

Direktiva o pticama donesena je 1979. kao politički odgovor na snažno negodovanje javnosti zbog dramatičnog pada broja ptica. Budući da ptice migriraju bez obzira na nacionalne granice, bilo je jasno da bi mjere za očuvanje bile djelotvornije ako bi se koordinirale na razini EU-a. Osim toga, ptice su važan posredni pokazatelj stanja bioraznolikosti i zdravlja okoliša. Direktivom o pticama stoga je uvedena nova dimenzija očuvanja divlje faune i flore koja se temelji na zaštiti staništa i vrsta te upravljanju njima jer je u to vrijeme postajalo sve jasnije da je, kako bi se zaštitila vrsta, potrebno očuvati i njezino stanište.

Iako i dalje postoje problemi koje treba riješiti kako bi se dugoročno zajamčile zdrave populacije ptica, Direktiva o pticama i dalje služi kao standard za očuvanje ptica u svih 27 država članica EU-a.

Slika 1

Vremenski slijed najvažnijih inicijativa EU-a i međunarodnih inicijativa za prirodu i bioraznolikost

IZJAVA O ODRICANJU OD ODGOVORNOSTI

Cilj je ovih smjernica za tumačenje pojasniti odredbe članaka 5. i 9. Direktive o pticama te dati detaljan pregled primjenjive sudske prakse Suda Europske unije (Sud EU-a). Smjernice nisu pravno obvezujuće i njima se ne utvrđuju nove pravne obveze. Sadržavaju samo pojašnjenja kako bi se državama članicama olakšalo osmišljavanje nacionalnih provedbenih mjera koje su najprikladnije u njihovim konkretnim okolnostima.

To ne utječe na daljnju sudsku praksu Suda EU-a, ishod tekućeg testiranja otpornosti Direktive o pticama i Direktive o staništima na stres ni na paket prijedloga za pojednostavnjenje administrativnih opterećenja koji je podnijela Europska komisija ([2]). Konkretnije, Komisija je u okviru tog paketa predložila neke odredbe kojima bi se zajamčilo da

([1]) Direktiva 2009/147/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 30. studenog 2009. o očuvanju divljih ptica (kodificirana verzija) (SL L 20, 26.1.2010., str. 7., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/147/2019-06-26).

([2]) Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću i Odboru regija „Pojednostavnjenje za održivu konkurentnost”, COM(2025) 980 final.

se zahtjevi za zaštitu vrsta iz članka 5. Direktive o pticama ne tumače preusko ili previše opterećujuće, a da se pritom ne ugrozi postizanje ciljeva Direktive ([3]). Nakon dovršetka dotičnog zakonodavnog postupka moglo bi biti potrebno izmijeniti ove smjernice.

Opći okvir Direktive o pticama

Direktiva o pticama štiti sve vrste divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica na koje se primjenjuje Ugovor (članak 1.) ([4]).

S obzirom na to da je važno postići ravnotežu između nužne potrebe za zaštitom okoliša, što uključuje očuvanje vrsta ptica, i drugih važnih interesa, člankom 2. Direktive o pticama od država članica zahtijeva se da poduzmu mjere za održavanje populacije svih vrsta obuhvaćenih člankom 1. na razini koja odgovara posebno ekološkim, znanstvenim i kulturološkim zahtjevima, istodobno uzimajući u obzir gospodarske i rekreacijske zahtjeve, ili za prilagođavanje populacije toj razini.

U Direktivi o pticama taj se cilj prvenstveno nastoji ostvariti na osnovi dvaju ključnih stupova:

1. zaštite staništa vrsta ptica (zaštita područja); i

2. uspostave općeg sustava zaštite svih vrsta s određenim zabranama (zaštita vrsta).

Prvi stup odnosi se na sustav zaštite područja iz Direktive o pticama i temelji se na njezinim člancima 3. i 4. Države članice u skladu s člankom 3. moraju poduzeti mjere za očuvanje, održavanje ili ponovnu uspostavu dovoljne raznolikosti i veličine staništa za sve vrste ptica iz članka 1. U skladu s člankom 4. potrebno je klasificirati posebna zaštićena područja kako bi se očuvala najprimjerenija područja za vrste iz Priloga I. Direktivi i migracijske vrste koje se redovito pojavljuju. Nakon što se područje klasificira, postaje dio mreže Natura 2000 i podliježe sustavu zaštite utvrđenom u članku 4. stavcima 1. i 2. Direktive o pticama te članku 6. stavcima 2., 3. i 4. Direktive 92/43/EEZ ([5]) (Direktiva o staništima) na temelju članka 7. te direktive ([6]). Države članice dužne su za svako posebno zaštićeno područje utvrditi ciljeve očuvanja specifične za to područje te utvrditi i provesti potrebne mjere očuvanja ([7]). Naposljetku, planovi ili projekti koji utječu na posebna zaštićena područja mogu se odobriti samo ako nemaju značajan negativan utjecaj na cjelovitost područja. Međutim, u skladu s člankom 6. stavkom 4. Direktive o staništima plan ili projekt koji bi imao značajan utjecaj na posebno zaštićeno područje ipak se može provesti zbog imperativnih razloga prevladavajućeg javnog interesa, uključujući interese socijalne i gospodarske prirode, ako ne postoje druge pogodne mogućnosti i ako se poduzmu kompenzacijske mjere kako bi se osigurala koherentnost mreže posebnih zaštićenih područja.

([3]) Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o ubrzavanju procjena utjecaja na okoliš, COM(2025) 984 final. Konkretnije, u članku 8. predložene uredbe o ubrzavanju procjena utjecaja na okoliš predlaže se da se, ako su u planovima i projektima donesene odgovarajuće i proporcionalne mjere ublažavanja radi izbjegavanja ubijanja i uznemiravanja, a s ciljem da se izbjegnu znatni negativni učinci na populaciju predmetnih vrsta, unatoč mogućem postojanju negativnih učinaka na pojedinačne primjerke tih vrsta, takvo ubijanje ili uznemiravanje ne smatra namjernim u smislu članka 5. Direktive o pticama. U trenutku objave ovih smjernica predložena uredba još nije bila donesena. Za donošenje zakonodavstva EU-a isključivo su nadležni suzakonodavci i stoga se dotični prijedlog ne razmatra u ovim smjernicama. Prema tome bi nakon dovršetka zakonodavnih pregovora o toj uredbi moglo biti potrebno izmijeniti ove smjernice. Isto vrijedi i za Paket mjera za europske mreže koji još nije bio donesen u trenutku objave ovih smjernica: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_25_2945.

([4]) Vidjeti spojene predmete C-473/19 i C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, točku 36. Komisija je sastavila popis vrsta divljih ptica obuhvaćenih područjem primjene Direktive (popis ptica): https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([5]) Direktiva Vijeća 92/43/EEZ od 21. svibnja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (SL L 206, 22.7.1992., str. 7., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1992/43/2025-07-14).

([6]) U skladu s člankom 7. Direktive o staništima posebna zaštićena područja podliježu zahtjevima za upravljanje područjima utvrđenima u članku 6. stavcima od 2. do 4. Direktive o staništima. Za više informacija o tim odredbama vidjeti „Upravljanje područjima mreže Natura 2000: Odredbe članka 6. Direktive o staništima 92/43/EEZ” https://data.europa.eu/doi/10.2779/624490.

([7]) Zahtjev za definiranje ciljeva očuvanja i uspostavu mjera očuvanja u posebnim zaštićenim područjima potvrđen je u predmetu C-66/23, Elliniki Ornithologiki Etaireia, točkama 46. i 56.

U okviru drugog stupa uspostavlja se opći sustav zaštite vrsta ptica iz članka 1. Direktive o pticama. Za razliku od zahtjeva za zaštitu područja, taj se sustav primjenjuje na sve vrste divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica na koje se primjenjuje Ugovor.

Taj je stup uređen člancima od 5. do 9. Direktive o pticama. U skladu s člankom 5. obvezno je uspostaviti opći sustav zaštite vrsta ptica iz članka 1., pri čemu se primjenjuju posebne zabrane navedene u članku 5. Člankom 6. zabranjuje se prodaja, prijevoz za prodaju, držanje za prodaju i nuđenje za prodaju živih ili mrtvih ptica ili njihovih derivata, podložno izuzećima predviđenima u članku 6. stavcima 2. i 3. za vrste navedene u Prilogu III. Direktivi. U članku 7. utvrđuju se uvjeti za izlovljavanje vrsta ptica navedenih u Prilogu II. Direktivi ([8]). Člankom 8. stavkom 1. zabranjuje se uporaba svih sredstava, mjera ili metoda namijenjenih za masovno ili neselektivno hvatanje ili ubijanje ptica, koji bi mogli uzrokovati lokalni nestanak neke vrste. U Prilogu IV. točki (a) navedene su neke od takvih praksi koje su obuhvaćene područjem primjene članka 8. U skladu s člankom 8. stavkom 2. zabranjuje se lov iz prijevoznih sredstava, podložno uvjetima iz Priloga IV. točke (b). Naposljetku, člankom 9. jamči se da se zaštitna ograničenja iz članaka od 5. do 8. odvagnu u odnosu na druge važne interese tako što se u njemu definiraju okolnosti u kojima je moguće odstupiti od tih zahtjeva.

Provedba Direktive o pticama podliježe načelu opreznosti iz članka 191. stavka 2. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU), u skladu s kojim se u slučajevima znanstvene nesigurnosti u vezi s rizikom za vrstu primjenjuje viši standard zaštite.

Budući da je pravni instrument direktiva, države članice njezine odredbe moraju prenijeti u svoje nacionalne pravne sustave, što im omogućuje da uzmu u obzir svoje nacionalne posebnosti. Sud EU-a dosljedno je smatrao da prenošenje direktive mora biti jasno, precizno, vjerno i imati neupitnu obvezujuću snagu te da mora biti dovoljno specifično, precizno i jasno kako bi se ispunili zahtjevi pravne sigurnosti ([9]). Osim što moraju pravilno prenijeti odredbe Direktive u nacionalno pravo, države članice dužne su i zajamčiti djelotvornu primjenu uspostavljenog sustava zaštite u praksi. Zbog toga nadležna tijela imaju ključnu ulogu u informiranju o odredbama o zaštiti, utvrđivanju zahtjeva, motiviranju za zaštitu, praćenju usklađenosti te jamčenju potpune i učinkovite provedbe ([10]). Nadležna tijela država članica sama se moraju pobrinuti da se ljudske aktivnosti mogu obavljati na način koji je razuman i spojiv s potrebom za zaštitom vrsta ptica u EU-u. Direktiva o pticama pruža i određenu fleksibilnost, prvenstveno na temelju odredbi o odstupanjima koje državama članicama omogućuju da postignu ravnotežu između zaštite okoliša i važnih društvenih i ekonomskih interesa.

Područje primjene smjernica

Cilj je ovih smjernica pomoći državama članicama da pravilno provedu članke 5. i 9. Direktive o pticama. One isključivo odražavaju stajališta Komisije i nisu pravno obvezujuće. Samo Sud EU-a može dati obvezujuće tumačenje prava EU-a. Ako je Sud EU-a donio odluku o nekoj odredbi Direktive o pticama, Komisija se u ovim smjernicama oslanja na tu odluku i ističe fleksibilne mogućnosti dostupne državama članicama pri primjeni odredbi s obzirom na prevladavajuće ciljeve Direktive.

Članak 7., u kojem se utvrđuju uvjeti za izlovljavanje vrsta ptica navedenih u Prilogu II. u okviru općih ciljeva očuvanja Direktive, već je obuhvaćen prethodno objavljenim smjernicama Komisije. Stoga su ove smjernice dopuna Smjernicama za održivo izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama i trebale bi se čitati zajedno s njima ([11]).

([8]) Vidjeti smjernice za izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_hr.

([9]) Vidjeti predmet C-363/85, Komisija/Italija, točku 6.; predmet C-361/88, Komisija/Njemačka; predmet C-159/99, Komisija/Italija, točku 32.; predmet C-415/01, Komisija/Belgija, točku 21.; predmet C-58/02, Komisija/Španjolska; predmet C-6/04, Komisija/Ujedinjena Kraljevina, točke 21., 25. i 26.; predmet C-508/04, Komisija/Austrija, točku 80. i predmet C-290/18 Komisija/Portugal (Određivanje i zaštita posebnih područja očuvanja), točku 35.

([10]) Osim toga, u skladu s člankom 3. stavkom 2. točkom (n) Direktive (EU) 2024/1203 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. travnja 2024. o zaštiti okoliša putem kaznenog prava države članice dužne su se pobrinuti da nezakonito i namjerno ubijanje, uništavanje, uzimanje, posjedovanje, prodaja ili nuđenje na prodaju primjerka ili primjeraka vrsta iz članka 1. Direktive o pticama predstavljaju kaznena djela, osim ako se takvo postupanje odnosi na neznatnu količinu takvih primjeraka.

([11]) Vidjeti smjernice za izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_hr.

Ove smjernice ne obuhvaćaju odredbe članaka od 6. do 8. Direktive o pticama ni odredbe o zaštiti područja iz članka 4. Pojedinosti o zahtjevima za upravljanje posebnim zaštićenim područjima iz članka 6. stavaka od 2. do 4. Direktive o staništima dostupne su u smjernicama Komisije „Upravljanje područjima mreže Natura 2000: Odredbe članka 6. Direktive o staništima 92/43/EEZ” ([12]).

Zašto su ove smjernice potrebne?

S obzirom na sve veće globalne gospodarske i sigurnosne izazove važno je pobrinuti se da Direktiva o pticama i dalje omogućuje konkurentno i održivo gospodarstvo uz zaštitu naše prirodne baštine.

Cilj je ovog dokumenta pružiti smjernice za tumačenje i provedbu općeg sustava zaštite u skladu s Direktivom o pticama te istodobno doprinijeti smanjenju administrativnog opterećenja. Pojašnjavaju se minimalni zahtjevi i objašnjava kako pravilno primijeniti zahtjeve za zaštitu vrsta, čime se ta zadaća pojednostavnjuje za nadležna tijela i gospodarske subjekte.

Kako bi se zajamčila usklađena primjena odredbi, u ovim se smjernicama nastoje pojasniti i fleksibilne mogućnosti koje su dostupne državama članicama s obzirom na zahtjeve iz Direktive i sudsku praksu Suda EU-a. Cilj je omogućiti javnim tijelima, kao i korisnicima kopna i mora, da nastave sa svojim aktivnostima i pritom budu sigurni da ne riskiraju kršenje zahtjeva Direktive.

Smjernice su prvenstveno izrađene za nacionalna, regionalna i lokalna tijela država članica, ali mogu poslužiti i kao referentni materijal za organizacije i druge dionike uključene u provedbu Direktive o pticama. Njihova je svrha pojasniti i racionalizirati provedbu Direktive na temelju jasnih i praktičnih smjernica koje se zasnivaju na iskustvima iz različitih država članica te uvidima iz tumačenja Direktive koje je dao Sud EU-a.

Prilog I. ovim smjernicama sadržava informacije povezane s bjelolicom guskom (*Branta leucopsis*), vrstom čija se populacija znatno povećala, što je u nekim slučajevima dovelo do znatne štete koja utječe na gospodarske aktivnosti. U prethodno objavljenim smjernicama „Veliki vranac: primjena odstupanja iz članka 9. Direktive 2009/147/EZ o pticama” ([13]) obrazložena je primjena članka 9. u specifičnom kontekstu sprečavanja ozbiljne štete za određene gospodarske aktivnosti povezane s velikim vrancem (*Phalacrocorax carbo*). S obzirom na važnost tog pitanja, potrebu za ažuriranjem tog dokumenta zbog nacionalnih problema koji proizlaze iz povećane populacije te vrste u nekim dijelovima EU-a te potrebu za rješavanjem konflikta između velikog vranca i ribarstva, ažurirana verzija dostupna je u Prilogu II. ovim smjernicama. U ta se dva priloga nastoji obrazložiti razina fleksibilnosti koja je dostupna državama članicama kako bi spriječile ozbiljnu štetu za poljoprivredu i ribarstvo koju uzrokuju te dvije vrste, što uključuje i praktične primjere.

2. **PODRUČJE PRIMJENE I CILJEVI DIREKTIVE O PTICAMA**

2.1. **Područje primjene**

1. U članku 1. Direktive o pticama definira se opseg njezine zaštite.

„*Članak 1.*

(1) Ova se Direktiva odnosi na očuvanje svih vrsta divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica na koje se primjenjuje Ugovor. Ona se odnosi na zaštitu tih vrsta, upravljanje i nadzor nad tim vrstama i njome se utvrđuju pravila o njihovom iskorištavanju.

(2) Primjenjuje se na ptice, njihova jaja, gnijezda i staništa.”

([12]) Upravljanje područjima mreže Natura 2000 – Ured za publikacije Europske unije (europa.eu).
([13]) https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/eb3840b0-937d-4f0b-b616-107fe9825801.

2. Stoga se Direktiva o pticama u skladu s člankom 1. odnosi na zaštitu svih vrsta divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica na koje se primjenjuje Ugovor ([14]). Komisija je sastavila popis vrsta ptica koje su obuhvaćene područjem primjene Direktive, što uključuje i ptice koje se slučajno pojave u državama članicama ([15]).

3. Sud EU-a utvrdio je da države članice u skladu s Direktivom o pticama moraju zaštititi divlje ptice koje prirodno obitavaju u EU-u čak i ako se prirodno stanište neke vrste ne nalazi na državnom području dotične države članice ([16]). Vrste koje su unesene u državu članicu obuhvaćene su Direktivom o pticama ako su autohtone na nekom drugom području unutar EU-a. Međutim, područje primjene Direktive ne obuhvaća unesene vrste koje nisu autohtone ni u jednoj državi članici EU-a, osim ako su izričito navedene u jednom od priloga Direktivi (npr. divlji puran, *Meleagris gallopavo*).

4. Sud EU-a potvrdio je da se Direktiva ne primjenjuje na primjerke ptica koji su se izlegli i odrasli u zatočeništvu jer proširenje sustava zaštite tako da ne obuhvaća samo populacije ptica u prirodnom okruženju ne bi doprinijelo postizanju cilja zaštite okoliša na kojem se Direktiva zasniva ([17]). Međutim, Direktiva se primjenjuje na pripitomljene ili u zatočeništvu izležene i uzgojene jedinke divljih vrsta koje se puštaju u divljinu te se više ne mogu jasno razlikovati od divljih jedinki. To je potrebno kako bi se zajamčila zaštita divljih jedinki kojima bi se greškom mogla nanijeti šteta zabranjena Direktivom ([18]).

2.2. **Ciljevi**

5. U skladu s člankom 2. Direktive obvezno je poduzeti mjere za ptice navedene u članku 1.

„*Članak 2.*

Države članice poduzimaju potrebne mjere za održavanje populacije vrsta iz članka 1. na razini koja odgovara posebno ekološkim, znanstvenim i kulturološkim zahtjevima, istodobno uzimajući u obzir gospodarske i rekreacijske zahtjeve, ili za prilagođavanje tih vrsta toj razini.”

6. U Direktivi o pticama ne postoji specifična odredba u kojoj se definiraju njezini ciljevi, ali Sud EU-a naveo je da je svrha Direktive kako slijedi:

„[…] predmet Direktive o pticama, kao što to proizlazi iz njezina članka 1., u vezi s njezinim uvodnim izjavama 3., 5., 7. i 8., [jest] zaštititi, upravljati i nadzirati sve vrste divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica na koje se primjenjuju Ugovori kako bi se osiguralo njihovo očuvanje kao naslijeđe naroda Europe, što podrazumijeva dugoročnu zaštitu održavajući ili obnavljajući dovoljnu raznolikost i površinu njihovih staništa. S obzirom na predmet te direktive, njome se na temelju njezina članka 2., u vezi s njezinom uvodnom izjavom 10., nalaže državama članicama da poduzmu sve potrebne mjere za održavanje populacije tih vrsta ptica na razini koja odgovara posebno ekološkim, znanstvenim i kulturološkim zahtjevima, istodobno uzimajući u obzir gospodarske i rekreacijske zahtjeve, ili za prilagođavanje te vrste toj razini, kako bi je se moglo smatrati zadovoljavajućom” ([19]).

([14]) Vidjeti spojene predmete C-473/19 i C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, točku 36.

([15]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([16]) Predmet C-149/94, Vergy, točka 18.

([17]) Predmet C-149/94, Vergy, točke od 12. do 15.

([18]) U slučaju divljeg goluba (*Columba livia*) u mnogim urbanim područjima postoje prethodno pripitomljene jedinke koje su jako davno pobjegle iz objekata za uzgoj i postale dio divljih populacija. Iako jedinke uzgojene u zatočeništvu nisu obuhvaćene područjem primjene Direktive, svi divlji golubovi obuhvaćeni su područjem primjene Direktive o pticama, osim ako se može jasno dokazati da su uzgojeni u zatočeništvu i da se razlikuju od divlje populacije. Ako ih nije moguće razlikovati na razini jedinki, što je česta pojava u stvarnim scenarijima upravljanja, u potpunosti se primjenjuje sustav zaštite iz Direktive o pticama. Za kontrolu populacija divljih golubova u gradovima primjenjuju se razne strategije upravljanja, uključujući uvođenje zabrana hranjenja, reguliranje izvora hrane i vode, uporabu vizualnih i zvučnih odvraćajućih sredstava, postavljanje fizičkih prepreka kao što su mreže i šiljci kako bi se spriječilo noćenje i gniježđenje, zamjenu oplođenih jaja lažnim jajima u nadziranim golubinjacima, uklanjanje gnijezda, sterilizaciju, distribuciju hrane za životinje koja sadržava kontracepcijska sredstva te hvatanje i uklanjanje ili premještanje jedinki. Ako postoji rizik da će se odabranim načinima upravljanja prekršiti zabrane utvrđene u članku 5. Direktive o pticama, moraju se odobriti odgovarajuća odstupanja u skladu s odredbama članka 9.

([19]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točka 51.; vidjeti i točku 54. te presude. Vidjeti i predmet C-131/24, VIRUS i dr., točku 40.

7. Kako je predviđeno u članku 1., svrha je Direktive o pticama očuvanje svih vrsta divljih ptica koje prirodno obitavaju u EU-u. U tekstu članka 2. posebno se ističe da je potrebno održati te vrste na razini koja odgovara ekološkim, znanstvenim i kulturološkim zahtjevima, istodobno uzimajući u obzir gospodarske i rekreacijske zahtjeve. Upućivanje na te zahtjeve u članku 2. ukazuje na učinak koji oni mogu imati na razine populacije vrsta zaštićenih Direktivom o pticama. Stoga se „zadovoljavajuća razina" za očuvanje tih vrsta mora tumačiti u kontekstu različitih zahtjeva i načina na koje oni mogu utjecati na razine populacije ptica ([20]). Upućivanje na potrebu da se uzmu u obzir gospodarski i rekreacijski zahtjevi ukazuje i na činjenicu da gospodarske i rekreacijske aktivnosti ovise o zaštiti ptica, kao i da zaštita ptica utječe na njih. Stoga je nužno pobrinuti se da se provedba svih odredbi Direktive temelji na ekološkim, znanstvenim, kulturološkim, gospodarskim i rekreacijskim zahtjevima.

8. Sud EU-a je u skladu s tim potvrdio da se u članku 2. uzimaju u obzir potreba za djelotvornom zaštitom ptica s jedne strane te zahtjevi javnog zdravlja i sigurnosti, gospodarstva, ekologije, znanosti, poljoprivrede i rekreacije s druge strane ([21]). Međutim, Sud EU-a potvrdio je i da članak 2. ne predstavlja samostalno odstupanje od općeg sustava zaštite uspostavljenog Direktivom o pticama ([22]).

9. Stoga ti ekološki, znanstveni, kulturološki, gospodarski i rekreacijski zahtjevi ne dovode u pitanje zahtjeve utvrđene u Direktivi o pticama, među ostalim u članku 5., te se oni ne uzimaju u obzir pri primjeni njezinih zabrana ([23]). Mogućnosti odstupanja iz članka 9. u skladu su s navedenim zahtjevima, čiji je cilj postići ravnotežu između raznih političkih prioriteta koji se odnose na provedbu Direktive. Osim toga, gospodarski i rekreacijski zahtjevi mogu biti relevantni pri procjeni proporcionalnosti mogućih odstupanja u kontekstu preispitivanja zadovoljavajućih alternativa.

10. Gospodarski i rekreacijski zahtjevi također se mogu uzeti u obzir ako takve aktivnosti mogu biti dio utjecaja koji djeluju na vrstu. Isto tako, za zadovoljavajuću razinu koju treba postići i održavati moraju se uzeti u obzir pritisci na vrste koji proizlaze iz gospodarskih ili rekreacijskih aktivnosti.

11. Sveobuhvatni ciljevi Direktive o pticama ne smiju se miješati s područjem primjene članka 5., koji doprinosi postizanju ciljeva Direktive općim sustavom zaštite, o kojem se raspravlja u poglavlju 3. ([24]).

12. Kako bi se zajamčilo dosljedno tumačenje Direktive o pticama i Direktive o staništima te postigla učinkovita provedba, Komisija smatra da se „zadovoljavajuća razina" može tumačiti kao razina na kojoj se ostvaruje povoljno stanje očuvanosti ([25]).

([20]) Vidjeti po analogiji predmet C-629/23, *Eesti Suurkiskjad*, točku 68.
([21]) Predmet C-262/85, Komisija/Italija, točka 8.
([22]) Predmet 247/85, Komisija/Belgija, točka 8.; predmet C-262/85, Komisija/Italija, točka 8.
([23]) U vezi s člankom 4. stavkom 4. Direktive o pticama vidjeti po analogiji predmet C-57/89, Komisija/Njemačka, točku 22.
([24]) Članak 5. primjenjuje se neovisno o stanju vrste i učinku neke aktivnosti na dotičnu vrstu. Za dodatne informacije vidjeti poglavlje 3.
([25]) Komisija je prethodno istaknula tu vezu u Smjernicama za održivo izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama, str. 20. Takvo tumačenje proizlazi iz uloge Direktive o pticama u osiguranju poštovanja međunarodnih obveza EU-a na temelju Konvencije o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja, a osobito Sporazuma o zaštiti afričko-euroazijskih migratornih ptica močvarica (AEWA), Memoranduma o razumijevanju o zaštiti migratornih ptica grabljivica u Africi i Aziji (Raptors MoU) te Akcijskog plana za afričko-euroazijske migratorne ptice koje nisu močvarice (AEMLAP), koji se svi odnose na zaštitu vrsta ptica i kojima je cilj održavanje ili postizanje povoljnog stanja očuvanosti.

3. **ČLANAK 5. DIREKTIVE O PTICAMA**

3.1. **Tekst članka 5.**

„Ne dovodeći u pitanje članke 7. i 9. države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi uspostavile opći sustav zaštite svih vrsta ptica navedenih u članku 1., posebno zabranjujući:

(a) namjerno ubijanje ili hvatanje na bilo koji način;

(b) namjerno uništavanje ili oštećivanje njihovih gnijezda i jaja ili uklanjanje njihovih gnijezda;

(c) izuzimanje njihovih jaja iz prirode i njihovo posjedovanje, čak i ako su prazna;

(d) namjerno uznemiravanje tih ptica, posebno u razdoblju razmnožavanja ili podizanja mladunčadi, u tolikoj mjeri da bi to uznemiravanje bilo značajno s obzirom na ciljeve iz ovog članka;

(e) držanje ptica koje pripadaju vrstama čije izlovljavanje i hvatanje su zabranjeni."

3.2. **Opća razmatranja**

13. U skladu s člankom 5. Direktive o pticama obvezno je uspostaviti opći sustav zaštite svih vrsta divljih ptica koje prirodno obitavaju u EU-u i navedene su u članku 1. U članku 5. točkama od (a) do (e) navedene su zabrane povezane sa zaštitom tih vrsta.

14. Kako bi pravilno primijenile članak 5., države članice moraju uspostaviti potpun i djelotvoran zakonodavni okvir za zaštitu ptica na temelju kojeg se provode konkretne i posebne zaštitne mjere koje moraju omogućiti poštovanje zabrana navedenih u članku 5. ([26]) Stoga za poštovanje članka 5. nije dovoljno samo donijeti potpun zakonodavan okvir, nego treba i provesti konkretne i posebne zaštitne mjere ([27]).

15. Direktiva o pticama omogućuje državama članicama da taj opći sustav zaštite uspostave na fleksibilan način, što obuhvaća i metode i zakonodavne instrumente za provedbu zabrana. To može uključivati donošenje posebnih zakona, propisa ili administrativnih mjera za učinkovitu zabranu nanošenja štete opisane u članku 5. Ta diskrecijska ovlast podliježe ograničenjima navedenima u članku 5., kako su detaljnije opisana u nastavku ([28]), i obvezi da se zajamči da te mjere kao posljedicu imaju stvarno izbjegavanje nanošenja štete opisane u članku 5. ([29]) Osim toga, uspostava i primjena općeg sustava zaštite trebala bi se temeljiti na cilju iz članka 2. Direktive, konkretno da se populacije vrsta ptica održe na razini koja odgovara posebno ekološkim, znanstvenim i kulturološkim zahtjevima, istodobno uzimajući u obzir gospodarske i rekreacijske zahtjeve, ili da se populacije tih vrsta dovedu na tu razinu.

16. Zabrane iz članka 5. u skladu s člankom 1. primjenjuju se na sve vrste divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica na koje se primjenjuje Ugovor. Sud EU-a utvrdio je da „iz jasnih i nedvosmislenih izraza članka 5. Direktive o pticama stoga proizlazi da se primjena zabrana iz te odredbe nikako ne odnosi samo na vrste koje su navedene u Prilogu I. toj direktivi, ili koje su u određenoj mjeri ugrožene ili su izložene dugoročnom opadanju populacijske razine" ([30]).. Prema tome, čak i ako je populacija uobičajene vrste stabilna i vjerojatno je da će u doglednoj budućnosti ostati stabilna, države članice tu vrstu ne mogu izuzeti iz područja primjene zabrana iz članka 5. ([31]) Sud EU-a smatra i da razmatranje utjecaja aktivnosti na razinu populacije ili stanje

([26]) Spojeni predmeti C-473/19 i C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, točka 35.
([27]) Vidjeti po analogiji spojene predmete C-473/19 i C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, točku 75.
([28]) Vidjeti po analogiji predmet C-518/04, Komisija/Grčka, točku 16.
([29]) Spojeni predmeti C-473/19 i C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, točka 75.
([30]) Spojeni predmeti C-473/19 i C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, točka 36.
([31]) Predmet C-441/17, Komisija/Poljska, točke 262. i 263.

očuvanosti vrste nije relevantno za primjenu članka 5., osim za primjenu zabrane iz članka 5. točke (d) (vidjeti odjeljak 3.4.) ([32]). Kad je riječ o članku 5. točki (d), razmatranja kao što su brojnost ili stanje očuvanosti vrste relevantna su samo kako bi se utvrdilo je li uznemiravanje značajno s obzirom na cilj Direktive o pticama, ali na temelju njih nije moguće izuzeti vrstu iz područja primjene članka 5. točke (d).

17. Zabrane iz članka 5. primjenjuju se i na vrste navedene u Prilogu II. Direktivi o pticama. Iako je u skladu s člankom 7. izlovljavanje tih vrsta dopušteno, što uključuje ubijanje ili hvatanje jedinki u definiranim razdobljima i uz određena ograničenja utvrđena u članku 7. ([33]), aktivnosti koje nisu obuhvaćene razdobljima izlovljavanja i aktivnosti kojima bi se prekršio članak 5., kao što je namjerno uništavanje gnijezda ili jaja, zabranjene su čak i ako se radi o vrstama navedenima u Prilogu II. Područje primjene članka 7. ograničeno je na izlovljavanje, što znači da su druge aktivnosti koje mogu uzrokovati štetu zabranjene čak i ako se radi o vrstama navedenima u Prilogu II. Komisijine Smjernice za održivo izlovljavanje ([34]) sadržavaju više pojedinosti o obvezama utvrđenima u članku 7.

18. Na temelju sudske prakse Suda EU-a jasno je da se zabrane iz članka 5. moraju primjenjivati bez vremenskog ograničenja ([35]). Međutim, pri osmišljavanju stvarnih mjera i pravila kojima se te zabrane provode mogu se uzeti u obzir sezonski čimbenici te se, ako je to propisno opravdano, te mjere i pravila mogu primjenjivati samo u određenim razdobljima, primjerice tijekom razdoblja gniježđenja. Države članice u skladu s člankom 5. točkom (d) moraju obratiti posebnu pozornost na osjetljive faze životnog ciklusa vrsta ptica, kao što su razdoblja razmnožavanja ili podizanja mladunčadi. Takvi sezonski čimbenici mogu se uzeti u obzir, ali vrste ptica ne mogu se čak ni privremeno izuzeti iz općeg sustava zaštite na temelju članka 5. ([36]) Kako je objašnjeno u nastavku, primjenom preventivnih mjera na potencijalno štetne aktivnosti može se zajamčiti da gospodarske aktivnosti ne uzrokuju štetu zabranjenu člankom 5. i budu u skladu s tom odredbom.

19. Za potpunu i djelotvornu zaštitu divljih ptica nužna je i sveobuhvatna zaštita u smislu geografskog područja primjene. To znači da se članak 5. primjenjuje na cijelo geografsko područje primjene Direktive o pticama, kako je definirano u njezinu članku 1., neovisno o tome radi li se o području na kojem se ptice samo odmaraju ili kroz koje samo prolaze ili o tome je li područje unutar ili izvan mreže Natura 2000. Stoga nijedno nacionalno zakonodavstvo kojim se zaštita divljih ptica ograničava na određeno područje (npr. područje prirodne baštine) nije u skladu s Direktivom o pticama ([37]). Međutim, države članice pri provedbi zabrana iz članka 5. mogu uzeti u obzir geografske kriterije relevantne za svaku vrstu, pri čemu moraju uzeti u obzir i ciljeve iz članka 2.

Pomoć pri provedbi u praksi br. 1: fleksibilne mogućnosti za uspostavu pravnog okvira općeg sustava zaštite

Države članice pri prenošenju odredbi Direktive o pticama u svoje nacionalno zakonodavstvo na raspolaganju imaju znatnu razinu fleksibilnosti, no pritom moraju zadržati jasan zakonodavni okvir i provesti učinkovite preventivne mjere kako bi zajamčile da se postignu ciljevi Direktive o pticama. To može uključivati uvođenje novih ili donošenje posebnih zakona, propisa ili administrativnih mjera na nacionalnoj ili regionalnoj razini, i to prilagođenih njihovim jedinstvenim sustavima upravljanja. Preventivne mjere mogu se ugraditi i u sektorsko zakonodavstvo kojim se uređuju gospodarske aktivnosti kao što su energetika, šumarstvo ili poljoprivreda, kao i prema potrebi prilagoditi posebnim regionalnim ili lokalnim okolnostima. Osim toga, države članice mogu olakšati provedbu pravnog okvira tako da gospodarskim dionicima ponude pomoć u obliku savjetodavnih usluga, ciljanih programa financiranja i inicijativa za informiranje javnosti.

([32]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točke 53. i 54. te predmet C-131/24, VIRUS i dr., točka 43.

([33]) U predmetu C-157/89, Komisija/Italija, točki 14., Sud EU-a uputio je na potrebu za „cjelovitim sustavom zaštite u razdobljima u kojima je preživljavanje divljih ptica posebno ugroženo”.

([34]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_hr.

([35]) Predmet C-252/85, Komisija/Francuska, točka 9.; iako se ta presuda odnosila na članak 5. točke (b) i (c), može se primijeniti na cijeli članak 5. jer se formulacijom ne ograničava opseg primjene nijedne zabrane iz tog članka.

([36]) Predmet C-507/04, Komisija/Austrija, točka 114.

([37]) Predmet C-252/85, Komisija/Francuska, točka 15.

3.3. **Pojam „namjerno” iz članka 5. Direktive o pticama**

20. Prije razmatranja specifičnih odredbi članka 5. važno je pojasniti pojam „namjerno”, koji je važan čimbenik pri tumačenju i provedbi zabrana iz članka 5. točaka (a), (b) i (d):

(a) namjerno ubijanje ili hvatanje na bilo koji način;

(b) namjerno uništavanje ili oštećivanje njihovih gnijezda i jaja ili uklanjanje njihovih gnijezda; i

(d) namjerno uznemiravanje tih ptica, posebno u razdoblju razmnožavanja ili podizanja mladunčadi, u tolikoj mjeri da bi to uznemiravanje bilo značajno s obzirom na ciljeve iz ovog članka;

21. Za razliku od toga, zabrane iz točaka (c) i (e) primjenjuju se neovisno o namjeri vršitelja radnje.

22. Postoji ustaljena sudska praksa Suda EU-a po pitanju pojma „namjerno”. Prema Sudu EU-a pojam „namjerno” obuhvaća aktivnosti čiji su predmet hvatanje, ubijanje ili uznemiravanje ptica odnosno uništavanje/oštećivanje njihovih gnijezda, kao i aktivnosti koje, iako očito nemaju takav predmet, podrazumijevaju pristajanje na mogućnost takvog hvatanja, ubijanja, uznemiravanja, uništavanja ili oštećivanja ([38]). Prema tome, ako vršitelj aktivnosti pristane na mogućnost da će njegove radnje dovesti do nanošenja zabranjene štete, ali ipak nastavi s njima, to spada pod područje primjene zabrana iz članka 5., čak i ako njegova namjera nije bila uzrokovati takvu štetu ([39]). Međutim, ako se radi o vrstama navedenima u Prilogu II., postoji iznimka jer se jedinke tih vrsta mogu izlovljavati, odnosno ubijati ili hvatati u definiranim razdobljima i uz određena ograničenja utvrđena u članku 7.

23. Kako bi se utvrdilo da je vršitelj svjestan rizika i da je radnja stoga namjerna, trebaju se ispuniti dva kumulativna uvjeta: (i) on mora biti svjestan prisutnosti ptica i (ii) on mora znati da bi dotična aktivnost mogla uzrokovati zabranjenu štetu tim pticama. Oba elementa moraju se razmatrati s obzirom na raspoložive informacije i njihovo širenje.

24. Države članice trebale bi pružiti potporu gospodarskim subjektima koji obavljaju aktivnosti koje bi mogle dovesti do nanošenja zabranjene štete tako da ih informiraju o dostupnim preventivnim mjerama.

25. Najprije, svjesnost o prisutnosti ptica uključuje situacije u kojima su ptice ili njihova gnijezda uočeni na području na koje će utjecati dotična aktivnost ili ako postoje znanstveni podaci ili dokumentirana zapažanja o prisutnosti ptica na tom području. Sud EU-a smatra da to može uključivati i okolnosti u kojima se njihova prisutnost može razumno očekivati na temelju ekoloških čimbenika, kao što su vrsta i starost šume ili travnjaka koji su tipični za određene vrste ptica ([40]).

26. Svjesnost o prisutnosti ptica sama po sebi nije dovoljna, nego mora postojati i razumna opasnost da bi dotična aktivnost mogla dovesti do nanošenja zabranjene štete prisutnim pticama. U tom je kontekstu važno razmotriti potrebe i osjetljivosti pojedine vrste te pritom uzeti u obzir mjesta na kojima se ona gnijezdi, njezine navike gniježđenja, područja koja upotrebljava za traženje hrane ili lov te druga razmatranja specifična za određenu vrstu. To se znanje može temeljiti na informacijama iz akcijskih planova za vrste, planova upravljanja područjima mreže Natura 2000 ili planova za šumarstvo, kao i na svim drugim relevantnim znanstvenim podacima i istraživanjima o dotičnoj vrsti.

([38]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točka 49. i predmet C-131/24, VIRUS i dr., točka 39.

([39]) Vidjeti predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točke 47. i 48., u kojima je Sud potvrdio da se pojam „namjerno” mora tumačiti dosljedno između članka 5. Direktive o pticama i članka 12. Direktive o staništima. Slijedom toga, Sud je ustaljenu sudsku praksu koja se primjenjuje na pojam „namjerno” iz članka 12. Direktive o staništima primijenio na usporedivi koncept iz članka 5. Direktive o pticama.

([40]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točka 61.

27. Stoga utvrđivanje opasnosti ovisi o međudjelovanju učinaka dotične aktivnosti te potreba i osjetljivosti dotične vrste. To bi se moglo odnositi, na primjer, na sječu stabala tijekom razdoblja gniježđenja na mjestima na kojima je poznato da se gnijezde šumske ptice ili na određene poljoprivredne aktivnosti koje utječu na neke ptice koje se gnijezde na tlu, a koje bi mogle dovesti do njihova ubijanja, uništavanja njihovih gnijezda ili njihova znatnog uznemiravanja. To ne znači da su sječa i košnja u tom slučaju zabranjene, nego da je nužno pobrinuti se da je aktivnost spojiva sa zaštitom ptica.

28. Isto tako, ako se aktivnost planira obavljati izvan razdoblja gniježđenja vrste ptica ili se poduzimaju druge mjere opreza (vidjeti preventivne mjere u nastavku), moglo bi se smatrati da ne predstavlja namjernu štetu. Takvo planiranje moglo bi se odnositi na vrijeme godine u kojem se očekuje da će jedinke ptica biti odsutne s područja na kojem se aktivnost obavlja. Moglo bi biti moguće utvrditi i posebne zone unutar šireg područja ili staništa u kojima ptice nisu prisutne. Takva razmatranja u velikoj mjeri ovise o kontekstu i stoga ih treba ocijeniti zasebno za svaki slučaj.

29. Uloga nacionalnih tijela od presudne je važnosti u svim slučajevima. Nacionalna tijela trebala bi se pri reguliranju gospodarskih aktivnosti oslanjati na znanstvene podatke o geografsko i vremensko uvjetovanoj prisutnosti ptica. Trebala bi upotrijebiti sva odgovarajuća sredstva kako bi proaktivno širila informacije o prisutnosti ptica i svim postojećim pravilima za njihovu zaštitu, kao i dostupnim preventivnim mjerama. Nacionalna tijela trebala bi s obzirom na članak 2. staviti te informacije na raspolaganje i dotičnim dionicima kako bi se njihove gospodarske ili rekreacijske aktivnosti mogle uskladiti sa zahtjevima za zaštitu ptica.

30. Budući da se zabrane iz članka 5. primjenjuju neovisno o stvarnom utjecaju na dotičnu vrstu, osim članka 5. točke (d), pristajanje na mogućnost nanošenja štete ne može se utvrditi s obzirom na razinu populacije dotične vrste ili utjecaj na nju ([41]).

3.4. **Poduzimanje preventivnih mjera kako bi se izbjeglo nanošenje namjerne štete**

31. Kako je obrazloženo u nastavku, donošenje učinkovitih preventivnih mjera kao odgovor na potencijalno štetne aktivnosti može kao posljedicu imati isključivanje nanošenja namjerne štete zabranjene člankom 5. točkama (a), (b) ili (d), pod uvjetom da su ispunjeni određeni uvjeti. Taj pristup može osigurati jasan okvir za gospodarske subjekte i nacionalna tijela te smanjiti potrebu za primjenom odstupanja, a time i administrativno opterećenje.

32. Ako je vjerojatno da će aktivnost dovesti do kršenja zabrana iz članka 5. točaka (a), (b) ili (d), nacionalna nadležna tijela mogu utvrditi preventivne mjere koje dionici (gospodarski ili drugi) mogu uspostaviti u fazi planiranja i/ili provedbe kako bi mogli obaviti dotičnu aktivnost i pritom u najvećoj mogućoj mjeri izbjeći nanošenje štete prisutnim vrstama ptica. Takve preventivne mjere moraju biti konkretne i specifične, primjerene s obzirom na relevantne informacije o dotičnim vrstama te osmišljene tako da se izbjegnu svi mogući zabranjeni učinci dotične aktivnosti, u mjeri u kojoj je to moguće, kako bi se osiguralo stvarno poštovanje zabrana navedenih u članku 5. ([42]) Ako se aktivnosti temelje na preventivnom pristupu ([43]) i ako postoji visok stupanj sigurnosti da neće doći do nanošenja štete, može se smatrati da su svi naknadni preostali učinci slučajni i nenamjerni. Prednost tog pristupa mogućnost je obavljanja aktivnosti bez primjene odstupanja na temelju članka 9. Direktive o pticama.

33. Ako nije moguće izbjeći nanošenje takve štete, potrebno je primijeniti odredbu o odstupanju iz članka 9. (vidjeti sljedeće poglavlje).

([41]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točke od 49. do 54.

([42]) Vidjeti predmet C-441/17, Komisija/Poljska, točku 259., u kojem je Sud EU-a utvrdio da odluka nacionalnih tijela o dopuštanju sječe stabala za koja se znalo da su važna staništa više vrsta ptica krši članak 5. točke (b) i (d) dijelom zbog toga što nisu uspostavljene konkretne i posebne zaštitne mjere kojima bi se isključila mogućnost nanošenja zabranjene štete i zajamčilo poštovanje zahtjeva koji se na nju odnose.

([43]) Vidjeti po analogiji spojene predmete C-473/19 i C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, točku 77.

34. Te se preventivne mjere mogu uzeti u obzir pri procjeni toga krši li projekt ili aktivnost zabrane iz članka 5. ([44]) Sud EU-a potvrdio je da nije nužno procijeniti učinke projekta neovisno o popratnim mjerama koje su predložene kako bi se ti učinci spriječili ili, u slučaju članka 5. točke (d), kako bi se smanjili na neznatne razine. Relevantni su samo učinci koje će ptice stvarno trpjeti zbog realizacije projekta ([45]).

35. Kad je riječ o utvrđivanju i uključivanju takvih preventivnih mjera u osmišljavanje i provedbu projekata ili aktivnosti, nadležna tijela dužna su pri procjeni njihove učinkovitosti uzeti u obzir „najpouzdanije raspoložive znanstvene podatke i najnovije rezultate međunarodnih istraživanja” ([46]). Međutim, subjektima i nadležnim tijelima ne bi trebalo pretjerano otežati dokazivanje toga da neće doći do nanošenja zabranjene štete ([47]). Sud EU-a smatra da nije obvezno tražiti da se dokaz o učinkovitosti preventivnih mjera pruži putem znanstvene dokumentacije kojom se potvrđuje njihova uspješna provedba jer takva dokumentacija nije uvijek dostupna ([48]). Pri razmatranju primjene preventivnih mjera, primjerice u kontekstu postupka izdavanja dozvole, njihova učinkovitost može se dokazati obrazloženom procjenom sudskog vještaka ([49]), a ovisno o nacionalnim zakonima mogu se upotrijebiti i drugi slični materijali.

36. Nakon što se preventivne mjere uspostave, potrebno je pratiti njihovu učinkovitost kako bi se zajamčilo da se one provode i da se pomoću njih stvarno jamči poštovanje članka 5., odnosno da se sprečava nanošenje štete pticama i/ili njihovim gnijezdima i jajima. Ako je potrebno, može se uspostaviti mehanizam za sanaciju zabranjene štete kako bi se zajamčila usklađenost s člankom 5. Bez takvih mehanizama za praćenje i sanaciju ne bi bilo moguće zajamčiti da se preventivnim mjerama stvarno postiže usklađenost. Ako se otkrije šteta, mogu biti potrebne prilagodbe kako bi se spriječilo daljnje nanošenje štete, zajamčila usklađenost s člankom 5. i omogućio nastavak obavljanja aktivnosti.

Pomoć pri provedbi u praksi br. 2: smanjenje administrativnog opterećenja i postizanje pravne sigurnosti uključivanjem preventivnih mjera

Nacionalna tijela mogu olakšati gospodarske ili rekreacijske aktivnosti pri kojima postoji opasnost od kršenja članka 5. Direktive o pticama tako da utvrde posebne preventivne mjere osmišljene kako bi se djelotvorno izbjeglo nanošenje štete pticama. Ako se primjenjuje djelotvoran preventivni pristup, nijedan preostali učinak ne bi se trebao smatrati namjernim, što omogućuje nastavak obavljanja aktivnosti bez potrebe za odstupanjem na temelju članka 9. To može pojednostaviti provedbu te znatno smanjiti administrativno opterećenje i troškove za tijela i poduzeća, kao i zajamčiti pravnu sigurnost za subjekte. Taj bi se pristup trebao provoditi uz blisku suradnju nadležnih nacionalnih tijela i gospodarskih sektora, među ostalim tako da se subjektima daju savjeti o usklađivanju sa zahtjevima iz članka 5. (vidjeti poglavlja 3.3. i 3.5.).

3.5. **Posebne zabrane iz članka 5.**

37. U svakoj od zabrana navedenih u članku 5. utvrđuje se šteta koju države članice moraju zabraniti. Sud EU-a potvrdio je da ispitivanje utjecaja ljudske aktivnosti na razinu populacije dotičnih vrsta ptica nije relevantno za potrebe odredbi iz točaka (a) i (b) ([50]). To se tumačenje po analogiji može proširiti na točke (c) i (e) jer se ni u tim zabranama

([44]) Vidjeti po analogiji predmet C-131/24, VIRUS i dr., točku 44. Taj se predmet odnosio samo na zabranu iz članka 5. točke (d), ali je njegovo tumačenje korisno i za članak 5. točke (a) i (b).
([45]) Vidjeti po analogiji predmet C-131/24, VIRUS i dr., točku 45.
([46]) Vidjeti po analogiji predmet C-131/24, VIRUS i dr., točku 57.
([47]) Vidjeti po analogiji predmet C-131/24, VIRUS i dr., točke od 50. do 53., u kojima Sud upućuje na načelo djelotvornosti.
([48]) Vidjeti po analogiji predmet C-131/24, VIRUS i dr., točku 57.
([49]) Vidjeti po analogiji predmet C-131/24, VIRUS i dr., točke 51., 57. i 58.
([50]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točka 54.

ne navodi da šteta mora znatno utjecati na populaciju vrste, a ne upućuje se ni na ciljeve Direktive o pticama. Sud EU-a smatra da se posljedice aktivnosti na razinu populacije vrste uzimaju u obzir samo u mjeri u kojoj su relevantne za procjenu proporcionalnosti zatraženog odstupanja na temelju članka 9. ([51]) (vidjeti poglavlje 4.). Međutim, ispitivanje utjecaja ljudske aktivnosti na razinu populacije dotičnih vrsta ptica relevantno je za potrebe članka 5. točke (d) ([52]).

Članak 5. točka (a): namjerno ubijanje ili hvatanje na bilo koji način

38. Članak 5. točka (a) primjenjuje se na sve faze života vrsta ptica. To proizlazi iz činjenice da u formulaciji te odredbe ne postoje nikakva upućivanja na određene faze.

39. Ubijanje ili hvatanje u svrhu izlovljavanja dopušteno je za određene vrste navedene u Prilogu II. Direktivi, i to u okviru ograničenja utvrđenih u članku 7. Vrste navedene u Prilogu II. u skladu s člankom 7. smiju se izlovljavati pod uvjetom da se lov ne odvija tijekom sezone podizanja mladunčadi ili različitih faza razmnožavanja tih vrsta i da ne ugrožava nastojanja da se te vrste očuvaju na područjima njihove raširenosti. Zabrana izlovljavanja migracijskih vrsta ptica navedenih u Prilogu II. obuhvaća i razdoblje njihova povratka na područja na kojima podižu mladunčad. Pojašnjenja odredbi povezanih s izlovljavanjem vrsta navedenih u Prilogu II. dostupna su u Smjernicama za održivo izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama ([53]).

Članak 5. točka (b): namjerno uništavanje ili oštećivanje gnijezda i jaja ili uklanjanje gnijezda

40. Zaštitom gnijezda ([54]) i jaja nastoji se omogućiti uspješno razmnožavanje vrsta ptica. Neke se vrste svake godine vraćaju istim gnijezdima, a druge grade nova gnijezda. Sud EU-a stoga je potvrdio da je u skladu s člankom 5. točkom (b) obvezno neprekidno štititi gnijezda, odnosno da je „potrebna neprekidna zaštita staništa ptica jer mnoge vrste svake godine ponovno upotrebljavaju gnijezda koja su izgradile prethodnih godina” ([55]). Međutim, ako se radi o vrstama koje obično ne upotrebljavaju svoja gnijezda ponovno iz godine u godinu i ako ih obično ponovno ne upotrebljavaju ni druge vrste, ta gnijezda nije potrebno zaštititi nakon što ih ptice napuste.

Članak 5. točka (c): izuzimanje jaja iz prirode i njihovo posjedovanje, čak i ako su prazna

41. Izuzimanje jaja ptica iz prirode znatna je prijetnja njihovu očuvanju jer se time prekida prirodni ciklus razmnožavanja i sprečava ptice da uspješno podignu svoju mladunčad. To predstavlja posebno ozbiljnu prijetnju za rijetke i ugrožene vrste ili vrste za kojima postoji velika potražnja u nezakonitoj trgovini divljom faunom i florom. Kod populacija nekih vrsta, kao što je stepski sokol (*Falco cherrug*), izuzimanje jaja iz gnijezda dovelo je do naglog pada populacije. Zbog toga zabrana posjedovanja jaja, čak i ako su prazna, doprinosi smanjenju potražnje za izuzimanjem i prikupljanjem jaja te njihovim trgovanjem. Sud EU-a smatrao je da se i ta zabrana mora primjenjivati bez vremenskog ograničenja, što znači da se mora zajamčiti neprekidna zaštita jaja divljih ptica ([56]).

Članak 5. točka (d): namjerno uznemiravanje ptica, posebno u razdoblju razmnožavanja ili podizanja mladunčadi, u tolikoj mjeri da bi to uznemiravanje bilo značajno s obzirom na ciljeve Direktive

42. Člankom 5. točkom (d) zabranjuje se uznemiravanje ptica koje bi bilo značajno u smislu postizanja ciljeva Direktive o pticama. Stoga za primjenu članka 5. točke (d) nije dovoljno da je ispunjen samo uvjet da je uznemiravanje „namjerno”, nego i da ono „znatno utječe na cilj održavanja populacije dotičnih vrsta ptica na zadovoljavajućoj

([51]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točke od 54. do 56.
([52]) Predmet C-131/24, VIRUS i dr., točka 43.
([53]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_hr.
([54]) Gnijezdo je šuplje mjesto ili struktura koju je ptica sagradila ili odabrala za nesenje svojih jaja te inkubaciju i zaštitu svoje mladunčadi.
([55]) Predmet C-252/85, Komisija/Francuska, točka 9.
([56]) Predmet C-252/85, Komisija/Francuska, točka 9.

razini ili na prilagođavanje tih vrsta toj razini” ([57]). Ta zabrana primjenjuje se bez strogih vremenskih ograničenja, ali je posebno relevantna kad je riječ o uznemiravanju u razdoblju razmnožavanja ili podizanja mladunčadi jer su to najosjetljivije faze za preživljavanje vrsta ptica, a time i za postizanje ciljeva Direktive.

43. Sud EU-a potvrdio je da se ta zabrana primjenjuje samo na uznemiravanje koje znatno utječe na održavanje populacije vrste na zadovoljavajućoj razini, a ne na primjerke tih vrsta. Drukčije vrijedi samo ako je „populacija jedne određene vrste divljih ptica […] u toj mjeri brojčano smanjena da uznemiravanje pojedinih jedinki te vrste može ugroziti tu zaštitu” ([58]).

44. Stoga nadležna tijela moraju pažljivo procijeniti koja se razina uznemiravanja može smatrati značajnom, pri čemu trebaju uzeti u obzir obilježja, osjetljivosti i potrebe vrste, kao i dotične aktivnosti. Zabrana iz članka 5. točke (d) treba se strože primjenjivati u slučaju rijetkih i/ili osjetljivih vrsta, kao i onih čije je stanje nepovoljno. U slučaju vrsta čije su populacije iznad zadovoljavajuće razine mogla bi se dopustiti veća razina uznemiravanja.

45. Čimbenici koje treba uzeti u obzir pri utvrđivanju je li uznemiravanje značajno uključuju trajanje (privremeno ili trajno), intenzitet (razmjer, razina buke, razina promjene okoline), učestalost, površinu i udaljenost od ptica. Stoga je potrebno razmotriti i kumulativni utjecaj uznemiravanja s obzirom na druge aktivnosti koje se obavljaju na dotičnom području kako bi se ispravno utvrdilo je li uznemiravanje značajno.

46. Kako je navedeno u članku 5. točki (d), uznemiravanje u razdoblju razmnožavanja i podizanja mladunčadi posebno je relevantno, ali bi ga trebalo uzeti u obzir i u drugim osjetljivim fazama života u kojima bi moglo ugroziti preživljavanje (npr. uznemiravanje na važnim područjima za hranjenje i prezimljavanje).

47. Pri procjeni je li uznemiravanje značajno s obzirom na cilj održavanja ili obnavljanja zadovoljavajuće razine populacije mogu se uzeti u obzir sve preventivne mjere (vidjeti odjeljak 3.3.) koje doista sprečavaju da se projektom ili drugom aktivnosti uznemiravaju ptice ili koje stvarno smanjuju uznemiravanje na način da ono nema značajne učinke ([59]). Dokazivanje da takvo uznemiravanje ne bi imalo značajne učinke na ciljeve Direktive ne smije biti „učinjeno pretjerano teškim” ([60]).

Članak 5. točka (e): držanje ptica koje pripadaju vrstama čije izlovljavanje i hvatanje su zabranjeni

48. Ta se zabrana primjenjuje na sve faze života živog ili mrtvog primjerka ili bilo kojeg njegova dijela. Ne primjenjuje se na vrste ptica iz Priloga II. koje se smiju izlovljavati (podložno ograničenjima iz članka 7.), na ptice koje nisu obuhvaćene Direktivom (vidjeti odjeljak 2.1.) ni na ptice koje su na drugi način zakonito ulovljene u divljini na temelju zakonitog odstupanja u skladu s člankom 9.

49. Primjerke koji se drže mora se moći identificirati pomoću službenog sustava za registraciju uspostavljenog na nacionalnoj razini. To se može postići službenim sustavom prstenovanja ([61]) ili, po mogućnosti, uporabom mikročipova ili analizom DNK-a jer su te metode pouzdanije. U svakom slučaju, registrirani zatvoreni nožni prsten ispravne veličine kojim se nije neovlašteno rukovalo minimalni je uvjet za dokazivanje da je uzgajivač držao pticu tijekom prvih 10 dana njezina života i da se može pretpostaviti da je ona rođena u zatočeništvu.

([57]) Predmet C-784//23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točka 62.
([58]) Predmet C-131/24, VIRUS i dr., točka 41.
([59]) Predmet C-131/24, VIRUS i dr., točka 44. U tom su se predmetu preventivne mjere odnosile na cestovni projekt, ali isto bi vrijedilo i za druge aktivnosti.
([60]) Predmet C-131/24, VIRUS i dr., točka 53.
([61]) Zatvoreni nožni prsten ispravne veličine kojim se nije neovlašteno rukovalo minimalni je uvjet za dokazivanje da je uzgajivač držao pticu tijekom prvih 10 dana njezina života i da se može pretpostaviti da je ona rođena u zatočeništvu.

3.6. **Provedba članka 5.**

3.6.1. *Potreba za potpunim i učinkovitim zakonodavnim okvirom*

50. Kako je obrazloženo u poglavlju 1., odredbe direktive moraju se provoditi s neupitnom obvezujućom snagom te specifičnošću, preciznošću i jasnoćom koje su potrebne za ispunjenje zahtjeva pravne sigurnosti. Stoga se člankom 5. zahtijeva donošenje potpunog i učinkovitog zakonodavnog okvira provedbom konkretnih i posebnih zaštitnih mjera kojima se omogućava stvarno poštovanje zabrana ([62]). Općenito, države članice moraju se pobrinuti da se aktivnosti, uključujući opetovane aktivnosti, obavljaju u skladu s odredbama o zaštiti vrsta kako bi se doista izbjeglo nanošenje zabranjene štete. Opći sustav zaštite trebao bi uključivati pravila i prakse kojih se subjekti trebaju pridržavati, kao i informativne kampanje, promidžbu i, prema potrebi, provedbene mjere. To se može postići na razne načine, primjerice pomoću instrumenata za planiranje, sustava prethodnog odobrenja ili posebnih pravila koja se primjenjuju na pojedince ili gospodarske subjekte u sektorima za koje je vjerojatno da će utjecati na vrste ptica.

51. Mjere bi trebale biti prilagođene životnom ciklusu specifične vrste, pri čemu bi trebalo uzeti u obzir njezinu sezonu razmnožavanja, stanište u kojem se hrani, migracijske putove te područja za odmaranje i gniježđenje. Mjere se prema potrebi mogu primijeniti na skupine vrsta koje su izložene istim prijetnjama i koje imaju ista obilježja. U skladu s člankom 2. zbog ciljeva očuvanja i obnavljanja određene vrste može biti opravdano primijeniti konkretnije ili restriktivnije mjere kako bi se izbjegao svaki utjecaj aktivnosti zabranjenih člankom 5.

52. Nadležna tijela u državama članicama moraju dotične korisnike kopna i mora te širu javnost jasno obavijestiti o zabranama i raspoloživim informacijama o prisutnosti vrsta, kao i dostupnim ili propisanim zaštitnim mjerama. Praćenje je od presudne važnosti kako bi se utvrdila učinkovitost mjera. To bi moglo uključivati praćenje GPS-om, nadzor gnijezda i kolonija te, u slučaju rekreacijskih aktivnosti, nadzor sudionika koji provode organizatori. Nacionalna nadležna tijela trebala bi definirati opseg i razmjer takvog praćenja (npr. na razini parcele/lokacije, krajobraza ili regije) kako bi zajamčila stvaran pojedinačni pregled utjecaja mjera na ptice.

53. Otklanjanje svih rizika ne može se zajamčiti čak i ako se poduzmu sve preventivne mjere. Države članice trebale bi uspostaviti sustav za procjenu djelotvornosti preventivnih mjera i periodično ih ispitivati u sklopu općeg sustava zaštite iz članka 5.

54. Mjere koje su poduzete radi provedbe Direktive o pticama trebalo bi dopuniti dodatnim provedbenim ili poticajnim mjerama, kao što su ciljane informacije o zahtjevima za zaštitu. Te mjere mogu uključivati smjernice i brošure posebno osmišljene za pojedini sektor, informiranje dionika te opsežno praćenje prisutnosti ptica i gnijezda, pri čemu se mogu iskoristiti i doprinosi građanskih inicijativa u području znanosti.

55. Ako su ispunjeni uvjeti za to, u posebnim slučajevima može se odobriti odstupanje od općeg sustava zaštite (vidjeti poglavlje 4.).

56. Kako bi se izbjegla potreba za odstupanjem i smanjilo administrativno opterećenje, države članice mogu poduzeti preventivne mjere kako bi zajamčile usklađenost sa zahtjevima iz članka 5. Direktive. Tekst članka 2. Direktive podrazumijeva da te preventivne mjere ovise o specifičnostima sektora i olakšavaju usklađivanje.

57. Preventivne mjere (kako je objašnjeno u odjeljku 3.3.) mogu se odnositi na vrstu, lokaciju, osmišljavanje i vrijeme obavljanja određene aktivnosti ili projekta. Te mjere mogu biti relevantne za planiranje, izgradnju i operativne faze projekta ili aktivnosti. Na primjer, ako se ne može isključiti mogućnost nanošenja zabranjene štete, mogu se postaviti zaštitne ograde uz cestu koje sprečavaju ptice da lete i sudaraju se s automobilima ili odrediti niža ograničenja brzine na autocesti nakon njezine izgradnje. Takve mjere moraju biti potpuno funkcionalne tijekom cijelog trajanja projekta ili aktivnosti.

([62]) Predmet C-441/17, *Komisija/Poljska (Beloveška šuma)*, točka 252.

3.6.2. *Uključivanje zahtjeva iz članka 5. u postupke izdavanja dozvola*

58. Člankom 5. ne zahtijevaju se posebne procjene utjecaja ni postupci izdavanja dozvola kako bi se postigla usklađenost. Budući da je članak 5. odredba u okviru direktive, države članice mogu odabrati najprikladnija sredstva za provedbu zahtjeva, uključujući njegovo uključivanje u postojeće postupke izdavanja dozvola ili postupke povezane s okolišem. To je u skladu s načelom postupovne autonomije država članica ([63]).

59. U slučaju planiranih aktivnosti ili projekata za koje je potrebna dozvola, kao što je izgradnja električnih vodova, vjetroelektrana, autocesta, rudnika ili objekata akvakulture, države članice mogu uključiti zaštitne mjere u postupke odobrenja ili izdavanja dozvola i procjene utjecaja na okoliš iz članka 6. stavka 3. Direktive o staništima, Direktive o procjeni utjecaja na okoliš ([64]) i Direktive o strateškoj procjeni utjecaja na okoliš ([65]) kako bi se osiguralo da aktivnosti za koje je potrebna dozvola nisu štetne za vrste ptica. To se može primijeniti i na opetovane ili tekuće aktivnosti tako da se pri produljenju dozvola za njih uzmu u obzir zahtjevi za zaštitu vrsta.

60. U tom bi se kontekstu vjerojatnost da će dotična aktivnost dovesti do nanošenja štete zabranjene člankom 5. mogla procijeniti i ograničiti u okviru postojećih postupaka donošenja odluka. U tu svrhu procjene utjecaja na okoliš ili odluke o procjeni donesene u skladu s Direktivom o procjeni utjecaja na okoliš mogu poslužiti kao koristan okvir za utvrđivanje rizika za vrste ptica. Na primjer, države članice u skladu s člankom 3. stavkom 1. točkom (b) Direktive o procjeni utjecaja na okoliš moraju utvrditi, opisati i procijeniti izravni i neizravni značajan utjecaj projekta na, među ostalim sastavnim dijelovima okoliša, bioraznolikost, s posebnom pozornošću usmjerenom na vrste zaštićene Direktivom o pticama. Taj opis vjerojatnog utjecaja može se upotrijebiti kako bi se utvrdilo je li potrebno uspostaviti preventivne mjere i prilagoditi dotični projekt kako bi bio u skladu sa zabranama iz članka 5. Slično tome, strateška procjena utjecaja na okoliš koja se primjenjuje na planove (npr. planovi gospodarenja šumama) mogla bi se iskoristiti za utvrđivanje relevantnih preventivnih mjera i postizanje usklađenosti sa zahtjevima iz članka 5.

61. Ako bi plan ili projekt mogao imati značajan utjecaj na područja mreže Natura 2000, bilo pojedinačno bilo u kombinaciji s ostalim planovima ili projektima, trebao bi biti predmet ocjene prihvatljivosti u skladu s člankom 6. stavkom 3. Direktive o staništima (za pojedinosti o općem okviru Direktive o pticama vidjeti poglavlje 1.). To znači da se procjena moguće štete za ptice može uključiti u procjene koje su dio postupaka donošenja odluka na raznim razinama u državi članici. Na taj se način omogućuje ispravno i brzo utvrđivanje mogućeg utjecaja projekta na vrste ptica kako bi se prije njegove provedbe postigla usklađenost s odredbama članka 5. Direktive o pticama.

62. Neke države članice uključile su procjene utjecaja na vrste u postojeće postupke izdavanja dozvola ([66]), među ostalim kako bi smanjile administrativno opterećenje. Druge države članice uvele su posebne postupke kako bi ispunile zahtjeve iz članka 5. u slučajevima u kojima se ne primjenjuju prethodno navedene procjene utjecaja na okoliš. Moguće je i uvesti standardne preventivne mjere u sektorsko zakonodavstvo za aktivnosti za koje je poznato da dovode do ubijanja ili značajnog uznemiravanja ptica, objaviti sektorske smjernice ili norme ili uvesti sezonska ograničenja za određene aktivnosti. Države članice trebale bi pri odabiru najprikladnijeg pristupa za provedbu zahtjeva iz članka 5. uzeti u obzir i moguće administrativno opterećenje.

([63]) Vidjeti predmet C-131/24, *VIRUS i dr.*, točke od 50. do 53.

([64]) Direktiva 2011/92/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o procjeni učinaka određenih javnih i privatnih projekata na okoliš (SL L 26, 28.1.2012., str. 1., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/92/oj) kako je izmijenjena Direktivom 2014/52/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. Vidjeti i Smjernice za tumačenje definicija kategorija projekata iz priloga I. i II. Direktivi o procjeni utjecaja na okoliš (https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/e7f9c73c-86ba-11ef-a67d-01aa75ed71a1).

([65]) Direktiva 2001/42/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 27. lipnja 2001. o procjeni učinaka određenih planova i programa na okoliš (SL L 197, 21.7.2001., str. 30. ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj).

([66]) U Francuskoj je procjena utjecaja projekta na vrste slična postupku za područja mreže Natura 2000 iz članka 6. stavka 3. Direktive o staništima. Svaki projekt koji bi mogao imati značajan utjecaj na ptice predmet je ocjene prihvatljivosti utjecaja koje bi mogao imati na očuvanje ptica. Ako projekt značajno utječe na neku vrstu, nadležno tijelo primjenjuje odstupanja.

3.6.3. *Primjeri aktivnosti koje mogu biti obuhvaćene područjem primjene članka 5. i mogućih preventivnih mjera*

Ceste i željeznice

63. Cestovni ili željeznički promet može utjecati na vrste ptica jer može doći do sudara ptica i vozila ili prometne infrastrukture, kao i do značajnog uznemiravanja zbog buke od prometa ([67]). Nadležna nacionalna tijela odgovorna su za poduzimanje mjera potrebnih za sprečavanje nanošenja zabranjene štete u kontekstu izgradnje i uporabe prometne infrastrukture. Relevantne mjere mogu uključivati postavljanje trajnih ili vremenskih ograničenja brzine, zatvaranje ceste u određenim razdobljima, postavljanje odvraćajućih folija s crtežima ili naljepnicama ptica grabljivica na prozirne ograde protiv buke i postavljanje drugih relevantnih konstrukcija, na primjer radi izbjegavanja onečišćenja zbog otjecanja vode ili drugih vrsta uznemiravanja.

Energetika

64. Proizvodnja energije i energetska infrastruktura, posebno ako se temelje na fosilnim gorivima, mogu značajno negativno utjecati na vrste ptica. Ako se uzme u obzir kumulativni utjecaj na klimu, po proizvedenom GWh, emisije elektrana na fosilna goriva ubijaju preko 30 puta više ptica nego vjetroelektrane ([68]). Ptice se mogu sudariti s dimnjacima elektrana na fosilna goriva, vjetroturbinama, konstrukcijama za hlađenje nuklearnih elektrana te prijenosnim i distribucijskim dalekovodima. Stoga je u planiranje pojedinih projekata potrebno uključiti odgovarajuće preventivne mjere.

65. Energija vjetra ima najveći udio u proizvodnji energije iz obnovljivih izvora u EU-u i doprinosi borbi protiv klimatskih promjena, koje su glavni uzrok gubitka bioraznolikosti. Međutim, vjetroelektrane mogu negativno utjecati na populacije ptica. Iako su vjetroturbine uzrok manje od 0,1 % slučajeva smrti ptica povezanih s ljudskim djelovanjem, što je mnogo manji postotak od tradicionalnih elektrana ili nebodera ([69]), njihov mogući utjecaj detaljno je istraživan unutar i izvan EU-a zbog njihove relevantnosti. Dostupne su brojne nacionalne smjernice o njihovom utjecaju i mogućim mjerama ublažavanja, kao i Komisijine „Smjernice o vjetroenergetskim projektima i zakonodavstvu EU-a o prirodi” ([70]).

66. Jedan od važnih rizika povezanih s vjetroturbinama sudari su s lopaticama turbina. Pri razmatranju mjera ublažavanja potrebno je primijeniti hijerarhijski pristup. Najprije bi trebalo razmotriti mjere kojima se nastoji izbjeći utjecaj, kao što je potpuno sprečavanje nastanka značajnog utjecaja, počevši od strateškog odabira lokacije vjetroelektrana kako bi se izbjegli migracijski putovi te područja za razmnožavanje i traženje hrane. Ako to nije moguće, trebalo bi provesti mjere kojima se utjecaj nastoji smanjiti.

Studija slučaja br. 1: Karta osjetljivosti na vjetroelektrane za ptice i šišmiše u Flandriji

U Flandriji je izrađena kombinirana karta osjetljivosti kako bi se istaknula područja na kojima bi vjetroturbine mogle predstavljati rizik za ptice ili šišmiše. Njezina je svrha informiranje radi usmjeravanja daljnjih procjena i strateškog planiranja na razini područja. Primjer je to karte osjetljivosti više vrsta, ali i primjer načina procjene različitih skupina istim alatom. Na njoj je regija podijeljena u četiri kategorije: visoki, srednji i mogući rizik te niski rizik/nema podataka. Iako su određeni aspekti karte specifični za Flandriju, načela bi se mogla lako primijeniti i drugdje.

([67]) Sud je u predmetu C-131/24, VIRUS i dr., točki 39., potvrdio da projekti izgradnje cesta mogu biti obuhvaćeni područjem primjene članka 5. točke (d) čak i ako nanošenje štete pticama nije bilo cilj tih aktivnosti.
([68]) Pet stvari koje biste trebali znati o energiji vjetra – Europska komisija.
([69]) Pet stvari koje biste trebali znati o energiji vjetra – Europska komisija.
([70]) https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/2b08de80-5ad4-11eb-b59f-01aa75ed71a1.

Instrument uključuje kartu osjetljivosti za ptice, koja se temelji na GIS-u i sastoji od devet tematskih karata (npr. područja za traženje hrane i odmaranje ptica vodarica izvan sezone razmnožavanja, sezonski migracijski putovi) i karte za predviđanje staništa. Te je slojeve najbolje proučavati pojedinačno, ali se mogu i preklapati kako bi se dobio pregled svih mogućih osjetljivosti. Višestruki slojevi (kao sintetizirana karta) prikazani su s kategorijama osjetljivosti, koje mogu biti označene kao visoki (3), srednji (2) i mogući rizik (1) te niski rizik/nema podataka (0). Karta se može detaljno pregledati u internetskoj aplikaciji koja sadržava i druge važne karte, kao što su karte zaštićenih prirodnih rezervata, područja mreže Natura 2000 itd.

Karte osjetljivosti i popratne smjernice u Flandriji često se upotrebljavaju u odabiru lokacija. Nositelji projekata i konzultantska društva upotrebljavaju ih za strateško planiranje i kao početnu točku za detaljnije procjene na razini područja. Lokalna i regionalna tijela primjenjuju ih u istu svrhu, kao i kako bi provjerila jesu li nositelji projekata i konzultantska društva propisno uzeli u obzir raspoložive informacije. Međutim, potrebno je istaknuti da bi lokalna procjena trebala biti detaljnija za područja visokog rizika.

Internetska aplikacija: https://geo.inbo.be/windturbines/index.html

Više informacija:

Flemish Risk Atlas Birds/Bats – Wind Turbines, https://www.vlaanderen.be/inbo/en-gb/data-applications/de-vlaamse-risicoatlas-vogelsvleermuizen-windturbines/

67. Nakon izbjegavanja, privremena prilagodba na zahtjev može se upotrijebiti kao važna strategija ublažavanja kako bi se smanjio broj sudara ptica s vjetroturbinama, posebno duž glavnih migracijskih putova. To može uključivati privremene prilagodbe rada s obzirom na sezonske i dnevne obrasce ponašanja vrsta, kao što je privremeno zaustavljanje lopatica turbina kad se otkriju ptice u blizini vjetroturbina. Za privremenu prilagodbu na zahtjev u početku su bili potrebni ljudski promatrači, ali sad se ta funkcija sve više automatizira pomoću radara, kamera, GPS odašiljača, određivanja geografskih granica i umjetne inteligencije za praćenje kretanja ptica u stvarnom vremenu. U nekim sustavima kombinira se ljudsko i tehnološko otkrivanje te operateri donose konačnu odluku o prekidu rada.

68. Ako se mjere izbjegavanja ne smatraju primjerenima ili proporcionalnima, trebalo bi razmotriti mjere za smanjenje utjecaja. To može uključivati mjere projektiranja kojima se može smanjiti intenzitet utjecaja (npr. vizualna sredstva za odvraćanje postavljena na vjetroturbine kako bi se povećala njihova vidljivost pticama mogu smanjiti rizik od sudara, zvučni uređaji za odvraćanje mogu se upotrebljavati prilikom izgradnje i rada odobalnih projekata kako bi se smanjila podvodna buka).

Studija slučaja br. 2: Zatvaranje na zahtjev pomoću radara, vjetroelektrana Barão de São João u Portugalu

U vjetroelektrani Barão São João kapaciteta 50 megavata, kojom upravlja E.ON i koja se nalazi na migracijskom putu, primjenjuje se protokol za prekid rada na zahtjev pomoću radara (RASOD) na temelju unaprijed definiranog skupa kriterija. Tim za praćenje provodio je vrijeme u promatračnici kako bi pratio aktivnost migracijskih ptica. Radarski podaci u stvarnom vremenu omogućili su koordinatoru tima za praćenje da na raspolaganju ima kvalitetnije informacije za pokretanje prestanka rada.

Iskustvo tima za praćenje s vremenom je pozitivno utjecalo na učinkovitost pristupa RASOD: prosječno vrijeme od donošenja odluke do prestanka rada smanjilo se za 91 %, a prosječni godišnji ekvivalent sati prekida rada smanjio se za 86 % od 2010. do 2014. Lopatice turbina mogle su se deaktivirati u roku od oko 15 sekundi od pokretanja prekida rada pomoću sustava nadzora i prikupljanja podataka (SCADA), koji omogućava pristup i upravljanje pojedinačnim vjetroturbinama i vjetroelektranama u stvarnom vremenu.

Osim toga, turbine su se mogle ponovno pokrenuti bez potrebe za dodatnom komunikacijom s operativnim osobljem. Tijekom primjene protokola za prekid rada nisu zabilježeni sudari s migracijskim pticama u letu. Do zadnje godine petogodišnje studije ukupni ekvivalent razdoblja prekida rada odgovarao je 0,2 % godišnjega dostupnog ekvivalenta vremena, a više od 40 % ekvivalenta razdoblja prekida rada kao posljedicu je imalo zanemarive gubitke energije zbog malih brzina vjetra.

69. U vezi s postrojenjima za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, postrojenjima za skladištenje energije na istoj lokaciji i priključcima takvih postrojenja na mrežu, Direktivom 2023/2413 (revidirana Direktiva o obnovljivoj energiji) ([71]) uvedene su relevantne odredbe za uspostavu mjera ublažavanja na „područjima za brži razvoj obnovljivih izvora energije" (članak 15.c revidirane Direktive o obnovljivoj energiji) i „namjenskim infrastrukturnim područjima" (članak 15.e revidirane Direktive o obnovljivoj energiji), kao i za projekte u području energije iz obnovljivih izvora izvan tih područja (članak 16.b Direktive o obnovljivoj energiji).

70. Člankom 15.c stavkom 1. točkom (b) revidirane Direktive o obnovljivoj energiji predviđa se uspostava odgovarajućih pravila o djelotvornim mjerama ublažavanja pri izradi planova područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije. Države članice se u skladu s tim člankom po potrebi moraju pobrinuti da se odgovarajuće mjere ublažavanja primjenjuju na razmjeran i pravodoban način kako bi se osigurala usklađenost s, među ostalim, člankom 5. Direktive o pticama. Članak 15.e stavak 2. revidirane Direktive o obnovljivoj energiji uključuje sličnu odredbu koja se primjenjuje pri izradi planova namjenskih infrastrukturnih područja za mrežnu infrastrukturu i infrastrukturu za skladištenje koja je potrebna za integriranje energije iz obnovljivih izvora u elektroenergetski sustav. Dostupne su smjernice ([72]) i posebna studija ([73]) o određivanju područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije, kao i smjernice ([74]) o uspostavi namjenskih infrastrukturnih područja, koje obuhvaćaju i primjenu mjera ublažavanja.

71. Kako bi mjere ublažavanja bile „odgovarajuće", one bi trebale biti primjerene i učinkovite za postizanje usklađenosti s člankom 5. Direktive o pticama (npr. izbjegavanje usmrćivanja i značajnog uznemiravanja ptica), ali istodobno i proporcionalne. Na primjer, ako se dokaže da je uporaba vizualnih ili zvučnih odvraćajućih sredstava dovoljna da se izbjegnu sudari ptica s vjetroturbinama u određenoj vjetroelektrani, nije potrebno primijeniti druge mjere ublažavanja poput privremenog ograničavanja rada dok su ptice u blizini.

72. U članku 16.b stavku 2. revidirane Direktive 2023/2413 o obnovljivoj energiji za projekte koji se nalaze izvan područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije navodi se da, „[a]ko su u sklopu projekta u području energije iz obnovljivih izvora donesene potrebne mjere ublažavanja, svako ubijanje ili uznemiravanje vrsta zaštićenih u skladu s člankom 12. stavkom 1. Direktive 92/43/EEZ i člankom 5. Direktive 2009/147/EZ ne smatra se namjernim". U uvodnoj izjavi 37. revidirane Direktive o obnovljivoj energiji dodatno se pojašnjava da se ubijanje ili značajno uznemiravanje ne bi trebalo smatrati namjernim ako su projektom za izgradnju i rad postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora (obuhvaćenim područjem primjene Direktive o obnovljivoj energiji) predviđene primjerene mjere ublažavanja kako bi se izbjeglo takvo ubijanje ili spriječilo uznemiravanje, kako bi se primjerenim praćenjem procijenila djelotvornost takvih mjera te kako bi se, s obzirom na prikupljene informacije, poduzele daljnje mjere koje su potrebne kako bi se osiguralo da nema značajnog štetnog utjecaja na populaciju dotičnih vrsta. Iako se u uvodnoj izjavi 37. ne pravi razlika između projekata unutar i izvan područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije, podrazumijeva se da bi takvo pojašnjenje bilo primjenjivo u oba konteksta ([75]).

73. Primjena novih mjera ublažavanja (čija djelotvornost nije u velikoj mjeri ispitana) u skladu s člankom 15.c stavkom 1. i člankom 16.b stavkom 2. Direktive o obnovljivoj energiji dopušta se u pilot-projektima postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora koja se nalaze unutar i izvan područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije, pod uvjetom da se njihova djelotvornost prati i da se odmah poduzmu korektivne mjere ako se ne pokažu djelotvornima.

74. Međutim, mora se zajamčiti praćenje djelotvornosti takvih mjera. S obzirom na prikupljene informacije može biti potrebno poduzeti daljnje mjere ako se one ne pokažu djelotvornima.

([71]) Direktiva (EU) 2023/2413 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. listopada 2023. o izmjeni Direktive (EU) 2018/2001, Uredbe (EU) 2018/1999 i Direktive 98/70/EZ u pogledu promicanja energije iz obnovljivih izvora te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća (EU) 2015/652 (SL L, 2023/2413, 31.10.2023., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([72]) https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_hr.

([73]) https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/354ebc7c-496d-11ef-acbc-01aa75ed71a1.

([74]) https://commission.europa.eu/document/download/76fa5c90-909c-4bda-b655-edf564f5542e_en?filename=C_2025_4012_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2.pdf.

([75]) Članak 16.b stavak 2. Direktive 2023/2413 izričito se odnosi na projekte koji se nalaze izvan područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije. S obzirom na to, na projekte koji se nalaze unutar područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije (na koje se primjenjuju pojednostavnjeni postupci izdavanja dozvola) ne bi se trebala primjenjivati stroža pravila o zaštiti vrsta od onih koja se primjenjuju izvan područja za brži razvoj obnovljivih izvora energije.

Objekti za prijenos i distribuciju električne energije

75. Električni vodovi mogu biti opasni za ptice na više načina, prvenstveno zbog sudara i električnih udara.

76. Sudari se događaju kad ptice, osobito veće vrste poput grabljivica ili ptica vodarica, u letu ne primijete da se ispred njih nalaze žice, što kao posljedicu ima ozljedu ili smrt, a uzrokovati ih mogu i prijenosni i distribucijski vodovi. To je posebno problematično na područjima na kojima električni vodovi presijecaju migracijske putove, močvarna područja ili otvorene krajolike u kojima se ptice pri navigaciji oslanjaju na vizualne orijentire. Neke su vrste ranjivije zbog svojeg ponašanja u letu, veličine ili ograničene sposobnosti manevriranja.

77. Srednjenaponski i niskonaponski električni vodovi predstavljaju još jednu veliku prijetnju: prijetnju od električnog udara. To se posebno odnosi na veće ptice koje, dok sjede na stupovima ili dalekovodima, mogu istovremeno dodirnuti dva fazna vodiča ili jednu fazu i jedan uzemljeni kabel, osobito ako im je perje mokro, i tako zatvoriti strujni krug. To najviše utječe na grabljivice, rode i druge velike ptice, a smrtni slučajevi obično su koncentrirani na područjima na kojima je oblik stupova ili razmak između vodova neprimjeren. Skupine vrsta koje su posebno često izložene električnim udarima uključuju redove *Ciconiiformes*, *Falconiformes*, *Accipitriformes*, *Strigiformes* i *Passeriformes* ([76]).

78. Osim izravnih smrtnih slučajeva, električni vodovi mogu uzrokovati i sekundarne ekološke posljedice, kao što su smanjenje populacija, promjene u sastavu vrsta i povećana osjetljivost na grabežljivce. Mjere ublažavanja kao što su elementi za odvraćanje ptica, izolirani vodiči i strateško trasiranje vodova iznimno su važne za smanjenje tih posljedica, ali pažljivo planiranje i praćenje i dalje su ključni elementi za postizanje ravnoteže između razvoja energetske infrastrukture i očuvanja ptica. Osim toga, visokonaponski vodovi mogu rascjepkati staništa i stvoriti prepreke, a time dovesti i do promjena u navikama kretanja ptica te smanjenja pristupa važnim područjima za hranjenje ili razmnožavanje.

79. Komisija je izradila posebne smjernice o toj temi kako bi pomogla državama članicama, dionicima i poslovnim subjektima da riješe probleme u skladu s odredbama zakonodavstva EU-a o prirodi ([77]). Slične smjernice izradile su i druge organizacije ([78]).

Studija slučaja br. 3: Projekt SafeLines4Birds

Radi se o šestogodišnjem projektu sufinanciranom iz EU-ova programa LIFE kako bi se smanjio broj slučajeva neprirodne smrti ptica uzrokovane električnim vodovima u Francuskoj, Belgiji i Portugalu. Međudjelovanja kao što su sudari, električni udari i uznemiravanje tijekom razmnožavanja predstavljaju znatne prijetnje raznim vrstama ptica, među ostalim kostoberini, supu starješini i maloj droplji. Fokus je projekta na 13 vrsta koje su posebno ranjive zbog svoje veličine, ponašanja i rasprostranjenosti.

Na tom projektu surađuje raznolik konzorcij koji se sastoji od 15 partnera, koji uključuju operatore prijenosnih sustava, operatore distribucijskih sustava, nevladine organizacije za zaštitu okoliša i znanstvene stručnjake iz Francuske, Belgije, Portugala, Njemačke i Sjedinjenih Američkih Država. Projekt SafeLines4Birds, koji je pokrenuo francuski Nacionalni odbor za zaštitu ptica (CNA), primjer je rijetke i djelotvorne koordinacije između organizacija za zaštitu prirode i mrežnih operatora. Takva suradnja olakšava provedbu ciljanih i koordiniranih mjera za ublažavanje utjecaja električnih vodova na ptice.

([76]) https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320797001766.
([77]) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0618(02)
([78]) Bernska konvencija o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa, 2004. Preporuka br. 110 o smanjivanju na najmanju moguću mjeru štetnih utjecaja nadzemnih objekata za prijenos električne energije (električni vodovi) na ptice; https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=847305&Site=COE; Konvencija UN-a o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja, 2002. Rezolucija 7.4. o stradanju migratornih ptica od električnog udara; http://www.cms.int/sites/default/files/document/RES_7_04_Electrocution_0_0.pdf.

U projektu se primjenjuje višedimenzionalan pristup rješavanju problema smrtnosti ptica. Najvažniji su elementi izrada karte osjetljivosti i utvrđivanje najkritičnijih područja, na kojima se zatim temelji provedba mjera prilagodbe ili pomoć pri budućem planiranju mreže. Jedna od glavnih mjera ublažavanja koje će se provesti u okviru projekta ugradnja je 3 880 uređaja za sprečavanje sudara na visokorizičnim lokacijama. Ispitat će se i inovativna rješenja kao što su sustav za izbjegavanje sudaranja ptica (ACAS), pomoću kojeg se ultraljubičasto svjetlo upotrebljava za povećanje noćne vidljivosti žica, i provedba mjera za sprečavanje električnih udara. Osim toga, projektom SafeLines4Birds nastoji se smanjiti uznemiravanje u sezoni razmnožavanja te unaprijediti i širiti znanje u cijeloj Europi. Dugoročni je cilj postići održivost populacija ciljanih vrsta ptica tako da se smanji broj njihovih interakcija s električnim vodovima.

Više informacija:

https://www.safelines4birds.eu/

Okvir 1.: Konferencija Wingspan

Konferencija Wingspan 2024.: partnerstva za energetsku tranziciju prilagođenu potrebama ptica održana je 2024. u Bruxellesu i bila je prva u nizu konferencija Wingspan za energetsku tranziciju koja pozitivno utječe na prirodu, koje će se održavati svake dvije godine.

Na konferenciji održanoj 2024. predstavljena su partnerstva između operatora elektroenergetskih mreža, nositelja projekata i operatora infrastrukture za obnovljivu energiju te civilnog društva u području okoliša, a uz to je potaknuto stvaranje okruženja za sklapanje novih partnerstava. To je bila prva u nizu dvogodišnjih konferencija na kojima konzervatori, znanstvenici, mrežni operatori, nositelji projekata u području obnovljive energije i predstavnici vlada mogu razmjenjivati strategije i rješenja za energetsku tranziciju koja pozitivno utječe na prirodu. Teme osmišljene za međunarodnu publiku obuhvaćale su najnovije znanstvene spoznaje, najsuvremenije strategije očuvanja i tehnološke inovacije kojima se uzima u obzir priroda.

Na tom je događanju sudjelovalo 320 sudionika putem interneta i uživo, među kojima je bio širok raspon dionika (mrežni operatori, nevladine organizacije, nositelji projekata u području obnovljive energije, akademici i tijela vlasti) iz cijelog svijeta koji su se okupili kako bi odgovorili na hitnu potrebu za energetskom tranzicijom prilagođenom prirodi. Konferencija je uključivala korisne rasprave odbora, znanstvene prezentacije, radionicu, izlaganje plakata i sajam uređaja za zaštitu ptica koji se upotrebljavaju u vezi s električnim vodovima i infrastrukturom za energiju vjetra.

Svi konferencijski materijali dostupni su ovdje: https://wingspan-conference.eu/wingspan-2024/

Knjiga sažetaka: https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:ccde2a24-f6a9-4347-bfd1-43daa5280358

Ekstraktivna industrija

80. Vađenje minerala po svojoj prirodi neizbježno utječe na područje na kojem se odvija. U većini rudnika i kamenoloma potrebno je ukloniti površinski sloj tla tijekom postupka vađenja, a potreban je i prostor za hrpe materijala, jalovinu i bazene te povezanu infrastrukturu, objekte i pristupne ceste. Takve aktivnosti također mogu ponekad uništiti gnijezda i jaja te uzrokovati značajno uznemiravanje ptica i dovesti do gubitka ili pogoršanja stanja njihovih staništa. Međutim, to ni u kojem slučaju nije sustavna pojava i rizici od utjecaja moraju se procjenjivati na pojedinačnoj osnovi. Potrebno je stalno pratiti prisutnost ptica te bi u skladu s tim trebalo poduzeti odgovarajuće mjere na mjestu vađenja i okolnim područjima. Komisija je izradila posebne smjernice o toj temi kako bi pomogla državama članicama, dionicima i poslovnim subjektima da riješe probleme u skladu s odredbama zakonodavstva EU-a o prirodi ([79]).

([79]) Europska komisija: Glavna uprava za okoliš, Smjernice Komisije za obavljanje aktivnosti vađenja nepovezanih s energetikom u skladu sa zahtjevima mreže Natura 2000, Ured za publikacije, 2011., https://data.europa.eu/doi/10.2779/98870; i Smjernice o eksploataciji neenergetskih mineralnih sirovina i mreži Natura 2000: Sažetak, Ured za publikacije, 2019., https://data.europa.eu/doi/10.2779/985239.

Studija slučaja br. 4: LIFE in Quarries

LIFE in Quarries projekt je koji vodi Fédération de l'Industrie Extractive et Transformatrice de Belgique (FEDIEX) u partnerstvu s Valonskom regijom (Uprava za prirodu i šume), Sveučilištem u Lièguu (Gembloux Agro-Bio Tech, Odjel za bioraznolikost i krajolik) te organizacijama Natagora asbl i Parc naturel des Plaines de l'Escaut. Pokazalo se da u aktivnim kamenolomima u kojima se stvaraju litice, pješčane padine, gola tla, privremena ili trajna vodna tijela i raznoliki teren može postojati iznenađujuća raznolikost vrsta, uključujući ptice koje radije obitavaju na takvim otvorenim ili stjenovitim/pješčanim staništima nego u šumama ili na poljoprivrednim zemljištima.

U projektu su primjenom mjera kao što su ponovno formiranje okomitih litica i pješčanih obala (pješčane/sipke litice), upravljanje privremenim jezercima i travnjacima te stvaranje trajnih vodnih tijela ili plutajućih platformi stvorena mjesta za gniježđenje i hranjenje koja su povoljna za ptice. Neke su od vrsta koje imaju koristi od toga ptice koje se gnijezde na liticama ili obalama, kao što su bregunica, pčelarica i vodomar. Kamenolomi u visoko urbaniziranim i stabiliziranim krajobrazima imaju ulogu u održavanju njihovih populacija. Očuvanjem, namjernim stvaranjem i održavanjem okomitih površina i pješčanih obala postiže se idealno stanište za te ptice koje kopaju rupe za gniježđenje. Okomite površine će se bez intervencije u konačnici srušiti i vegetacija će se pojaviti u prethodno golom pijesku, zbog čega stanište više neće biti primjereno.

U okviru programa LIFE in Quarries nije se čekalo da se kamenolomi zatvore, nego je primijenjeno „dinamično upravljanje bioraznolikošću" tijekom vađenja, što znači da su se stvaranje i održavanje staništa pogodnih za ptice odvijali usporedno s radom kamenoloma. To je pokazalo da je moguće kombinirati obavljanje industrijske aktivnosti s očuvanjem populacija ptica i drugih divljih vrsta.

Biološkim praćenjem unutar mreže od 27 aktivnih kamenoloma koji sudjeluju u projektu potvrđeno je da su ciljne vrste, uključujući ptice, brzo kolonizirale novonastala staništa, što pokazuje da su mjere upravljanja dovele do stvarnih rezultata za bioraznolikost i da se ne radi samo o teoretskom potencijalu.

Projekt služi kao primjer dobrih praksi u upravljanju bioraznolikošću, koje se mogu primijeniti i na drugim mjestima, s popratnim smjernicama, protokolima za praćenje i dugoročnim obvezama (npr. održavanje najvažnijih staništa barem 15 godina), kako bi operatori kamenoloma imali predložak na temelju kojeg mogu uključiti očuvanje ptica i divljih vrsta u svoj uobičajen rad.

Više informacija:

https://www.lifeinquarries.eu/en/

Stambene i druge zgrade

81. Zgrade utječu na ptice na više načina. Uporaba velikih staklenih površina na modernim zgradama predstavlja rizik od sudara. Ptice često ne mogu razlikovati reflektirajuće ili prozirno staklo od otvorenog neba ili vegetacije pa se sudaraju s njim, što dovodi do ozljeda ili smrti. Mnogi proizvođači stakla u Europi danas nude „staklo prilagođeno pticama" s vidljivim uzorcima (točke, linije) ili premazima kako bi staklo bilo uočljivo pticama. Moguće je i prilagoditi postojeće staklene površine pomoću folija koje mogu smanjiti njihovu reflektivnost i, ako su dobro osmišljene, znatno smanjiti broj sudara. Rješenje može biti i arhitektonska prilagodba zgrada, primjerice na način da se staklo postavi pod kutom te dodaju grede i prekidi u reflektivnim površinama kako bi staklo pticama manje izgledalo kao otvoreno nebo.

Studija slučaja br. 5: LIFE BooGI-BOP za sprečavanje sudara ptica sa zgradama

LIFE BooGI-BOP (LIFE17 GIE/DE/000466) projekt je koji se financira iz programa LIFE i u kojem se uvidjelo da su sudari ptica sa staklenim zgradama uvelike zanemarena prijetnja bioraznolikosti. BooGI-BOP u sklopu svoje inicijative „Naleti ptica na zgrade: što poduzeća mogu učiniti po tom pitanju?" poduzećima i vlasnicima zgrada pruža informativni sažetak i smjernice o tome zašto se ptice sudaraju s prozorima. To su, na primjer, odrazi vegetacije ili neba i dezorijentiranost zbog unutarnje rasvjete i vanjske noćne rasvjete. U smjernicama se sudari ptica sa zgradama objašnjavaju u sklopu šireg projektiranja zgrada s fokusom na bioraznolikosti, čime se potiče poduzeća da uključe mjere za sprečavanje sudara u svoje procjene lokacija, natječajne postupke i prakse upravljanja objektima.

BooGI-BOP u praksi pomaže poduzećima da prepoznaju zone rizika u svojim objektima (npr. velika neprekinuta staklena pročelja, područja s intenzivnom noćnom rasvjetom, zgrade pokraj vegetacije/zelenih koridora) i zatim primijene mjere ublažavanja. One uključuju glaziranje stakla ili nanošenje folija tako da staklo bude sigurno za ptice, postavljanje vidljivih uzoraka na staklene površine, smanjenje ili preusmjeravanje unutarnje/vanjske rasvjete kako bi se smanjila razina privlačenja ptica i refleksije te integraciju sustava rasvjete za prilagodbu izvan razdoblja aktivnosti ili sa senzorima pokreta. Projekt je pokazao da takve intervencije doprinose ciljevima bioraznolikosti i razini održivosti poduzeća.

Više informacija:

https://www.biodiversity-premises.eu/en/eu-life-project.html

https://www.biodiversity-premises.eu/files/Bilder/Documents/Publikationen/Fact%20Sheet%20Bird%20Strike.pdf

82. Umjetna rasvjeta zgrada na više načina utječe na ponašanje ptica. Ptice koje migriraju noću često se za navigaciju koriste prirodnim izvorima svjetla poput zvijezda, Mjeseca ili obzora. Ako rasvjeta zgrada ili urbane infrastrukture dominira noćnim nebom, to može dezorijentirati takve ptice. Ptice bi mogle kružiti oko struktura s rasvjetom, skrenuti s puta, potrošiti važne zalihe energije, sletjeti na opasna mjesta, sudariti se sa staklenim pročeljima ili osvijetljenim površinama ili postati lak plijen.

Studija slučaja br. 6: LIFE Natura@night kao rješenje problema svjetlosnog onečišćenja

Projekt LIFE Natura@night vodi Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves u partnerstvu sa šest općina i nizom instituta kako bi se riješio sve veći problem svjetlosnog onečišćenja na makaronezijskim otočjima, to jest Azorima, Madeiri i Kanarskim otocima. Na tim atlantskim otocima živi 10 vrsta morskih ptica koje su vrlo osjetljive na umjetno svjetlo, a i druge noćne životinje poput šišmiša. Međutim, brzo širenje urbanih područja posljednjih godina dovelo je do znatnog povećanja umjetnog svjetla. Podaci koje je prikupila mreža fotometara postavljenih na 14 otoka u okviru prethodnog projekta Interreg EELabs potvrdili su stalan porast svjetlosnog onečišćenja, zbog čega je postalo jasno da bi hitno trebalo provesti mjere ublažavanja.

Svjetlosno onečišćenje predstavlja posebnu prijetnju mladim morskim pticama, osobito vrstama kao što je krupnokljuni kaukal (*Calonectris borealis*). Kad se opernate krajem jeseni, te se ptice pri navigaciji oslanjaju na Mjesec i zvijezde kako bi došle do oceana, gdje ostaju nekoliko godina prije nego što se vrate radi razmnožavanja. Umjetno svjetlo ulica, automobila i zgrada može ih dezorijentirati, što dovodi do iscrpljenosti, sudara ili slijetanja u gradove u kojima postaju plijen grabežljivaca kao što su mačke i štakori. To je postao jedan od glavnih razloga smrtnosti morskih ptica u toj regiji.

U sklopu projekta LIFE Natura@night izrađuje se karta svjetlosnog onečišćenja na otocima, koja se upotrebljava kako bi se osmislili manje štetni urbanistički planovi javne rasvjete u partnerstvu s nizom općina. To uključuje zamjenu tradicionalnih žarulja novim LED žaruljama, koje su mnogo učinkovitije i ne pomažu samo pticama, nego općinama omogućuju i znatne financijske uštede. Na primjer, općina Câmara de Lobos na Madeiri nedavno je postavila 66 novih LED svjetala kojima se smanjuju emisije plavog svjetla, za koje je poznato da posebno utječu na ptice i kukce. Cilj je projekta do njegovog završetka ukloniti više od 400 rasvjetnih tijela iz osjetljivih područja i uvesti rasvjetu usmjerenu prema dolje kako bi se smanjilo osvjetljivanje neba.

Osim za morske ptice, inicijativa ima koristi i za širu bioraznolikost i lokalne zajednice. Niža razina umjetne rasvjete pomaže šišmišima i kukcima da zadrže svoja prirodna ponašanja te koristi ljudskom zdravlju jer ublažava poremećaje spavanja i druge probleme povezane s prekomjernim noćnim osvjetljenjem. Osim toga, u projektu sudjeluju i volonteri i konzervatori koji spašavaju dezorijentirane morske ptice; samo je u studenom 2023. pronađeno i sigurno vraćeno na pučinu više od 800 ptica pronađenih na tlu.

To je primjer rješenja od kojeg svi imaju koristi, odnosno rješava se problem utjecaja umjetne noćne rasvjete na ptice i druge životinje te uz to smanjuje javni trošak.

Više informacija:

https://naturaatnight.spea.pt/en/

Studija slučaja 7.: Građevinski sektor u Španjolskoj, projekt LIFE ZEPAURBAN

Jedan od ciljeva projekta bio je izbjeći uništavanje ili uznemiravanje kolonija za razmnožavanje bjelonokte vjetruše (*Falco naumanni*) zbog obnove zgrada u kojima se ta vrsta ptica gnijezdi. U okviru projekta nastojale su se osmisliti i proizvesti kutije za umjetna gnijezda koje su sigurnije, dugotrajnije i jeftinije.

Jedna mjera odnosila se na prikladnost podloge za gniježđenje u zgradama kojima upravlja Glavna uprava za knjižnice, muzeje i kulturnu baštinu. Cilj mjera poduzetih u Cáceresu bio je konsolidirati kolonije u tri zgrade u kojima su bjelonokta vjetruša i druge vrste ptica uzrokovale pad materijala na tlo u središtu grada.

U kulturnom centru San Jorge, zgradi u kojoj se nalazi najveći broj parova, obnovljena je površina krova koju su ptice koristile i oštetile. Radovi su uključivali čišćenje keramičkih crijepova i impregnaciju, pri čemu se pazilo da se pticama omogući pristup. Kako bi se ublažio utjecaj na ptice, postavljeni su drveni čavli ispod krova i pripadajući ventilacijski crijepovi kako bi se pticama omogućio pristup krovu.

Više informacija:

http://www.zepaurban.com/en.

Poljoprivreda

83. Na ptice mogu utjecati obrada tla ili košnja, oranje travnjaka i oranica na kojima se nalaze gnijezda na tlu, prenamjena travnjaka i podrezivanje živica u proljeće. Poljoprivreda može uključivati i aktivnosti koje mogu nanijeti štetu pticama u razdoblju prezimljavanja ili odmaranja, kao što su intenzivne noćne berbe u maslinicima. Kako bi se pobrinule da takve aktivnosti ne dovedu do nanošenja štete zabranjene člankom 5. Direktive o pticama, države članice trebale bi utvrditi i donijeti jasne i detaljne zaštitne mjere za sprečavanje i ublažavanje nanošenja svih zabranjenih vrsta štete vrstama ptica. Nadležna tijela trebala bi donijeti posebne zaštitne mjere u obliku pravila ili propisanih praksi koje bi se trebale primjenjivati na razini poljoprivrednog gospodarstva. To bi moglo uključivati prostorno planiranje, lokalne naloge o očuvanju vrsta ptica kojima su po mogućnosti priloženi priručnici o dobroj praksi, lokalne/nacionalne akcijske planove ili mreže volontera koji su voljni pratiti prisutnost ptica te koji mogu na njih upozoriti poljoprivrednike i tijela (vidjeti studiju slučaja br. 8). Financijski poticaji i potpora upraviteljima zemljišta također su važni elementi za prilagodbu poljoprivredne prakse.

84. Člankom 5. Direktive o pticama nije zabranjeno obavljanje poljoprivrednih aktivnosti u razdoblju razmnožavanja i podizanja mladih poljskih ptica. Međutim, takve se aktivnosti moraju prilagoditi kako bi se izbjeglo nanošenje štete zabranjene člankom 5. na temelju najboljih raspoloživih informacija, na primjer o prisutnosti ptica ili lokaciji njihovih gnijezda. Države članice trebale bi utvrditi i donijeti jasne i detaljne zaštitne mjere kako bi se spriječilo i ublažilo nanošenje svih zabranjenih vrsta štete vrstama ptica. Takve bi mjere trebalo aktivno promicati izdavanjem smjernica, osposobljavanjem ili obavješćivanjem kako bi se zajamčila informiranost i provedba ograničenja (vidjeti studiju slučaja br. 8). Državama članicama potrebni su i sustavi za kontrolu i izvršenje tih mjera koji se temelje na opsežnom praćenju prisutnosti ptica i gnijezda ([80]), pri čemu se mogu iskoristiti i doprinosi građanskih inicijativa u području znanosti.

85. Mjere u okviru zajedničke poljoprivredne politike EU-a (ZPP), što uključuje, ali nije ograničeno na ekosheme, obveze u području okoliša i klime te druge obveze upravljanja i plaćanja za određene obvezne zahtjeve specifična za određeno područje (kao što su plaćanja u okviru mreže Natura 2000), kao i uvjetovanost ZPP-a ([81]) mogli bi pomoći u postizanju usklađenosti s člankom 5. Direktive o pticama. Slične mjere ostat će dostupne u okviru ZPP-a nakon 2027. Jedan od standarda ZPP-a za dobre poljoprivredne i okolišne uvjete (GAEC) zemljišta usmjeren je na bioraznolikost, a to je GAEC 8 ([82]). Njime se od poljoprivrednika zahtijeva da očuvaju obilježja krajobraza te zabranjuje rezanje živica i stabala u sezoni razmnožavanja ptica i podizanja ptića, što doprinosi usklađenosti s člankom 5. točkama (b) i (d) (vidjeti studiju slučaja br. 9). Međutim, treba napomenuti da se izmjenama pravila o uvjetovanosti ZPP-a i povezanih nacionalnih pravila ne mijenjaju obveze utvrđene u Direktivi o pticama. Kako bi postigle usklađenost s člankom 5., države članice možda će morati dopuniti takva pravila dodatnim pravilima i pobrinuti se da se sve relevantne mjere primjenjuju na sve poljoprivrednike, uključujući one koji ne primaju potporu u okviru ZPP-a.

Studija slučaja br. 8: Volonterska zaštita eje strnjarice u Francuskoj

Francuska regija Normandija za praćenje gnijezda na poljima usjeva žitarica koristi i pomoć volontera. Nakon što ornitolozi volonteri utvrde prisutnost gnijezda, nadležna tijela obavješćuju vlasnika zemljišta o tome da ih je potrebno zaštititi. Ornitolozi i nadležna tijela zatim se zajedno sastaju s poljoprivrednikom kako bi raspravili o zaštiti vrsta. Većina poljoprivrednika sudjeluje u tom sustavu zaštite vrsta bez nastanka ikakvih problema. Volonteri i profesionalni ornitolozi u toj regiji u proljeće 2021. zaštitili su 67 ugroženih vrsta, što je preko 50 % više od najviše razine zaštite postignute u prethodne četiri godine. Zahvaljujući toj inicijativi 2021. izbjegnuto je uništavanje 41 gnijezda eje strnjarice (*Circus cyaneus*), 12 gnijezda ćukavice (*Burhinus oedicnemus*) i, najvažnije od svega, područja u estuariju rijeke Seine na kojima se razmnožava mala štijoka (*Zapornia pusilla*).

Više informacija:

https://www.normandie.developpement-durable.gouv.fr/bilan-2021-de-la-mise-en-oeuvre-de-la-protection-a4619.html

https://www.ouest-france.fr/normandie/caen-14000/dans-la-plaine-de-caen-les-busards-les-mieux-proteges-de-france-6906175

([80]) Sve se više upotrebljavaju nove tehnologije za praćenje ptica kojima se dobivaju podaci visoke razlučivosti u stvarnom vremenu, zbog čega se smanjuje potreba za radno intenzivnim terenskim promatranjima.

([81]) Kako bi primili potporu EU-a dohotku, poljoprivrednici moraju poštovati niz osnovnih pravila. Međudjelovanje tih pravila i potpore koja se isplaćuje poljoprivrednicima naziva se uvjetovanost. Od poljoprivrednika se očekuje da poštuju pravila koja uključuju dobre poljoprivredne i okolišne uvjete (GAEC) kako bi primili potporu u okviru ZPP-a. Poljoprivrednicima koji nisu usklađeni s GAEC-om smanjuje se potpora EU-a, a mogu im se izreći i druge kazne. Vidjeti Uredbu (EU) 2021/2115 Europskog parlamenta i Vijeća od 2. prosinca 2021. o utvrđivanju pravila o potpori za strateške planove koje izrađuju države članice u okviru zajedničke poljoprivredne politike (strateški planovi u okviru ZPP-a).

([82]) Zahtjevi iz standarda GAEC 8 relevantni za provedbu članka 5. jesu „očuvanje obilježja krajobraza” i „zabrana rezanja živica i stabala u sezoni razmnožavanja ptica i podizanja ptića”.

Studija slučaja br. 9: Provedba standarda GAEC 8 u Belgiji, Luksemburgu, Njemačkoj, Italiji i Španjolskoj

Primjeri provedbe zabrana iz članka 5. točaka (b) i (d) Direktive o pticama pomoću standarda GAEC 8:

— Belgija (Valonija): podrezivanje živica i stabala zabranjeno je u razdoblju razmnožavanja i gniježđenja ptica, odnosno od 1. travnja do 31. srpnja.

— Belgija (Flandrija): podrezivanje živica i stabala zabranjeno je u sezoni razmnožavanja (okvirno od 15. ožujka do 15. lipnja).

— Luksemburg: ograničenja podrezivanja i rezanja živica i stabala u sezoni razmnožavanja i podizanja mladunčadi: u skladu s člankom 17. stavcima 6. i 7. Zakona od 18. srpnja 2018. zabranjeno je rezati žive živice, raslinje i rubove šuma od 1. ožujka do 1. listopada. Iznimke uključuju podrezivanje živica oko stambenih nekretnina ili u parkovima te podrezivanje nužno za šumarske aktivnosti. Zabranjeno je svako rezanje kojim se nanosi šteta živim živicama, raslinju ili rubovima šuma, osobito pomoću neprimjerenih alata ili metoda kao što su mlatilice.

— Njemačka: rezanje je zabranjeno od 1. ožujka do 30. rujna u skladu sa Saveznim zakonom o očuvanju prirode i povezanim državnim pravom i u okviru uvjetovanosti primjenjuje se na živice i šumske pojaseve, stabla u redovima, nasade stabala i pojedinačna stabla.

— Italija: zabrana podrezivanja stabala i grmlja primjenjuje se u cijeloj državi od 15. ožujka do 15. kolovoza, što obuhvaća sezonu razmnožavanja i gniježđenja, osim ako je na regionalnoj razini zakonski utvrđeno drukčije.

— Španjolska: rezanje i podrezivanje živice i stabala zabranjeni su u sezoni razmnožavanja i reprodukcije ptica (od ožujka do kolovoza), osim uz izričito odobrenje tijela nadležnog za zaštitu okoliša. Živice su definirane u odjeljku GAEC-a o obilježjima krajobraza.

86. Usluge savjetovanja poljoprivrednih gospodarstava svojim specifičnim savjetima također doprinose postizanju usklađenosti sa zahtjevima za zaštitu vrsta iz Direktive o pticama. Poljoprivredni savjetnici specijalizirani za poljske ptice mogu pružati savjetodavnu potporu poljoprivrednicima. Ti savjetnici mogu biti dostupni preko poljoprivrednih komora, privatnih savjetodavnih službi, privatnih agencija ili nevladinih organizacija. Njihova je zadaća informirati poljoprivrednike o njihovim obvezama povezanima sa zaštitom vrsta prisutnih na njihovim zemljištima. Mogu pružati informacije putem interneta, u pisanom obliku ili uživo. Na primjer, ako je poljoprivredna parcela obuhvaćena područjem na kojem su prisutne poljske ptice, informacije se mogu pružiti putem aplikacije za pametne telefone.

Šumarstvo

87. Člankom 5. Direktive o pticama nije zabranjeno obavljanje šumarskih aktivnosti u razdoblju razmnožavanja i podizanja mladunčadi. U planiranje i praksu gospodarenja šumama trebalo bi uključiti preventivne mjere kako bi se izbjeglo nanošenje štete vrstama ptica, što se posebno odnosi na sječu u sezoni razmnožavanja koja bi mogla utjecati na ptice i njihova gnijezda. Preventivne mjere mogu uključivati prostorno i vremensko planiranje aktivnosti na temelju rizika, kao što je, prema potrebi, ostavljanje zaštitnih zona oko osjetljivih obilježja ili očuvanje struktura važnih za staništa. Sud EU-a pojasnio je da je planirana sječa (neovisno o tome radi li se o čistoj sječi) u šumi za koju je poznato da se u njoj nalaze gnijezda ptica, neovisno o stanju očuvanosti dotične vrste, tijekom razmnožavanja i podizanja mladunčadi ptica obuhvaćena zabranama iz članka 5. točaka (a) i (b) Direktive o pticama ([83]). Ako bi sječa dovela do uznemiravanja koje bi značajno utjecalo na populacije ptica s obzirom na ciljeve Direktive, obuhvaćena je i člankom 5. točkom (d).

([83]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točke 49., 54. i 62.

88. To ne znači da je sječa stabala potpuno zabranjena, čak ni u razdoblju gniježđenja i podizanja mladunčadi ptica, no aktivnosti se moraju prilagoditi kako bi se izbjegle zabranjene radnje iz članka 5. na temelju najboljih raspoloživih informacija, na primjer o prisutnosti ptica koje se gnijezde na mjestima za razmnožavanje ili podizanje mladunčadi ([84]). Ako bi se aktivnosti odvijale u sezoni razmnožavanja i podizanja mladunčadi, potrebno je posebno oprezno planirati i obavljati te aktivnosti kako bi se izbjegla područja na kojima postoje naznake aktivnog razmnožavanja ili podizanja mladunčadi (npr. poznata ili redovito upotrebljavana mjesta za razmnožavanje i posebno osjetljiva staništa). Ne bi trebalo sjeći stabla za koja se zna da su prikladna za gniježđenje, mrtvo drvo, stanišna stabla i stabla s dupljama, kako bi se izbjeglo uništavanje gnijezda. U nekim staništima za koja je poznato da imaju ili bi mogla imati veliku gustoću gniježđenja, može biti primjereno ograničiti šumarske radove i u razdoblju gniježđenja. Za neke bi se vrste mogle razmotriti i druge dodatne mjere, kao što je uspostava tihih ili zabranjenih zona oko poznatih gnijezda u razdoblju gniježđenja (posebno za velike vrste kao što su crna roda (*Ciconia nigra*) ili grabljivice), ako postoji mogućnost uništavanja gnijezda ili značajnog uznemiravanja. Na primjer, u Mađarskoj se za potrebe provedbe članka 5. točke (d) već dugo ograničavaju ljudske aktivnosti oko gnijezda određenih vrsta grabljivica, sova i crnih roda tako što se primjenjuju vremenska ograničenja kako bi se izbjeglo izravno uznemiravanje u sezoni razmnožavanja ([85]). Privremeno uznemiravanje u sezoni razmnožavanja možda neće značajno utjecati na neke druge, manje osjetljive vrste, a stoga ni ugroziti njihov uspješan opstanak. Nacionalna nadležna tijela sama utvrđuju odgovarajuće preventivne mjere s obzirom na konkretne vrste i situaciju.

89. Ako subjekti planiraju aktivnosti izvan razdoblja razmnožavanja i podizanja mladunčadi te, prema potrebi, primjenjuju preventivne mjere specifične za određeno područje, preostali učinci obično ne predstavljaju namjerno i značajno uznemiravanje u smislu članka 5. točke (d).

90. Mjere kao što je ambiciozno retencijsko šumarstvo, pri kojem se trajno zadržavaju dijelovi šume, stanišna stabla i druge važne biološke strukture, mogle bi se po potrebi primijeniti unutar okvira održivog gospodarenja šumama, koje obuhvaća većinu aktualnih praksi gospodarenja šumama. Smjernice Komisije o mreži Natura 2000 i šumama sadržavaju primjere dobre prakse i iskustva stečena gospodarenjem šumama u raznim državama članicama ([86]), kao i dodatne informacije o postizanju ravnoteže između šumarstva i zaštite prirode i ptica.

91. Financijski poticaji i potpora šumarima također su važni elementi za postizanje usklađenosti šumarskih aktivnosti sa zaštitom ptica.

Studija slučaja br. 10: Najbolje prakse za upravljanje i očuvanje crne rode u Poljskoj

Šumarska eksperimentalna postaja u Rogówu i Odbor za zaštitu orlova, uz potporu poljskog operativnog programa za infrastrukturu i okoliš, proveli su niz mjera kako bi poboljšali zaštitu crne rode i njezinih staništa na 16 područja mreže Natura 2000 u Poljskoj.

U okviru projekta je do 2023. zaštićeno čak 600 – 700 mjesta za razmnožavanje, što obuhvaća 55 % populacije koja se razmnožava u državi. To je postignuto tako što su regionalni direktori za zaštitu okoliša odredili zone za zaštitu gnijezda (svaka zona obuhvaća oko 2 800 hektara). Prakse gospodarenja šumama i ljudsko uznemiravanje u tim su zonama ograničeni i u sezoni razmnožavanja i izvan nje. Time se sprečava uznemiravanje ptica koje se razmnožavaju, kao i štite gnijezda i okolno stanište. Zaštićena područja oko mjesta za gniježđenje na područjima mreže Natura 2000 obuhvaćaju ukupnu površinu veću od 600 000 hektara.

([84]) Sama činjenica da je neka ptica primijećena ne znači nužno i da se razmnožava na dotičnom području. Kako bi se potvrdilo da se ptica gnijezdi na određenom području, potrebni su dokazi kao što su pronalaženje gnijezda s jajima ili mladunčadi, opažanje odraslih jedinki koje nose hranu za mladunčad, opažanje mladunčadi koja se nedavno opernatila ili opažanje ponašanja za odvraćanje pozornosti / glumljenja ozljede. Kako bi se uzelo u obzir razmnožavanje, potrebno je opaziti elemente kao što su par u prikladnom staništu, udvaranje, teritorijalno pjevanje, ptice koje posjećuju mjesto na kojem bi mogle sagraditi gnijezdo ili aktivno građenje gnijezda.

([85]) DOI: 10.13140/RG.2.2.12902.47687, https://www.researchgate.net/publication/328737807_Suggested_methodology_for_temporal_and_long-term_spatial_restrictions_of_human_activities_around_the_nests_of_strictly_protected_raptors_owls_and_black_storks_Javaslat_a_fokozottan_vedett_ragadozomada.

([86]) Natura 2000 i šume. Dio III., Studije slučaja, Ured za publikacije, 2015., https://data.europa.eu/doi/10.2779/65827.

S obzirom na to da je povezanost crne rode i šuma dobro poznata, projekt je uključivao i obrazovne i promidžbene aktivnosti usmjerene na dionike povezane sa šumskim područjima mreže Natura 2000.

Više informacija:

https://cepl.sggw.edu.pl/bocianimy/.

Studija slučaja br. 11: Izbjegavanje uznemiravanja u razdoblju gniježđenja velikih ptica grabljivica u finskim šumama kojima se komercijalno upravlja

Sječa i druge aktivnosti gospodarenja šumama u razdoblju gniježđenja ptica mogu uzrokovati prekid gniježđenja. Uznemiravanje u razdoblju gniježđenja može značajno utjecati na cilj održavanja populacije ptica na zadovoljavajućoj razini koji je utvrđen u Direktivi o pticama. Velike ptice grabljivice s prirodno niskim brojem jedinki i dugim razdobljem gniježđenja posebno su osjetljive na ljudsko uznemiravanje.

Informacije o gnijezdima velikih ptica grabljivica unesene su u nacionalnu bazu podataka koja se stalno ažurira. Kad vlasnik šume nacionalnom tijelu nadležnom za šume pošalje obveznu izjavu o namjeri sječe, to tijelo provodi automatiziranu prostornu usporedbu područja na kojima se nalaze poznata gnijezda ptica i predloženog područja sječe. Ako je područje sječe blizu poznatog gnijezda, vlasniku zemljišta i vlasniku prava na sječu automatski se šalje obavijest. Obavijest se odnosi na zabrane iz članka 5. i služi kao konačna provjera kako bi se izbjegao neželjeni štetni utjecaj na ptice grabljivice u razdoblju gniježđenja. Međutim, informacije o gnijezdima najdjelotvornije se mogu primijeniti u fazi planiranja prije slanja obavijesti, prilikom koje se zaštita ptica može najučinkovitije uključiti u gospodarenje. Ako bi planirano gospodarenje šumom utjecalo na područje gniježđenja velikih ptica grabljivica, moguće je zajamčiti cjelogodišnju zaštitu tako da se oko gnijezda uspostavi zaštićeno područje.

Nacionalna baza podataka koja sadržava informacije o vrstama u okviru Finske informacijske točke za bioraznolikost:

https://laji.fi/en

Studija slučaja br. 12: Očuvanje šumskih ptica pomoću strategije za zaštitu starih stabala i mrtvog drva u Baden-Württembergu

Strategija Alt- und Totholzkonzept (AUT) osmišljena je kako bi se u šumama Baden-Württemberga zaštitile važne strukture koje služe kao staništa, kao što su stara stabla i mrtvo drvo, i tako očuvala i povećala bioraznolikost. U okviru te strategije uzimaju se u obzir potrebe raznih vrsta šumskih ptica, osobito onih koje stara stabla i mrtvo drvo koriste za gniježđenje te kao sklonište i izvor hrane. Koncept AUT-a postupno se uvodi u državne šume Baden-Württemberga od veljače 2010.

Njegov je središnji element određivanje skupina stanišnih stabala (Habitatbaumgruppen) i šumskih utočišta (Waldrefugien). Na tim se područjima ne obavljaju šumarske aktivnosti, zbog čega prirodnim procesima nastaju staništa raznolike strukture. Od toga posebnu korist imaju ptice koje se gnijezde u dupljama, kao što je *Dendrocopos major*, kojem je za izradu gnijezda potrebno mrtvo i trulo drvo, *Dryocopus martius*, koji se najradije gnijezdi u zrelim stablima, i *Columba oenas*, koja se gnijezdi u velikim starim stablima u kojima već postoje duplje.

Provedba programa uključuje redovito praćenje kako bi se osiguralo da su mjere koje se poduzimaju djelotvorne. Obuhvaća odabir i označivanje skupina stanišnih stabala, koje se zatim unose na kartu radi daljnjeg gospodarenja.

AUT je strateška mjera kojom se objedinjuju ekološka, pravna i sigurnosna pitanja kako bi se poboljšalo očuvanje šumskih staništa. Zahvaljujući očuvanju ključnih struktura koje služe kao staništa ta mjera izravno doprinosi zadovoljavanju potreba vrsta šumskih ptica, a time i osiguranju njihove stalne prisutnosti i ekološke funkcije u šumama Baden-Württemberga. AUT je primjer pionirskog pristupa gospodarenju šumama s ciljem očuvanja bioraznolikosti.

Informacije o konceptu AUT-a dostupne su ovdje (na njemačkom jeziku):

https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/aut_konzept_2017.pdf

92. Vladine savjetodavne službe trebale bi informirati vlasnike šumskih zemljišta o zahtjevima za zaštitu ptica. Informacije bi se trebale temeljiti na i biti popraćene središnjim internetskim bazama podataka o pojedinim vrstama, posebnim vodičima o zaštiti vrsta u šumarstvu, kartografskim alatima, brošurama o određenim zaštićenim vrstama ili službenim internetskim informacijskim portalom dijalog između tijela nadležnih za šumarstvo i drugih tijela.

Studija slučaja br. 13: Platforma za izradu karata „Šume, bioraznolikost i krajobrazi u regiji Pays de la Loire”

Centre National de la Propriété Forestière (CNPF) francusko je javno tijelo odgovorno za podupiranje i savjetovanje privatnih vlasnika šuma, promicanje održivog gospodarenja šumama, pripremu i odobravanje planova gospodarenja šumama, širenje tehničkog stručnog znanja, osposobljavanje, izradu smjernica te provođenje istraživanja i inovacija u okviru svoje podružnice Institut pour le Développement Forestier (IDF).

To tijelo razvilo je internetsku platformu za izradu karata i dokumentiranje bioraznolikosti i staništa šuma. Platforma objedinjuje i prikazuje inventar, slojeve podataka o prirodi (ptice, vodozemci, stara stabla, mrtvo drvo, močvarna područja itd.) i zone od ekološkog interesa ili interesa za baštinu (npr. vrlo vrijedne šume, močvarna područja i ekološki osjetljiva područja). Te su informacije dostupne na karti, zahvaljujući čemu upravitelji šuma jasno mogu vidjeti gdje se nalaze važna staništa, kao što su područja na kojima se gnijezde šumske ptice, močvarna područja ili područja velike ekološke vrijednosti. Stoga mogu izbjegavati štetne intervencije (kao što je sječa) u tim zonama ili planirati sječu i druge šumarske aktivnosti na način kojim se utjecaj na osjetljive vrste svodi na najmanju moguću mjeru.

Na platformi se potiče uporaba alata za procjenu Indice de Biodiversité Potentielle (IBP) koji provodi evaluaciju „kapaciteta za bioraznolikost” šumske sastojine na temelju skupa ekoloških kriterija: prisutnosti mrtvog drva, starih stabala, strukturne raznolikosti (starost stabala, raslinje, stanišna stabla), vremenskog kontinuiteta pokrivenosti šumom itd. Svi su ti kriteriji relevantni za ptice (i drugu faunu) jer su mnogim vrstama ptica za gniježđenje, hranjenje i sklonište potrebna starija stabla, duplje, raznolike šumske strukture, mrtvo drvo i vremenski stabilno stanište. Upravitelji mogu upotrijebiti IBP pri planiranju gospodarenja šumama kako bi izričito uzeli u obzir potencijal bioraznolikosti i osmislili mjere kojima se čuvaju ili poboljšavaju obilježja staništa važna za ptice.

Taj pristup zahvaljujući kombinaciji prostornih podataka, dugoročne perspektive i participativnog upravljanja doprinosi uključivanju očuvanja u rutinske šumske aktivnosti umjesto razmatranja bioraznolikosti kao zasebnog, neobaveznog čimbenika. Dotična platforma nije samo statična karta: sadržava poveznice na vodiče (npr. o pticama i gospodarenju šumama, mrtvom drvu i starim stablima, šumskim močvarnim područjima i vodozemcima itd.) u kojima se šumarima daju savjeti za upravljanje staništima na način koji pogoduje bioraznolikosti. To znači da šumarstvo može ostati gospodarski održivo uz istodobnu zaštitu ekoloških funkcija šume, što uključuje zaštitu populacija ptica, očuvanje složenosti staništa i osiguranje kontinuiteta ekosustava ovisnih o šumama.

Više informacija:

https://bretagne-paysdelaloire.cnpf.fr/se-former-s-informer/les-fiches-et-guides-techniques/plateforme-cartographique-foret-biodiversite

Ribarstvo

93. U okviru općeg sustava zaštite iz članka 5. potrebno je regulirati i ribolovne aktivnosti ([87]) koje bi mogle dovesti do nanošenja zabranjene štete. Usputni ulov jedan je od glavnih utjecaja na ptice u tom kontekstu, i to posebno na morske ptice. Drugi pritisci mogu uključivati svjetla i buku s ribarskih plovila koja značajno uznemiravaju ptičje kolonije u blizini obale ili značajno uznemirivanje uzrokovano zastrašivanjem ptica oko ribolovnih aktivnosti na unutarnjim vodama. Stoga države članice trebaju donijeti i provesti djelotvorne preventivne mjere (vidjeti studiju slučaja br. 14). To se može postići instrumentima planiranja kao što su planovi upravljanja ribarstvom, povlastice za ribolov u kojima se utvrđuju posebni zahtjevi i ograničenja za određene vrste visokorizičnog ribolovnog alata te prostorna i vremenska regulacija ribolovnih aktivnosti ili aktivnosti ribarskih plovila.

94. Kako bi se osigurala odgovarajuća zaštita, mjere bi se trebale temeljiti na dobrom poznavanju rizika za ptice koje predstavljaju određene vrste ribolovnog alata. Prema tome, sustavno praćenje usputnog ulova preduvjet je za provedbu učinkovitih preventivnih mjera. To se praćenje može temeljiti na podacima koje su države članice prikupile u sklopu okvira za prikupljanje podataka o ribarstvu ako to omogućuje opsežnu procjenu rizika od usputnog ulova za potrebe uspostave i provedbe preventivnih mjera. Više informacija o toj temi dostupno je u odjeljku 2-76/77 Smjernica o strogoj zaštiti životinjskih vrsta od interesa Zajednice u skladu s Direktivom o staništima, koje su relevantne i za ptice ([88]).

95. Budući da je očuvanje morskih bioloških resursa u isključivoj nadležnosti Europske unije u okviru zajedničke ribarstvene politike, potrebne mjere moraju se uspostavljati u sklopu tog okvira politike ([89]). Više informacija o toj temi dostupno je u odjeljku 2-29 prethodno navedenih smjernica te u „Smjernicama za područja mreže Natura 2000 i ribolov” ([90]).

Studija slučaja br. 14: Ribari i morske ptice – morski saveznici

Ovo je primjer dobre prakse u kontekstu opetovanih ribolovnih aktivnosti. Nevladina organizacija za očuvanje prirode Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves (SPEA), uz financiranje iz EU-ova programa LIFE i Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo te blisku suradnju s ribarskom zajednicom, utvrdila je koji su ribolovni alati najproblematičniji i koje su vrste morskih ptica najizloženije slučajnom ulovu. Na temelju toga razvila je i ispitala razne mjere ublažavanja. Jedna od mjera, pod nazivom „strašna lažna ptica”, pokazala se posebno učinkovitom. Riječ je o uređaju koji simulira prisutnost grabljivice, koji je pričvršćen na ribarsko plovilo i koji je stalno u pokretu zbog djelovanja vjetra i kretanja broda.

Nakon ispitivanja na moru dobiveni su nedvojbeni rezultati: morske ptice držale su se podalje od strašne lažne ptice i stoga je vjerojatnost da ih se slučajno ulovi bila manja. Utvrđeno je da je bila posebno učinkovita za odvraćanje balearskog zovoja (*Puffinus mauretanicus*). Ribari su pomogli u doradi uređaja, za koji su smatrali da ima i mnoge druge prednosti. Jeftin je i jednostavan za proizvodnju, lako se sastavlja i popravlja, ne utječe na dinamiku ribolova, štedi vrijeme koje bi se inače gubilo na uklanjanje ptica iz ribolovnog alata te smanjuje štetu koja nastaje na mrežama. Svi ribari koji su sudjelovali u ispitivanju sad upotrebljavaju strašnu lažnu pticu, a u tijeku je i novi projekt suradnje kako bi se njezina uporaba proširila na više ribarskih plovila.

Više informacija:

https://spea.pt/projetos/medaves-pesca/

([87]) Predmet C-507/04, Komisija/Austrija, točka 121.

([88]) https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/dab5274d-5891-11ec-91ac-01aa75ed71a1.

([89]) Uredba (EU) br. 1380/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013. o zajedničkoj ribarstvenoj politici (SL L 354, 28.12.2013., str. 22., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1380/oj) i Uredba (EU) 2019/1241 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o očuvanju ribolovnih resursa i zaštiti morskih ekosustava putem tehničkih mjera (SL L 198, 25.7.2019., str. 105., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1241/oj).

([90]) Europska komisija: Glavna uprava za okoliš, Natura 2000 i ribolov – Primjena članka 6. Direktive o staništima i članka 4. Direktive o pticama na područja mreže Natura 2000 i ribolovne aktivnosti na moru – Obavijest Komisije, Ured za publikacije Europske unije, 2025., https://data.europa.eu/doi/10.2779/9370355.

Lov

96. Lovačke aktivnosti također mogu dovesti do ubijanja, značajnog uznemiravanja ptica ili nanošenja drugih vrsta štete zabranjene člankom 5. Direktive o pticama ako te aktivnosti utječu na vrste ptica koje se ne smiju izlovljavati ili ako nisu u skladu sa zahtjevima iz članka 7. ([91]) Stoga bi trebalo poduzeti mjere za reguliranje izlovljavanja kako bi se zajamčilo održivo iskorištavanje ciljanih vrsta iz Priloga II. Direktivi, kao i zaštitile druge ptice koje nisu cilj izlovljavanja, ali na koje ono ipak utječe. To bi trebalo obuhvaćati pitanja povezana s pogrešnom identifikacijom sličnih vrsta kod lovaca. Uporaba olovnog streljiva, koja može dovesti do trovanja olovom, 2021. je zabranjena u močvarnim područjima Uredbom Komisije (EU) 2021/57 o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju kemikalija ([92]).

Zračni promet

97. Zračni promet utječe na ptice na tri konkretna načina. Prvo, zrakoplovi mogu značajno uznemiriti ptice kad lete na niskim nadmorskim visinama iznad njihovih staništa ili blizu njihovih gnijezda u sezoni razmnožavanja. Drugo, zrakoplovi se mogu sudariti s pticama, posebno prilikom polijetanja i slijetanja te osposobljavanja za manevriranje vojnim zrakoplovima blizu tla. Treće, zračne luke mogu biti privlačne pticama jer im mogu služiti kao odgovarajuća staništa za razmnožavanje, odmaranje ili traženje hrane. Konkretnije, ptice se mogu približiti zračnim lukama kako bi pobjegle od intenzivne poljoprivrede u blizini. Stoga bi u suradnji s tijelima nadležnima za sigurnost leta trebalo poduzeti mjere za smanjenje i, ako je moguće, sprečavanje utjecaja zračnog prometa na ptice.

98. Zračne luke u Europi već provode niz mjera za smanjenje rizika od naleta na ptice, koji predstavljaju velik sigurnosni problem. Upravljanje staništima jedna je od najčešćih strategija te uključuje pažljivo održavanje vegetacije, upravljanje stajaćom vodom i uklanjanje izvora hrane koji privlače ptice. Ograničenje visine trave, uklanjanje voćaka i prekrivanje jezera čine okoliš koji okružuje zračne luke manje privlačnim pticama.

99. Osim tih mjera, fizička odvraćajuća sredstva kao što su mreže i šiljci mogu spriječiti ptice da slijeću ili se zadržavaju u osjetljivim zonama. Zračne luke sve se više oslanjaju na tehnologiju kao što su radarski sustavi i nadzorne kamere za praćenje kretanja ptica u stvarnom vremenu, što omogućuje brzu reakciju u slučaju otkrivanja jata. Europske zračne luke moraju imati planove za upravljanje opasnošću od naleta na životinje kako bi se pobrinule da osposobljeno osoblje procjenjuje rizike, provodi mjere ublažavanja i izvješćuje o naletima na životinje. Te strategije zajedno čine sveobuhvatan pristup kojim se sudari s pticama smanjuju na najmanju moguću mjeru, a zračni promet održava sigurnim.

Rekreacija

100. Rekreacijske aktivnosti kao što su planinarenje, *windsurfing* i *kitesurfing*, motociklističke utrke, glazbeni festivali, penjanje, kajakaštvo, rekreativna vožnja brodovima, promatranje ptica, šetanje pasa bez uzice i upravljanje bespilotnim letjelicama mogu značajno uznemiriti ptice ili oštetiti njihova gnijezda. Nacionalna tijela odgovorna su za poduzimanje dostatnih preventivnih mjera kako bi se zajamčilo poštovanje zabrana iz članka 5. prilikom rekreacijskih aktivnosti. Te mjere mogu uključivati uspostavu tihih područja, ograđivanje, zabrane pristupa ili ograničavanje aktivnosti, posebno u sezoni razmnožavanja, ili uvođenje sustava za izdavanje dozvola kako bi se ograničile štetne aktivnosti. To se mora dopuniti informiranjem javnosti pomoću informativnih ploča, informiranjem lokalnih poduzeća i distribucijom letaka te pravilnom provedbom mjera kad je to potrebno (vidjeti studiju slučaja br. 15). Dodatne relevantne informacije o rekreacijskim aktivnostima dostupne su u *Smjernicama o mreži Natura 2000 i turizmu*, koje su dostupne na internetskim stranicama Komisije.

([91]) Vidjeti smjernice za izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_hr.

([92]) Uredba Komisije (EU) 2021/57 od 25. siječnja 2021. o izmjeni Priloga XVII. Uredbi (EZ) br. 1907/2006 Europskog parlamenta i Vijeća o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju kemikalija (REACH) u pogledu olova u sačmi u močvarnim područjima i oko njih (SL L 24, 26.1.2021., str. 19., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/57/oj).

Studija slučaja br. 15: Ekološki savjeti o moru i obali

U francuskoj regiji Bretanji u ljeto 2019. (od 15. lipnja do 15. rujna) pokrenuta je kampanja za podizanje svijesti o okolišu namijenjena vlasnicima rekreativnih brodova, upraviteljima lučke infrastrukture, turistima i rekreativnim ribolovcima. Cilj kampanje bio je pomoći tim skupinama da smanje svoj utjecaj na okoliš, a uključivala je i aktivnosti promatranja ptica. U okviru partnerstva, uz pomoć dionika, izrađeni su informativni paketi o šest tema, brošura dostupna na francuskom i engleskom jeziku, plakat, niz kratkih videozapisa i informativna internetska stranica. Imenovana su dva ambasadora kako bi pomogla u širenju poruke.

Posrednici su do kraja kampanje pružili informacije 600 osoba, poslali 338 pojedinačnih upita, uključili 32 udruge za rekreativnu vožnju brodova, distribuirali pakete i druge materijale na 60 distribucijskih točaka te sudjelovali u 28 nautičkih događanja. Posebno bi trebalo istaknuti kampanju „Attention, on marche sur des œufs!”, koja se provodila na svim plažama na dotičnom području kako bi se spriječilo da ljudi unište jaja i gnijezda ptica.

Više informacija:

https://www.protegeonslamer.bzh/biodiversite/

4. **ČLANAK 9. DIREKTIVE O PTICAMA**

4.1. **Tekst članka 9.:**

„1. Države članice mogu odstupiti od odredaba iz članaka od 5. do 8. ako ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje, iz sljedećih razloga:

(a) — u interesu javnog zdravlja i sigurnosti,

— u interesu sigurnosti zračnog prometa,

— radi sprečavanja nanošenja ozbiljne štete usjevima, stoci, šumama, ribnjacima i vodama,

— radi zaštite flore i faune;

(b) za potrebe istraživanja i obrazovanja, obnavljanja populacija, ponovnog unošenja vrsta, te za potrebe uzgoja koji je neophodan za te namjene;

(c) radi izdavanja dozvola, pod strogo nadziranim uvjetima i na selektivnoj osnovi, za hvatanje, držanje ili drugo razborito korištenje određenih ptica u malom broju.

2. Kod odstupanja iz stavka 1. moraju se navesti:

(a) vrste koje su predmet odstupanja;

(b) sredstva, mjera ili metode koji su odobreni za hvatanje ili ubijanje;

(c) uvjeti rizika i okolnosti s obzirom na vrijeme i mjesto pod kojima se takva odstupanja mogu odobriti;

(d) tijelo ovlašteno za proglašenje postojanja traženih uvjeta i za odlučivanje o tome koja se sredstva, mjere ili metode smiju koristiti, u okviru kojih ograničenja i tko ih smije koristiti;

(e) kontrole koje će se provesti.

3. Države članice svake godine šalju Komisiji izvješće o provedbi stavaka 1. i 2.

4. Komisija na temelju informacija kojima raspolaže, a posebno informacija koje joj se dostave u skladu sa stavkom 3., stalno osigurava da posljedice iz stavka 1. ne budu nesukladne s ovom Direktivom. U tu svrhu poduzima odgovarajuće mjere.”

4.2. **Opća razmatranja**

101. Člankom 9. Direktive o pticama predviđa se mogućnost odstupanja od zabrana iz članka 5. u iznimnim okolnostima, pod određenim uvjetima. Ta odredba odražava potrebu za određenim stupnjem fleksibilnosti, kao i pažljivim odvagivanjem potrebe za postizanjem ciljeva očuvanja iz Direktive i važnosti razloga za odstupanje iz članka 9. Budući da su odstupanja po svojoj prirodi iznimna, nadležna tijela država članica moraju se pobrinuti da su svi zahtjevi iz članka 9. ispunjeni prije nego što ih odobre.

102. Iako je područje primjene ovih smjernica ograničeno na članke 5. i 9., treba napomenuti da se člankom 9. dopušta odobrenje odstupanja i od članaka 6., 7. i 8. Direktive.

103. Odstupanja od zahtjeva iz članaka od 5. do 8. Direktive mogu se odobriti samo u okviru članka 9. Direktive o pticama. Sud EU-a prethodno je potvrdio da članak 2. Direktive, kojim se od država članica zahtijeva da poduzmu mjere za održavanje populacije svih vrsta ptica na razini koja odgovara ekološkim, znanstvenim i kulturološkim zahtjevima, istodobno uzimajući u obzir gospodarske i rekreacijske zahtjeve, ne predstavlja samostalno odstupanje od članka 5. ([93]) Sud EU-a pojasnio je da sustav odstupanja predviđen člankom 9. „treba tumačiti usko i […] teret dokazivanja postojanja potrebnih pretpostavki za svako odstupanje treba biti na tijelu koje o njemu odlučuje” ([94]).

104. Stoga države članice moraju osmisliti svoj regulatorni okvir tako da se odredbe o odstupanju primjenjuju u skladu s načelom pravne sigurnosti ([95]). Sud EU-a utvrdio je da se u relevantnom nacionalnom zakonodavstvu moraju jasno i precizno navesti kriteriji za odstupanje te njime obvezati nadležna tijela da uzimaju u obzir te kriterije ([96]). Sud EU-a potvrdio je i da je za sustave iznimaka kao što su odstupanja potrebno zajamčiti da se svaka intervencija koja se tiče zaštićenih vrsta odobri samo na temelju odluka koje sadržavaju precizno i prikladno obrazloženje koje se odnosi na razloge, pretpostavke i zahtjeve iz članka 9. ([97])

105. Potpuno i ispravno prenošenje članka 9. preduvjet je za pravilnu provedbu njegovih odredaba. Zbog toga se poštovanje zahtjeva iz članka 9. na temelju upravne prakse ne može smatrati primjerenim usklađivanjem ([98]). Sud EU-a naveo je da „kriteriji koje države članice moraju ispuniti da bi odstupile od zabrana utvrđenih u Direktivi moraju biti ponovljeni u posebnim nacionalnim odredbama jer vjerno prenošenje postaje osobito važno kad je državama članicama povjereno upravljanje zajedničkom baštinom koja se nalazi na njihovu teritoriju” ([99]). Odredbe članka 9. Direktive o pticama razlikuju se od odredbi sličnog sustava odstupanja iz članka 16. Direktive o staništima. Stoga bi države članice trebale jasno razlikovati odredbe o odstupanjima iz tih dviju direktiva pri njihovu prenošenju u nacionalni pravni okvir.

([93]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 8.
([94]) Predmet C-557/15, Komisija/Malta, točka 47.; predmet C-76/08, Komisija/Malta, točka 48.; predmet C-217/19, Komisija/Finska (Proljetni lov mužjaka gavki), točka 66.
([95]) Predmet C-557/15, Komisija/Malta, točka 47.
([96]) Predmet C-557/15, Komisija/Malta, točka 47.
([97]) Vidjeti predmet C-557/15, Komisija/Malta, točku 47. i predmet C-217/19, Komisija/Finska (Proljetni lov mužjaka gavki), točku 66.
([98]) Predmet C-339/87, Komisija/Nizozemska, točka 29.
([99]) Predmet C-339/87, Komisija/Nizozemska, točka 36.

106. Članak 9. sadržava tri uvjeta koja je potrebno ispuniti ako država članica želi odstupiti od članaka od 5. do 8. Sud EU-a naknadno je potvrdio da, „prvo, država članica mora ograničiti odstupanje na slučajeve u kojima ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje; drugo, odstupanje se mora temeljiti na barem jednom od razloga koji su iscrpno navedeni u članku 9. stavku 1. točkama (a), (b) i (c); treće, odstupanje mora biti u skladu s preciznim formalnim uvjetima utvrđenima u članku 9. stavku 2., čija je svrha ograničiti odstupanja na ono što je strogo nužno i omogućiti Komisiji da ih nadzire” ([100]).

107. U skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda EU-a „odstupanja na temelju članka 9. Direktive mogu se primijeniti samo ako se zajamči da se populacija dotičnih vrsta održi na zadovoljavajućoj razini” ([101]). Nadležna tijela odgovorna za odobrenje odstupanja moraju se pobrinuti da su ispunjena sva tri uvjeta i da odstupanja ne ugrožavaju postizanje općih ciljeva Direktive o pticama, odnosno da se populacije vrsta održavaju na zadovoljavajućoj razini ili da se ostvaruje napredak u postizanju te razine. Stoga je potrebno pratiti primjenu odstupanja i njihov utjecaj na dotične vrste ptica (a prema potrebi i na druge vrste).

108. U tom kontekstu područje primjene svakog odstupanja mora biti jasno i precizno definirano te primjenjivo na konkretnu situaciju ([102]) i određen problem. Odstupanja stoga moraju biti dostatno ograničena, što znači da se ne mogu odobriti općenito ili na neodređeno vrijeme, prema mišljenju Suda EU-a ([103]). Geografsko područje primjene odstupanja trebalo bi biti što jasnije definirano. Trebalo bi dokazati postojanje uzročno-posljedične veze između problema koji treba riješiti i aktivnosti za koju je potrebno odstupanje ([104]). Područje primjene stoga mora biti strogo ograničeno na ono što je nužno za postizanje legitimnog cilja dotičnog odstupanja i mora se dokazati jasna veza s ciljem koji se nastoji postići ([105]). To se može postići tako da se informacije koje su nužne u skladu s člankom 9. stavkom 2. uključe u odluku o odstupanju.

109. Svaka dozvola ili drugi instrument kojim se odobrava odstupanje stoga bi trebali sadržavati detaljna i izričita upućivanja na uvjete koji se moraju ispuniti za to odstupanje. Osim toga, na taj se način nadležnim tijelima, među ostalim sucima, omogućuje nadzor odobrenih odstupanja ([106]).

110. Odstupanja se odobravaju bez savjetovanja s Komisijom, što znači da se postupak odobrenja u potpunosti provodi na nacionalnoj razini. Odstupanja se nakon odobrenja moraju uključiti u izvješće koje se svake godine šalje Komisiji, u skladu s člankom 9. stavkom 3. Direktive ([107]). Komisija je zatim u skladu s člankom 9. stavkom 4. dužna osigurati da posljedice tih odstupanja nisu nesukladne s Direktivom. Komisija u tu svrhu mora poduzeti odgovarajuće mjere.

([100]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 7.
([101]) Vidjeti, na primjer, predmet C-76/08, Komisija/Malta, točku 59.
([102]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 7.
([103]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točke 28. i 34.
([104]) Vidjeti po analogiji predmet C-601/22, WWF Österreich i dr., točku 73.
([105]) Predmet C-79/03, Komisija/Španjolska, točka 28. U tom je predmetu Sud EU-a osudio primjenu neselektivnih tradicionalnih metoda lova jer se nije mogla uspostaviti veza između prakse za koju je odobreno odstupanje i navedenog cilja: sprečavanja nanošenja ozbiljne štete usjevima.
([106]) Treba podsjetiti da Sud EU-a u skladu s člancima 278. i 279. UFEU-a može, ako smatra da okolnosti to zahtijevaju, narediti suspenziju primjene osporavanog akta i u svim predmetima koji se pred njim vode odrediti sve potrebne privremene mjere. Na primjer, u predmetu C-503/06, Komisija/Italija, Sud EU-a naložio je Italiji da obustavi primjenu regionalnog zakona kojim se odobravaju odstupanja za lov.
([107]) Pojedinačna odstupanja dostupna su na poveznici https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/derogations-and-exceptions-table. Pregled odstupanja i iznimaka od zaštite vrsta u cijelom EU-u: https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Pomoć pri provedbi u praksi br. 3: internetski informatički alat za smanjenje administrativnog opterećenja i lakše izvješćivanje o odstupanjima u državama članicama

HaBiDeS+ posebna je internetska informatička platforma kojom upravlja Europska agencija za okoliš, a koju države članice (uključujući regije i druge lokalne uprave) upotrebljavaju za evidentiranje, upravljanje i prijenos informacija o odstupanjima odobrenima na temelju Direktive o pticama i Direktive o staništima. To je moderan, jedinstven i centraliziran sustav za izvješćivanje o odstupanjima, što obuhvaća njihove pravne osnove, ciljeve, vrste na koje se odnose, geografsko područje primjene, trajanje i povezane uvjete. U sustavu HaBiDeS+ (sustav za odstupanja na temelju Direktive o staništima i Direktive o pticama +) upotrebljavaju se zajednička podatkovna polja i definicije, zahvaljujući čemu on doprinosi dosljednoj primjeni članka 9. Direktive o pticama i članka 16. Direktive o staništima u cijelom EU-u.

Na platformi se nude strukturirane mogućnosti izvješćivanja koje državama članicama služe kao smjernice za dostavljanje podataka o odstupanjima, što uključuje unaprijed definirane predloške, obvezna polja i automatizirane provjere kojima se osigurava da su podaci potpuni i jasni. HaBiDeS+ nacionalnim tijelima omogućuje da naknadno ažuriraju i ispravljaju evidenciju o odstupanjima, a Komisiji olakšava procjenu usklađenosti, daljnje postupanje i komparativnu analizu. Time se smanjuje administrativno opterećenje i rascjepkanost praksi izvješćivanja, a slijedom toga također se povećava transparentnost i sljedivost primjene odstupanja na razini EU-a.

Za više informacija vidjeti:

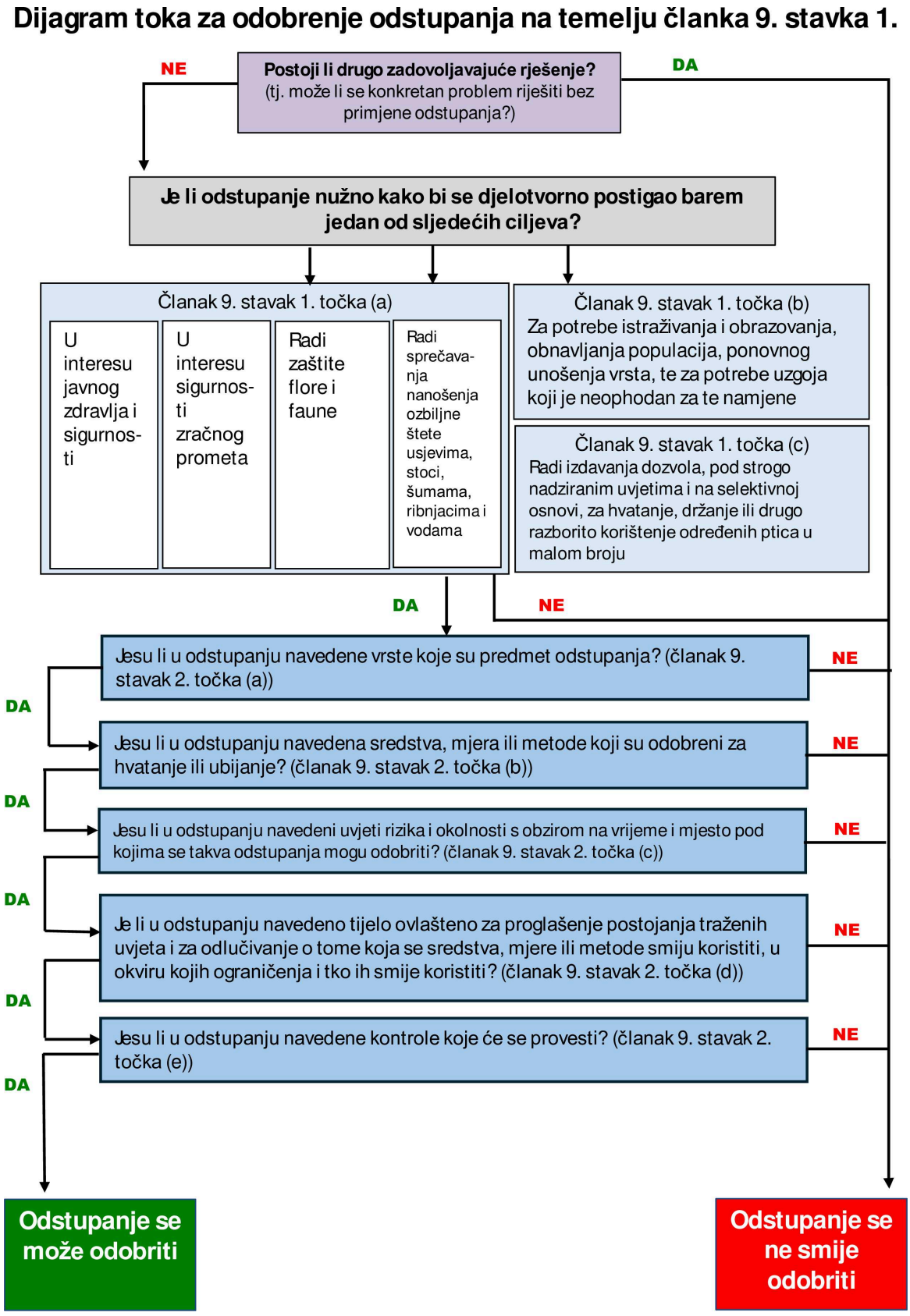
https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

4.3. **Uvjeti za primjenu odstupanja na temelju članka 9.**

111. Valjano odstupanje može se odobriti samo ako su ispunjena tri uvjeta iz članka 9. ([108])

112. U članku 9. stavku 1. kao prvi uvjet navodi se da ne smije postojati drugo zadovoljavajuće rješenje za konkretan problem koji se nastoji riješiti odstupanjem. Drugi uvjet je da se odstupanje mora donijeti na temelju jednog od šest razloga navedenih u članku 9. stavku 1. točkama od (a) do (c) Direktive. Naposljetku, odstupanje mora zadovoljiti tehničke zahtjeve iz članka 9. stavka 2.

([108]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 7.

Uvjet 1.: ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje

113. U članku 9. stavku 1. navodi se da države članice mogu odstupiti od zahtjeva iz članaka od 5. do 8. samo „ako ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje”. To znači da se odstupanje ne smije odobriti ako bi se isti ishod mogao na zadovoljavajući način postići nekim drugim rješenjem kojim se u potpunosti izbjegava kršenje članka 5. ili koje je manje štetno s obzirom na zabrane i ciljeve Direktive.

114. Na temelju sudske prakse Suda EU-a može se smatrati da se analiza toga postoji li „drugo zadovoljavajuće rješenje" sastoji od tri pitanja: 1. Koji problem ili konkretnu situaciju treba riješiti? 2. Postoje li druga rješenja? 3. Ako postoje, može li se njima na zadovoljavajući način riješiti dotični problem ili konkretna situacija ([109])?

115. Procjena dostupnosti drugih zadovoljavajućih rješenja trebala bi se provoditi na pojedinačnoj osnovi i na temelju najboljih raspoloživih dokaza, a pritom bi se trebala uzeti u obzir i proporcionalnost s obzirom na utjecaj odstupanja i potrebu za obavljanjem aktivnosti. Odluka o odobrenju odstupanja mora sadržavati „precizno i prikladno obrazloženje koje se odnosi na razloge" na temelju kojeg se može zaključiti da ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje ([110]).

116. Analiza postoji li „zadovoljavajuća alternativa" pretpostavlja da određeni problem ili situacija postoji i da ih je potrebno riješiti. Nadležna nacionalna tijela pozivaju se da riješe taj problem ili situaciju odabirom najprikladnijih rješenja među mogućim alternativama, kojima će se osigurati najbolja zaštita vrste i istodobno riješiti problem odnosno situacija. Kako bi se zajamčila zaštita vrsta, potrebno je ocijeniti alternative u odnosu na zabrane navedene u članku 5. Na primjer, one bi mogle uključivati alternativne lokacije projekata, različite razvojne razmjere ili dizajne ili pak alternativne aktivnosti, procese ili metode.

117. Na primjer, pri procjeni postojanja „drugih zadovoljavajućih rješenja" za mjere iz članka 9. stavka 1. točke (b) treće alineje, čiji je cilj sprečavanje nanošenja ozbiljne štete usjevima, stoci, šumama, ribnjacima i vodama, prednost bi se trebala dati izvedivim i preventivnim nesmrtonosnim mjerama usklađenima s člankom 5. ili ih se u najmanju ruku treba ozbiljno razmotriti. Preventivne mjere za sprečavanje nanošenja štete usjevima ili stoci (npr. promjene poljoprivrednih praksi i promicanje poboljšanja uvjeta staništa) u većini slučajeva mogu biti zadovoljavajuća alternativa primjeni odstupanja iz članka 9. stavka 1. točke (a). Druge preventivne mjere, kao što je širenje znanstveno utemeljenih informacija u svrhu smanjenja konflikta (npr. ljudsko ponašanje), mogu biti dio zadovoljavajućih alternativa primjeni smrtonosne kontrole.

118. Nakon što se utvrde problem ili konkretna situacija koje treba riješiti i provjeri jesu li u skladu s razlozima iz članka 9. stavka 1., u procjeni bi trebalo razmotriti razna rješenja za njihovo zadovoljavajuće rješavanje. Sud EU-a je pri odlučivanju o zadovoljavajućim alternativama u predmetu koji se odnosio na hvatanje ptica smatrao da činjenica da druga mjera još nije izvediva u velikom opsegu nije dovoljna da bi se zaključilo da druga mjera nije „drugo zadovoljavajuće rješenje" ([111]).

119. Stoga se ne može smatrati da je drugo rješenje nezadovoljavajuće samo zato što bi uzrokovalo veće neugodnosti ili prisililo korisnike odstupanja na promjenu ponašanja ([112]). U tom kontekstu argumenti koji se temelje na „duboko ukorijenjenoj tradiciji" ili „povijesnoj i kulturnoj tradiciji" lovačkih praksi nisu dovoljni da bi se opravdala potreba za odstupanjem ([113]). Osim toga, primjena određene metode lova ne može se sama po sebi smatrati ciljem jer je metoda lova po svojoj definiciji način za postizanje cilja. Naime, ako bi se primjena određene metode lova sama po sebi smatrala ciljem, davanje prednosti jednoj metodi lova umjesto drugoj bilo bi dovoljno da se zadovolji uvjet da „ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje". To bi ugrozilo ulogu članka 9. u doprinosu postizanju ciljeva Direktive.

120. Dostupnost zadovoljavajućih alternativnih rješenja razlikuje se ovisno o čimbenicima kao što su vrsta u pitanju, razlog odstupanja, konkretno područje i država članica u kojoj se ono nalazi. Na primjer, tehnike zastrašivanja mogu biti zadovoljavajuće alternativno rješenje za sprečavanje određenih vrsta u nanošenju štete usjevima, ali to možda neće biti zadovoljavajuće u slučaju ustrajnijih vrsta koje bi se jednostavno vratile nakon prestanka uznemiravanja.

([109]) Predmet C-10/96, Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux. Vidjeti i Smjernice za održivo izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama, točku 3.4.2.
([110]) Predmet C-557/15, Komisija/Malta, točka 50.
([111]) Predmet C-10/96, *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, točka 22.
([112]) Predmet C-900/19, One Voice, točke 40. i 41.
([113]) Predmet C-79/03, Komisija/Španjolska, točka 27.

121. Pri procjeni moguće alternativne mjere može biti primjereno uzeti u obzir i proporcionalnost drugih rješenja. Financijski trošak tehnički izvedive opcije relevantan je čimbenik i može se uzeti u obzir. Međutim, on ne može biti jedini odlučujući čimbenik pri isključivanju alternativa za postizanje željenog cilja ([114]).

122. Proporcionalnost drugih rješenja može se procijeniti s obzirom na razine populacija i trendove kod vrsta na koje bi dotična mjera utjecala ([115]). Sud EU-a smatrao je da je potrebno ocijeniti utjecaj predmetne aktivnosti na razinu populacije i nužnost te aktivnosti, kao i alternativna rješenja koja omogućuju ostvarivanje željenog cilja ([116]). Na primjer, pri utvrđivanju proporcionalnosti mjere moguće je isključiti drugo rješenje ako bi ono podrazumijevalo znatne financijske troškove, a tek neznatno doprinijelo ciljevima Direktive, što je posebno relevantno kad je riječ o vrstama čije su populacije iznad zadovoljavajuće razine. S druge strane, ako druga mjera podrazumijeva neznatno povećanje troškova u usporedbi s razmatranom mjerom, ali je usklađenija s ciljevima Direktive, ona se može smatrati drugim zadovoljavajućim rješenjem.

123. Stoga je potrebno podrobnije dokazati da ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje ako bi odobrenje odstupanja moglo utjecati na postizanje ciljeva Direktive.

124. Primjena odstupanja opravdana je samo ako se u dovoljnoj mjeri dokaže da potencijalne alternative nisu zadovoljavajuće, uzimajući u obzir prethodno navedena razmatranja, te ako se ispune i ostali uvjeti. Međutim, ako je mjera djelomično zadovoljavajuća, čak i ako se njome problem ne rješava u dovoljnoj mjeri, ali se on svejedno može smanjiti ili ublažiti, trebalo bi je provesti prvu. Ako se utvrdi da ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje, odluku o odstupanju potrebno je potkrijepiti podrobnim obrazloženjem koje se odnosi na razloge, koje se temelji na najboljim relevantnim znanstvenim spoznajama i u kojem se navode razlozi koji su nadležno tijelo doveli do tog zaključka ([117]).

Praktični primjeri

125. U mnogim slučajevima mjere za sprečavanje nanošenja štete, uključujući uređaje za odvraćanje divljih životinja, promjene poljoprivrednih praksi upravljanja, sigurna područja i ponovno uspostavljanje dobrih uvjeta staništa ili populacija plijena dotičnih vrsta, ili kombinacija mjera, mogu biti zadovoljavajuća alternativa primjeni odstupanja na temelju članka 9. Na primjer, u području sigurnosti zračnog prometa u velikoj se mjeri primjenjuju upravljanje vegetacijom kako bi zračne luke bile neprivlačne divljim životinjama i tehnike za njihovo odvraćanje, a ponekad je potrebna i kombinacija različitih mjera kako bi se učinkovito spriječila šteta.

126. U nekim slučajevima možda neće biti moguće potpuno izbjeći nanošenje zabranjene štete, što znači da bi trebalo odabrati rješenje koje ima najmanji utjecaj s obzirom na zabrane iz članka 5. i ciljeve Direktive. To bi moglo uključivati primjenu tehnika zastrašivanja uz ograničenu smrtonosnu kontrolu kako bi se povećala učinkovitost zastrašivanja, umjesto da se mogućnost zastrašivanja potpuno odbaci.

127. Problemi za čije bi rješavanje moglo biti potrebno primijeniti odstupanja često su posljedica pogoršanja staništa i manje dostupnosti hrane. Na primjer, utjecaj nekih vrana ili ptica grabljivica na ptice koje se gnijezde na tlu, kao što je trčka (*Perdix perdix*), djelomično je posljedica nestanka dobrih staništa za gniježđenje i podizanje mladunčadi u kojima te ptice mogu pronaći sklonište i hranu. Stoga bi se dugoročna rješenja utemeljena na ekosustavu, kao što je obnova dobrog stanja staništa za vrste, kako za one koji uzrokuju konflikte tako i za one na koje oni utječu, trebala primjenjivati u kombinaciji s kratkoročnim rješenjima za rješavanje neposrednih problema, koja bi mogla uključivati odstupanje.

([114]) Vidjeti po analogiji predmet C-601/22, WWF Österreich, točku 82.
([115]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točke od 54. do 56.
([116]) Predmet C-784/23, Voore Mets u Lemeks Põlva, točka 56.
([117]) Predmet C-900/19, One Voice, točka 32.

128. Kad je riječ o drugim zadovoljavajućim rješenjima za potrebe istraživanja, u svakoj odluci o odobrenju odstupanja trebalo bi spomenuti nepostojanje drugih uobičajenih istraživačkih znanstvenih sredstava u području ornitologije ([118]) te bi takve odluke trebale sadržavati precizno i primjereno obrazloženje koje se odnosi na razloge nepostojanja takvih sredstava.

Drugi uvjet: dokazivanje jedne od šest osnova iz članka 9. stavka 1. točaka od (a) do (c)

129. Prije razmatranja svake od osnova koje moraju postojati kako bi se odstupilo od obveza zaštite vrsta iz Direktive o pticama treba istaknuti da je popis iscrpan. To znači da je moguće primijeniti odstupanja samo ako se ona odnose na neku od alineja iz članka 9. stavka 1. točaka (a) i (b) ili ako se provode u skladu sa specifikacijama iz članka 9. stavka 1. točke (c). Osnova za odstupanje iz točke (c) „radi izdavanja dozvola, pod strogo nadziranim uvjetima i na selektivnoj osnovi, za hvatanje, držanje ili drugo razborito korištenje određenih ptica u malom broju" ovdje se ne razmatra jer je već opisana u Smjernicama za održivo izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama ([119]).

Članak 9. stavak 1. točka (a) prva alineja: u interesu **javnog zdravlja i sigurnosti**.

130. Ta osnova obuhvaća okolnosti kao što su zaštita javnosti od bolesti i sprečavanje nesreća. Ta osnova za odstupanje odnosi se na situacije u kojima su mjere koje su poduzete kako bi se spriječili rizici za zdravlje i sigurnost ljudi u suprotnosti s potrebom za zaštitom vrsta ptica i prevladavaju nad njom.

131. Uporaba pojma „javno" znači da se samo javni interesi, koje promiču javna ili privatna tijela, mogu odvagivati u odnosu na ciljeve očuvanja iz Direktive. Stoga se projekti koji su u potpunosti u interesu poduzeća ili pojedinaca obično ne smatraju projektima od javnog interesa, osim ako istodobno služe i široj svrsi. Sud EU-a potvrdio je da bi se tom alinejom moglo obuhvatiti sprečavanje požara, poplava i bolesti ([120]). Još jedan praktičan primjer moglo bi biti sprečavanje kontaminacije rezervoara pitke vode ili objekta za skladištenje hrane ptičjim izmetom.

132. Takva odstupanja mogu se odobriti samo za konkretne situacije u kojima su interesi javnog zdravlja i sigurnosti važniji od zaštite ptica ([121]). Zbog toga se mora utvrditi veza između aktivnosti za koje se dopušta odstupanje i utvrđenog rizika za javno zdravlje i sigurnost. Kako bi se to postiglo, sustav odstupanja mora biti dostatno ograničen te mora uključivati uvjete rizika i okolnosti s obzirom na vrijeme i mjesto pod kojima se odstupanja mogu odobriti ([122]). Ako se uzme primjer kontaminacije ptičjim izmetom, prisutnost izmeta ili gnijezda sama po sebi nije dovoljna za odobravanje odstupanja. Mora se dokazati da lokacija ili broj gnijezda predstavljaju stvaran rizik za zdravlje.

133. U skladu s člankom 16.f Direktive (EU) 2023/2413 (Direktiva o obnovljivoj energiji III) ([123]), pri uspostavljanju ravnoteže pravnih interesa u pojedinačnim slučajevima za potrebe članka 9. stavka 1. točke (a) Direktive o pticama smatra se da planiranje, izgradnja i rad postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, njihovo priključivanje na mrežu, sama mreža te sredstva za skladištenje služe javnom zdravlju i sigurnosti ([124]). Ta se pretpostavka može osporavati i podložna je procjeni na pojedinačnoj osnovi. Države članice mogu u propisno opravdanim i specifičnim okolnostima ograničiti primjenu tog članka na određene dijelove svojeg državnog područja, na određene vrste tehnologije ili na projekte s određenim tehničkim značajkama, u skladu s prioritetima utvrđenim u njihovim integriranim nacionalnim energetskim i klimatskim planovima podnesenima u skladu s člancima 3. i 14. Uredbe (EU) 2018/1999.

([118]) Vidjeti predmet C-23/23, Komisija/Malta, točku 69.
([119]) Smjernice za održivo izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama, odjeljak 3.5., str. 58.: https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/4b5dffd4-369c-4c4b-a249-625adc2a7545.
([120]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 27.
([121]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 27.
([122]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 28.
([123]) Direktiva (EU) 2023/2413 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. listopada 2023. o izmjeni Direktive (EU) 2018/2001, Uredbe (EU) 2018/1999 i Direktive 98/70/EZ u pogledu promicanja energije iz obnovljivih izvora te o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća (EU) 2015/652 (SL L, 2023/2413, 31.10.2023., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).
([124]) Članak 16. točka (f) Direktive (EU) 2023/2413.

134. U skladu s člankom 15. stavkom 3. Uredbe (EU) 2024/1735 (Akt o industriji s nultom neto stopom emisija) ([125]) smatra se da su strateški projekti za tehnologije s nultom neto stopom emisija ([126]) i projekti proizvodnje tehnologija s nultom neto stopom emisija u određenim dolinama za ubrzavanje industrije s nultom neto stopom emisija ([127]) u javnom interesu te se može smatrati da služe interesima javnog zdravlja i sigurnosti, pod uvjetom da su ispunjeni svi uvjeti utvrđeni u Direktivi o pticama ([128]).

135. Osim toga, u skladu s člankom 10. stavkom 2. Uredbe (EU) 2024/1252 (Akt o kritičnim sirovinama) ([129]) smatra se da strateški projekti koji doprinose sigurnosti opskrbe strateškim sirovinama služe javnom zdravlju i javnoj sigurnosti ako su ispunjeni svi uvjeti utvrđeni u Direktivi o pticama. Prema tome, kao i u svim slučajevima kad se odobravaju odstupanja na temelju članka 9., i dalje je potrebno dokazati da su ispunjeni ostali uvjeti iz članka 9. Direktive o pticama, konkretno da ne postoje zadovoljavajuća alternativna rješenja i da su zadovoljeni tehnički zahtjevi iz članka 9. stavka 2.

Članak 9. stavak 1. točka (a), druga alineja: u interesu **sigurnosti zračnog prometa**.

136. Vrste ptica koje su velike i/ili lete u jatima predstavljaju veliku opasnost za sigurnost posade, putnika i zrakoplova. Sudari s takvim vrstama ptica mogu dovesti do kašnjenja, oštećenja pa čak i pada zrakoplova, a time i gubitka ljudskih života i dalekosežnih financijskih posljedica za zrakoplovnu industriju. Sudari su uvijek smrtonosni za ptice, što, kad se radi o jedinkama rijetkih ili ugroženih vrsta, dovodi u pitanje njihovo očuvanje. Na mnogim aerodromima i u mnogim zračnim lukama primjenjuju se mjere upravljanja kako bi se spriječili sudari zrakoplova i ptica ([130]). Takva rješenja uključuju upravljanje staništima kako bi se smanjila privlačnost područja za ptice i jata ptica te razne tehnike za zastrašivanje kao što su topovi koji proizvode glasnu buku. Takve mjere mogu dovesti do kršenja članka 5. Direktive, posebno točke (d) o zabrani značajnog uznemiravanja. U mnogim su slučajevima dostupna druga zadovoljavajuća rješenja koja su djelotvornija i trajnija od ubijanja. Na primjer, u relevantnim situacijama trebalo bi razmotriti i obnovu staništa daleko od aerodroma kako bi se ptice preusmjerile, a time izbjegla i potreba za odstupanjem.

Članak 9. stavak 1. točka (a), treća alineja: radi sprečavanja **nanošenja ozbiljne štete usjevima, stoci, šumama, ribnjacima i vodama.**

137. Ta osnova odnosi se na, među ostalim, određene ekonomske interese povezane s tim područjima. Ona je kvalitativne prirode i stoga se može primijeniti samo ako je šteta „ozbiljna”. Prema tome, manja šteta ili opasnost od manje štete ne mogu se smatrati dostatnim za odobrenje odstupanja na temelju te alineje ([131]).

138. Ta je osnova preventivne prirode, što znači da se može primijeniti prije nastanka ozbiljne štete. Države članice u vezi s tim mogu se osloniti na opetovanu štetu u prošlosti i posljedičnu vjerojatnost da će bez poduzimanja mjera ponovno nastati ozbiljna šteta povezana s utvrđenim populacijama ptica ([132]). Primjena te osnove mora se temeljiti

([125]) Uredba (EU) 2024/1735 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija i izmjeni Uredbe (EU) 2018/1724 (SL L, 2024/1735, 28.6.2024.,ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([126]) Članak 15. stavak 3. Uredbe (EU) 2024/1735 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. lipnja 2024. o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija.

([127]) Članak 18. stavak 4. Uredbe (EU) 2024/1735 o uspostavi okvira mjera za jačanje europskog ekosustava za proizvodnju tehnologija s nultom neto stopom emisija.

([128]) Projekti za industriju s nultom neto stopom emisija obuhvaćeni Uredbom (EU) 2024/1735 nisu izuzeti od obveza iz članka 9. Direktive o pticama te se njezini uvjeti i dalje uobičajeno primjenjuju.

([129]) Uredba (EU) 2024/1252 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. travnja 2024. o uspostavi okvira za osiguravanje sigurne i održive opskrbe kritičnim sirovinama i o izmjeni uredbi (EU) br. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 i (EU) 2019/1020 (SL L, 2024/1252, 3.5.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).

([130]) Kako bi se zračni promet održao sigurnim, Uredbom Komisije (EU) br. 139/2014 od 12. veljače 2014. o utvrđivanju zahtjeva i upravnih postupaka u vezi s aerodromima uspostavljaju se standardi sigurnosti zračnog prometa, što uključuje i upravljanje opasnostima povezanima sa životinjama.

([131]) Predmet C-247/85, Komisija/Belgija, točka 56.

([132]) Vidjeti po analogiji predmet C-601/22, WWF Österreich, točku 70. Iako se taj predmet odnosi na odstupanja radi usmrćivanja vukova, u presudi se tumači značenje pojma „ozbiljna šteta”, koji se po analogiji može primijeniti na članak 9. Direktive o pticama.

na dokazima i mora se barem velikim dijelom moći pripisati vrsti na koju se odstupanje odnosi ([133]). Moguća buduća neizravna šteta koja predstavlja apstraktni rizik i koju su samo djelomično prouzročile zaštićene vrste ne može se smatrati „ozbiljnom štetom" u tom kontekstu ([134]).

139. Vrste štete navedene u toj osnovi za odobrenje odstupanja predstavljaju iscrpan popis. Neki su primjeri iz različitih sektora na temelju kojih bi se moglo odobriti odstupanje na temelju dotične alineje:

— ozbiljna šteta usjevima, na primjer, koju nanose ptice koje traže hranu, pri čemu uništavaju i konzumiraju sjeme, biljke u rastu ili konačni proizvod,

— ozbiljna šteta šumama, na primjer, uzrokovana sporim rastom stabala zbog prevelikih količina izmeta velikih kolonija čaplji ili vranaca,

— ozbiljna šteta stoci, na primjer, koju nanose grabljivice ili vrane koje odnose ili ozljeđuju stoku ili uzrokovana povećanim rizikom od prenošenja bolesti,

— ozbiljna šteta ribnjacima, na primjer, koju nanose predatori koje hvataju ribu u divljini i akvakulturi,

— ozbiljna šteta vodama, na primjer, uzrokovana onečišćenjem rezervoara vode ili oštećenjem kanala za navodnjavanje.

140. Procjena je li takva šteta ozbiljna prvenstveno ovisi o njezinom financijskom trošku, opsegu i utjecaju na uključene dionike ili zajednice. Šteta se mora procijeniti i s obzirom na sposobnost dionika da je pretrpi. Na primjer, ozbiljnost štete koju su guske nanijele usjevima na samo jednom polju razlikuje se ovisno o tome radi li se o malom poljoprivredniku ili poljoprivredniku koji upravlja većim poduzećem. Ozbiljnost štete također bi se trebala procijeniti na istoj razini na kojoj se primjenjuju odstupanja (tj. na razini poljoprivrednog gospodarstva u slučaju mjera koje se odnose na jedno poljoprivredno gospodarstvo ili na regionalnoj ili nacionalnoj razini ili razini migracijskog puta u slučaju postojanja regionalnih ili nacionalnih planova upravljanja ili planova upravljanja migracijskim putovima).

141. Kako je prethodno navedeno, odstupanja moraju biti dostatno ograničena i odnositi se na konkretne situacije. Stoga bi pri izradi strategija preventivne kontrole najprije trebalo vremenski i prostorno ograničiti mjere na mjesta na kojima bi ozbiljna šteta mogla nastati ili nastaje. Međutim, ako se radi o široko rasprostranjenim vrstama koje mogu uzrokovati štetu na velikim područjima, kao što su golub grivnjaš (*Columba palumbus*), veliki vranac (*Phalacrocorax carbo*) ili neke vrste guski, može biti opravdano primijeniti odstupanja koja obuhvaćaju šire područje. To ne dovodi u pitanje opći zahtjev da geografsko područje odstupanja bude što jasnije definirano. Kod takvih se odstupanja također moraju navesti konkretni broj, vrijeme i metode te se mora obrazložiti što se odstupanjem nastoji postići.

142. Moguće je primijeniti koordinirana odstupanja, kao što su „odstupanja za migracijske putove", u okviru kojih se odstupanja koja se odnose na određenu vrstu (npr. bjelolica guska ili veliki vranac) odobravaju u jednoj državi kako bi se spriječio nastanak štete u drugoj državi. Taj bi se pristup trebao primjenjivati u okviru međunarodnog plana upravljanja osmišljenog na temelju međunarodne konvencije ili sporazuma čija je EU stranka ili unutar sličnog okvira koji su odobrile sve povezane države članice. Osim toga, taj bi se pristup mogao primijeniti: 1. ako se dokaže da postoji veza između ozbiljne štete/rizika na području jedne države članice i ptica na koje se primjenjuje odstupanje u drugoj državi članici; 2. ako su ispunjeni svi drugi primjenjivi uvjeti iz članka 9.; 3. ako se dokaže da odstupanje koje se primjenjuje u državi članici u kojoj je nastala ozbiljna šteta/rizik nije dovoljno za sprečavanje te ozbiljne štete/rizika; i 4. ako se odstupanja odobravaju samo na zahtjev države članice u kojoj je nastala ozbiljna šteta/rizik i uz savjetovanje s njom. Mogući primjer primjene odstupanja na osnovi „ozbiljne štete" koju nanose vranci naveden je u Prilogu II. ovim smjernicama.

([133]) Vidjeti po analogiji predmet C-601/22, WWF Österreich, točku 71.
([134]) Vidjeti po analogiji predmet C-601/22, WWF Österreich, točke od 72. do 74.

Članak 9. stavak 1. točka (a), četvrta alineja: **radi zaštite flore i faune**

143. Ta osnova primjenjuje se na nastojanja za očuvanje vrsta ili staništa u situacijama u kojima je potrebno prekršiti zabrane iz članka 5. kako bi se zaštitila druga flora ili fauna. Nije određeno o kojim se vrstama faune ili flore radi, ali čini se da se one razlikuju od flore i faune od gospodarskog interesa obuhvaćene drugim odredbama iz članka 9. stavka 1. točke (a). Opravdanje za primjenu te osnove vjerojatno će biti najutemeljenije ako se odnosi na nastojanja za očuvanje vrsta koje su rijetke ili ugrožene, ali nije ograničeno na te vrste. Osim toga, čini se da kod ove osnove nije potrebno dokazati da je vjerojatan ozbiljan utjecaj prije primjene odstupanja.

144. Pri utvrđivanju toga je li primjereno tražiti odstupanje radi zaštite flore i faune svaki se slučaj mora razmotriti zasebno te se stanje očuvanosti mora odvagnuti u odnosu na potrebe relevantne vrste. Potrebno je uzeti u obzir razne čimbenike kako bi se utvrdilo je li primjereno odobriti odstupanje na temelju članka 9. stavka 1. točke (a) četvrte alineje, no svrha takvih odstupanja u svim slučajevima mora biti očuvanje. Relevantni su čimbenici kao što su stanje očuvanosti, rijetkost ili osjetljivost vrste flore ili faune. Isto tako, relevantna je i činjenica da je flora ili fauna koju je potrebno zaštititi rjeđa ili u lošijem stanju očuvanosti od vrsta ptica za koje se traži odstupanje. Još je jedan relevantan čimbenik zaštićeni status vrste flore ili faune na temelju prava EU-a ili nacionalnog prava. Opravdanje za primjenu članka 9. stavka 1. točke (a) četvrte alineje bit će utemeljenije ako se odnosi na vrste flore i faune koje su zaštićene na razini EU-a (kao što su vrste navedene u Prilogu IV. i Prilogu V. Direktivi o staništima) ili vrste zaštićene nacionalnim pravom.

145. Ptice mogu utjecati na floru i faunu tako što se njome hrane, gaze je, zagađuju izmetom itd. Stoga se ta osnova za odstupanje može primijeniti na grabljivice koje love zaštićene vrste. Budući da je plodnost grabljivica niska, posebno je važno pobrinuti se da se razmotre sva druga moguća rješenja kako bi se izbjegla dodatna smrtnost ili uklanjanje primjeraka iz populacije koja se razmnožava. Nadležna tijela moraju dokazati da su jedinke koje su predmet odstupanja izravno odgovorne za problem s očuvanjem koji se nastoji riješiti odstupanjem, pri čemu se moraju isključiti drugi čimbenici kao što su bolest, slaba dostupnost hrane i nedostatak skloništa.

146. Važan čimbenik koji treba uzeti u obzir mjera je u kojoj se aktivnost predatora može izravno pripisati široj dinamici kao što su gubitak staništa, pogoršanje stanja staništa ili promjene staništa. Na primjer, ptice grabljivice su glavni uzrok smrtnosti hrčka (*Cricetus cricetus*), posebno tijekom razmnožavanja i nakon hibernacije. Međutim, smanjenje populacije zbog aktivnosti grabljivica izravna je posljedica antropogenog gubitka staništa i fragmentacije staništa hrčka. U francuskoj pokrajini Alsace hrčci obično prave jazbine na poljima pšenice ili lucerne, koja im služe za hranu i kao sklonište od grabljivica. Prenamjena tih polja za monokulturu kukuruza dovodi do dugih razdoblja u kojima na tlu nema vegetacije, zbog čega su izloženi grabljivicama ([135]). U takvim se slučajevima kontrola grabljivica na temelju odstupanja može provesti samo ako su u tijeku i usporedne mjere za obnovu staništa ili ako su poduzeti koraci za reguliranje štetnih ljudskih aktivnosti. Tim bi mjerama trebalo dati prednost u odnosu na samo usmrćivanje i uklanjanje jedinki zaštićenih grabljivica. Tome u prilog ide i članak 9. stavak 1. u skladu s kojim ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje (vidjeti prethodno u tekstu).

Članak 9. stavak 1. točka (b): za potrebe **istraživanja i obrazovanja, obnavljanja populacija, ponovnog unošenja vrsta**, **te za potrebe uzgoja koji je neophodan za te namjene**.

147. Odstupanja odobrena na temelju te točke uključuju hvatanje radi prstenovanja ili postavljanja oznaka za satelitsko praćenje za potrebe proučavanja obrazaca migracija i utvrđivanja mjesta zaustavljanja. Moglo bi biti potrebno hvatati ptice i radi istraživanja bolesti, kao što je ptičja gripa.

148. Pojam „istraživanje” iz članka 9. stavka 1. točke (b) mora se tumačiti kao „znanstveno istraživanje”. To znači da istraživanje za koje se odobrava odstupanje mora slijediti određene metodološke korake. Primjerice, istraživački projekt mora imati cilj koji je izražen u istraživačkom pitanju i biti osmišljen tako da omogućuje napredak u dobivanju odgovora na to pitanje ([136]). Izraz „za potrebe” upućuje na to da plan i provedba istraživačkog programa

([135]) https://www.grand-hamster-alsace.eu/the-great-hamster/?lang=en.
([136]) Mišljenje nezavisne odvjetnice Tamare Ćapeta u predmetu C-23/23, Komisija/Malta, točka 60.

moraju biti razumni i proporcionalni u odnosu na njegov navedeni znanstveni cilj ([137]). Za to je nužna veza između aktivnosti koja se dopušta na temelju odstupanja i istraživanja koje je potrebno za dobivanje odgovora. Na primjer, nerazumno velik uzorak koji uzrokuje vrlo invazivno uznemiravanje vrste, a kojim se dobiva malo novih znanstvenih podataka ili podaci koji ne nadilaze opću važnost očuvanja vrsta divljih ptica ne bi se smatrao proporcionalnim. Očekuje se i da plan istraživanja bude u skladu sa znanstvenim i etičkim normama te bi ga u pravilu trebala provesti, osmisliti ili barem preispitati i odobriti neovisna znanstvena ustanova. Na primjer, prstenovanje ptica trebali bi obavljati samo neovisni i osposobljeni ornitolozi.

Pomoć pri provedbi u praksi br. 4: fleksibilna primjena članka 9. u obliku koordiniranog pristupa migracijskim putovima

Kako bi se državama članicama pomoglo da na djelotvoran i koordiniran način riješe probleme povezane s ekonomskom štetom koju nanose neke vrste, moguće je primijeniti odstupanja za migracijske putove kad je to primjereno u skladu s Direktivom o pticama. To znači da jedna država članica može odobriti odstupanja za određene vrste, osobito migracijske (npr. bjelolica guska ili veliki vranac) kako bi se spriječio nastanak ozbiljne štete u drugoj državi članici. Međutim, taj bi se pristup trebao primjenjivati u okviru međunarodne konvencije ili sporazuma čija je EU stranka, kao što su Sporazum o zaštiti afričko-euroazijskih migratornih ptica močvarica (AEWA) ili Bernska konvencija, ili u okviru europskog ili regionalnog akcijskog plana za vrste u kojem sudjeluju sve dotične države članice, uz odgovarajuće zaštitne mjere u skladu sa zahtjevima iz članka 9. te primjereno savjetovanje s dotičnim državama članicama i njihovo sudjelovanje (vidjeti točku 139.).

Uvjet 3.: primjena tehničkih zahtjeva iz članka 9. stavka 2.

149. Treći uvjet odnosi se na ispunjenje tehničkih zahtjeva iz članka 9. stavka 2. U članku 9. stavku 2. Direktive o pticama utvrđuju se precizne specifikacije za odstupanja. One državama članicama i Komisiji omogućuju da prate odstupanja odobrena na temelju stavka 1. Nadležna tijela moraju u svoje odluke i izvješća Komisiji o odstupanju uključiti sljedeće informacije:

(a) vrste koje su predmet odstupanja;

(b) sredstva, mjera ili metode koji su odobreni za hvatanje ili ubijanje;

(c) uvjeti rizika i okolnosti s obzirom na vrijeme i mjesto pod kojima se takva odstupanja mogu odobriti;

(d) tijelo ovlašteno za proglašenje postojanja traženih uvjeta i za odlučivanje o tome koja se sredstva, mjere ili metode smiju koristiti, u okviru kojih ograničenja i tko ih smije koristiti;

(e) kontrole koje će se provesti.

150. Kako bi olakšala usklađivanje s člankom 9. stavkom 2., Komisija je tehničke zahtjeve iz članka 9. stavka 2. prenijela u obrazac za izvješćivanje o odstupanjima u okviru internetskog digitalnog alata HaBiDeS+ (sustav za odstupanja na temelju Direktive o staništima i Direktive o pticama +) ([138]). Države članice potiče se da upotrebljavaju taj alat koji pojednostavnjuje postupak usklađivanja s tim uvjetom za odobrenje odstupanja. Njegovom primjenom može se smanjiti administrativno opterećenje povezano s provedbom članka 9.

([137]) Mišljenje nezavisne odvjetnice Tamare Ćapeta u predmetu C-23/23, Komisija/Malta, točka 62.

([138]) Vidjeti priručnik za izvješćivanje putem sustava HaBiDeS+: https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

151. Sud EU-a smatra da je namjena tih formalnih uvjeta „ograničiti odstupanja na ono što je strogo nužno i omogućiti Komisiji da ih nadzire” ([139]). Sud EU-a utvrdio je da „nacionalni propisi primjenjivi u tom području moraju jasno i precizno propisati kriterije za odstupanje i obvezati tijela zadužena za njihovu primjenu da ih uzimaju u obzir” ([140]). Potpune i točne specifikacije u skladu s člankom 9. stavkom 2. točkama od (a) do (e) nužne su kako bi Komisija mogla ispuniti svoju obvezu iz članka 9. stavka 4., odnosno osigurati da posljedice odstupanja ne budu nesukladne s Direktivom.

152. Točnije, kako bi postigle usklađenost s člankom 9. stavkom 2., države članice trebale bi se pridržavati uputa u nastavku u vezi s informacijama koje su potrebne na temelju svake pojedine točke:

— Članak 9. stavak 2. točka (a): „vrste koje su predmet odstupanja”

Države članice moraju odobravati odstupanja i o njima izvješćivati za svaku pojedinu vrstu, pri čemu moraju navesti njezin znanstveni naziv, a ne vrste grupirane na višoj taksonomskoj razini ili nejasno definirane kategorije kao što su „ptice”, „sve vrste” ili „vrane”. Na primjer, o odstupanju koje je vlasniku komercijalnog ribnjaka odobreno za ubijanje određenog broja sivih čaplji (*Ardea cinerea*) i određenog broja velikih vranaca (*Phalacrocorax carbo*) trebalo bi izvješćivati kao o dva zasebna odstupanja. Iznimke su moguće u određenim slučajevima u kojima je zbog okolnosti u vezi s odstupanjem koje se razmatra teško dobiti sve potrebne informacije, na primjer, ako se ne može predvidjeti popis obuhvaćenih vrsta, što se može dogoditi u slučaju sigurnosti zračnog prometa, ili ako je to opravdano zbog okolnosti, ali će se kasnije o tome ipak izvijestiti na primjereni način.

Pri izvješćivanju bi trebalo definirati i navesti broj ciljanih i stvarno ubijenih ili uznemirenih jedinki svake vrste ili broj ciljanih i stvarno uništenih/oštećenih gnijezda svake vrste. Ako nije moguće odrediti točan broj, treba navesti procjenu ili raspon vrijednosti. To se ponekad postiže tako da se ograniči broj dozvola i/ili utvrde nacionalne ili regionalne kvote, koje moraju biti u skladu s člankom 9. i općim ciljevima Direktive o pticama.

— Članak 9. stavak 2. točka (b): „sredstva, mjera ili metode koji su odobreni za hvatanje ili ubijanje”

O tim se elementima mora izvijestiti kako bi se procijenio njihov utjecaj na vrste. Potrebno je uključiti pojedinosti o metodama, kao što su vrsta i opseg.

— Članak 9. stavak 2. točka (c): „uvjeti rizika i okolnosti s obzirom na vrijeme i mjesto pod kojima se takva odstupanja mogu odobriti”

Odstupanja moraju biti vremenski ograničena i primjenjivati se lokalno te moraju biti usmjerena na vrijeme i mjesto na kojem se očekuje da će se pojaviti problem. Takve pojedinosti trebalo bi definirati što je preciznije moguće, a svakako dovoljno precizno kako bi se moglo utvrditi područje primjene odstupanja.

— Članak 9. stavak 2. točka (d): „tijelo ovlašteno za proglašenje postojanja traženih uvjeta i za odlučivanje o tome koja se sredstva, mjere ili metode smiju koristiti, u okviru kojih ograničenja i tko ih smije koristiti”

Mora se jasno navesti puni naziv nadležnog tijela na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini koje je odobrilo odstupanje, kao i kome se odstupanje odobrava, prema potrebi.

— Članak 9. stavak 2. točka (e): „kontrole koje će se provesti”

Nadležna tijela moraju nadzirati i pratiti ispravnu provedbu, provjeriti je li ostvaren cilj na temelju znanstvenih dokaza i, prema potrebi, poduzeti korektivne mjere kako bi se spriječio rizik ili nanošenje štete vrsti.

([139]) Predmet C-118/94, Associazione Italiana per il WWF, točka 21.
([140]) Predmet C-557/15, Komisija/Malta, točka 47.

4.4. **Uloga članka 9. u postizanju ciljeva Direktive o pticama**

153. Mjere koje se poduzimaju na temelju odredbi Direktive o pticama moraju doprinijeti postizanju glavnih ciljeva te direktive, odnosno održavanju populacija vrsta ptica na zadovoljavajućoj razini ili prilagođavanju tih vrsta toj razini. Stoga odstupanja odobrena na temelju članka 9. moraju biti u skladu s ciljevima Direktive, konkretno održavanjem populacija vrsta ptica na zadovoljavajućoj razini ili dovođenjem populacija tih vrsta na tu razinu ([141]). To je jasno iz uvodne izjave 9. Direktive, u kojoj se naglašava da treba „ograničiti sva odstupanja na one vrste čiji biološki status to dopušta". Taj se zahtjev obično ispunjava procjenom proporcionalnosti pri primjeni uvjeta da ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje, kako je obrazloženo u odjeljku 4.3. ([142])

154. Stoga države članice moraju pratiti primjenu odstupanja na nacionalnoj razini kako bi se pobrinule da je njihov kumulativan utjecaj spojiv s ciljevima Direktive. To državama članicama, a stoga i Komisiji, omogućuje da prate utjecaj odstupanja na razine populacije vrsta ptica i, prema potrebi, prekogranični utjecaj odstupanja na populacije ptica koje ne žive samo unutar njihovih granica. Kako bi se to postiglo, regionalna ili lokalna tijela mogla bi morati procjenjivati utjecaj odstupanja izvan vlastitih jurisdikcija, osobito ako se odstupanja primjenjuju na razini migracijskih putova i u decentraliziranim državama članicama. S obzirom na prethodno navedeno i uzimajući u obzir članak 9. stavak 2. točku (e), opsežno i lokalno praćenje može se provoditi na razne načine ovisno o strukturi nacionalnog sustava, ali u svakom slučaju mora se zajamčiti konkretan i cjelovit program. Nadležna nacionalna tijela moraju se pobrinuti da su svi uvjeti programa odstupanja ispunjeni prije nego odobre odstupanje i moraju pratiti utjecaj odstupanja nakon njegova odobrenja ([143]). Ta bi analiza trebala obuhvaćati i pojedinačna odstupanja i njihov kumulativni utjecaj kad se procjenjuju u kombinaciji s drugim odstupanjima, ako je to primjenjivo. Za primjerenu uporabu sustava odstupanja potreban je postupovni okvir kojim se sprečava neželjeni učinak s obzirom na ciljeve Direktive o pticama i koji nadležnim tijelima omogućuje da provjere jesu li ispunjeni uvjeti povezani s odstupanjima ([144]).

155. Ako države članice postignu dogovor o sprečavanju štete na temelju koordinirane primjene odstupanja na razini migracijskog puta, trebalo bi osigurati da kumulativni utjecaj odstupanja neće utjecati na održavanje vrste na zadovoljavajućoj razini ili prilagodbu vrste toj razini. Za to je potrebno utvrditi 1. povoljnu referentnu vrijednost za predmetnu populaciju i 2. prag viši od povoljne referentne vrijednosti ispod kojeg je potrebno posvetiti veću pozornost populaciji vrste. Kumulativni utjecaj odstupanja mora obuhvaćati i druge pritiske koji utječu na razine populacije ptica te njihov areal, kao što su izlovljavanje, nezakonito ubijanje i invazivne vrste. Države članice također moraju uzeti u obzir razne kriterije, posebno one koji se odnose na stanje razmnožavanja vrste i ukupne godišnje stope smrtnosti zbog prirodnih uzroka ([145]).

156. Takve bi uvjete trebalo provjeriti za svaku pojedinačnu jedinicu upravljanja populacijom vrste, na primjer na temelju modela donesenog za bjelolicu gusku ([146]) ili divlju gusku (*Anser anser*) u okviru Sporazuma o zaštiti afričko-euroazijskih migratornih ptica močvarica.

157. Jedan je mogući pristup utvrđivanje najvećeg broja ptica koje se mogu ubiti ili izlučiti na razini migracijskog puta u određenom razdoblju kako bi se zajamčilo da populacija ostane na zadovoljavajućoj razini. Ta najveća razina ne smije biti cilj, nego gornja granica koja se ne smije ukupno premašiti pri primjeni odstupanja. Taj se pristup može primjenjivati u okviru međunarodnog plana upravljanja osmišljenog na temelju međunarodne konvencije ili sporazuma čija je EU stranka ili unutar sličnog okvira koji su odobrile sve zainteresirane države članice. Nadležna tijela u dotičnim državama članicama trebaju koordinirati svoje djelovanje kako bi izbjegle prekoračenje te gornje granice.

([141]) Predmet C-76/08, Komisija/Malta, točka 59.
([142]) Predmet C-784/23, Voore Mets i Lemeks Põlva, točke od 54. do 56.
([143]) Odredbe članka 9. stavka 2. točke (e) kojima se predviđaju obvezujuće mjere kontrole trebalo bi prenijeti u nacionalni pravni poredak, predmet C-192/11, Komisija/Poljska, točke 65. i 67.
([144]) Predmet C-60/05, WWF Italia i dr., točka 44.
([145]) Predmet C-60/05, WWF Italia i dr., točka 25.
([146]) Vidjeti, na primjer, prilagodljive programe upravljanja migracijskim putovima bjelolice guske: https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_9_6_Status_RBG_AFMP.pdf.

4.5. **Članak 9. stavci 3. i 4.**

158. Člankom 9. stavkom 3. od država članica zahtijeva se da Komisiji šalju izvješće o provedbi članka 9. stavaka 1. i 2. U skladu s člankom 9. stavkom 4. Komisija se mora koristiti informacijama kojima raspolaže, među ostalim informacijama dostavljenima u skladu s člankom 9. stavkom 3., kako bi osigurala da posljedice odstupanja budu sukladne s Direktivom. Komisija u tu svrhu mora poduzeti odgovarajuće mjere.

159. Člankom 9. stavkom 4. Komisiji se daje nadzorna uloga kako bi se zajamčilo da kumulativni utjecaj odstupanja koja odobravaju države članice bude u skladu s člankom 9. stavcima 1. i 2. te općim ciljevima očuvanja iz Direktive. Čak i ako su odstupanja opravdana u pojedinačnim slučajevima, ona ne smiju dovesti do situacije u kojoj populacije ptica opadaju ili ne mogu doseći zadovoljavajuće razine, kako je prethodno objašnjeno. Zbog toga države članice u skladu s člankom 9. stavkom 3. svake godine moraju izvijestiti Komisiju o svojoj provedbi članka 9. stavaka 1. i 2. U tom su kontekstu specifikacije koje se zahtijevaju na temelju članka 9. stavka 2. posebno važne za procjenu posljedica odstupanja na vrstu na koju se ono odnosi.

160. Stoga se člankom 9. stavcima 3. i 4. uspostavlja okvir za praćenje usklađenosti odstupanja odobrenih u državama članicama sa zahtjevima iz članka 9. i općim ciljevima Direktive.

161. Cilj obveza izvješćivanja ([147]) koje su detaljno opisane u aktualnom obrascu za izvješćivanje o odstupanjima jest poboljšati učinkovitost izvješćivanja na svim razinama upravljanja, što uključuje regionalnu i nacionalnu razinu te razinu EU-a ([148]). Komisija i države članice EU-a trenutačno upotrebljavaju novi obrazac za izvješćivanje i HaBiDeS + ([149]) kako bi smanjile administrativno opterećenje povezano s izvješćivanjem.

162. Komisija periodično šalje povratne informacije državama članicama na temelju procjene informacija iz njihovih službenih izvješća. U tim povratnim informacijama mogu se istaknuti pitanja povezana s usklađenosti odstupanja koja je odobrila država članica i, na primjer, predložiti da se smanji broj ptica koje se mogu uzeti ili ponovno procijene alternativna rješenja. Komisija također može skrenuti pozornost država članica na pitanja koja proizlaze iz nepotpunih informacija u izvješćima o odstupanju. Od država članica traži se da prilagode svoj sustav odstupanja kako bi zajamčile usklađenost s Direktivom o pticama, a posebno postizanje njezinih ciljeva.

163. Svi podaci o odstupanjima koje države članice dostavljaju na godišnjoj osnovi dostupni su na internetskim stranicama Europske agencije za okoliš ([150]). Tri interaktivna preglednika podataka olakšavaju pristup informacijama koje su dostavile države članice zahvaljujući mogućnosti filtriranja, primjerice po vrstama i podvrstama (kao što su različite vrste vranaca), državi, godini i razlogu za odobrenje odstupanja. Tim se digitalnim alatima, zajedno s informatičkim alatom za izvješćivanje, nastoji smanjiti administrativno opterećenje za nadležna tijela te omogućiti pristup transparentnim i pouzdanim informacijama o odstupanjima.

([147]) Obveze izvješćivanja propisane člankom 9. stavkom 3. opisane su u Smjernicama za održivo izlovljavanje, odjeljcima od 3.7.1. do 3.7.8.

([148]) To obuhvaća i sve obveze izvješćivanja iz članka 9. Konvencije o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska konvencija). U skladu s postojećim dogovorom između Europske komisije i Tajništva Bernske konvencije Europska unija prikuplja sva odstupanja o kojima su države članice EU-a izvijestile u određenom razdoblju izvješćivanja te ih prosljeđuje Tajništvu Bernske konvencije.

([149]) Alatu HaBiDeS+ može se pristupiti na internetskoj adresi: https://webforms.eionet.europa.eu/.

([150]) Interaktivni preglednici podataka dostupni su na: https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/nature-protection-and-restoration/species-protection-and-conservation?activeAccordion=fa9bdf76-5165-4f3a-a940-e059381a7972.

PRILOG I.

Primjena odstupanja na temelju članka 9. Direktive o pticama na bjelolicu gusku

1. Kontekst

U ovom se Prilogu opisuje primjena odstupanja u kontekstu konflikta između bjelolice guske (*Branta leucopsis*) i ljudskih aktivnosti. Radi se o velikim i brojnim pticama močvaricama koje žive u skupinama visoke gustoće i hrane se travom, zbog čega nanose štetu usjevima i utječu na travu te tako dolaze u konflikt s poljoprivrednim aktivnostima. Takvi konflikti već se dugo rješavaju pomoću širokog raspona različitih mjera, a u nastavku se navodi njihov sažeti pregled.

Najprije se raspravlja o pravnom statusu i populacijama bjelolice guske. Zatim se u ovom Prilogu predstavljaju vrste mjera povezanih s bjelolicom guskom za koje je potrebno primijeniti odstupanja na temelju članka 9. Direktive o pticama i sažetak glavnih konflikta do kojih dolazi. Predstavlja se i pristup odstupanja za migracijske putove u okviru međunarodnog plana upravljanja jednom vrstom (ISSMP) ([1]) za tu vrstu, koji su 2019. donijele stranke Sporazuma o zaštiti afričko-euroazijskih migratornih ptica močvarica (AEWA).

Mnogo relevantnih informacija o bjelolicoj guski, među ostalim o njezinom arealu, ekologiji, stanju očuvanosti, veličini populacije i trendovima, može se pronaći u sljedećim izvorima i stoga se ovdje ne ponavljaju:

— međunarodni plan upravljanja jednom vrstom (ISSMP) za bjelolicu gusku u okviru AEWA-a, i

— internetske stranice koje se odnose na tu vrstu povezane s Europskom platformom za upravljanje guskama u okviru AEWA-a (EGMP) ([2]), koje sadržavaju mnogo relevantnih podataka i informacija o dotičnim populacijama. EGMP ima radne skupine i za grenlandsku i rusku populaciju bjelolice guske.

Dodatni izvori informacija navedeni su u odjeljku 8. u nastavku.

2. Status pravne zaštite bjelolice guske

Kao i sve druge vrste divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica, bjelolica guska obuhvaćena je općim sustavom zaštite iz Direktive o pticama. Države članice njezino namjerno hvatanje ili ubijanje, značajno uznemiravanje, posebno u razdoblju razmnožavanja i podizanja mladunčadi, uništavanje njezinih gnijezda ili uzimanje njezinih jaja mogu dopustiti samo u skladu sa sustavom odstupanja iz Direktive (članak 9.).

Bjelolica guska navedena je u Prilogu I. Direktivi, za koji se zahtijeva klasifikacija posebnih zaštićenih područja. Nije navedena u Prilogu II., što znači da nije moguće njezino izlovljavanje u skladu s člankom 7. Međutim, regulirano izlovljavanje na temelju odstupanja odobrenog u skladu s člankom 9. Direktive može poslužiti kao legitiman alat za upravljanje kako bi se spriječilo nanošenje ozbiljne štete usjevima.

Bjelolica guska navedena je u Dodatku II. Bernskoj konvenciji, što među ostalim znači da se zabranjuje njezino namjerno ubijanje (članak 6.) (osim na temelju odstupanja u skladu s člankom 9. te konvencije).

Svaka populacija ima drugačiji status u okviru akcijskog plana AEWA-a (Prilog 3. tablica 1.) i njemu pridružene zahtjeve za zaštitu.

([1]) Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. i Lewis M. (prikupljači podataka). 2018. *AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Branta leucopsis) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population*. Serija tehničkih izvješća AEWA-a br. 70. Bonn, Njemačka. https://www.unep-aewa.org/publication/international-single-species-management-plan-barnacle-goose-russiagermany-netherlands.

([2]) https://egmp.aewa.info/

Tablica 1

Pravni status populacija bjelolice guske na temelju međunarodnih sporazuma i Direktive EU-a o pticama.

Populacija	Direktiva o pticama	Bernska konvencija	AEWA ([1])
Istočni Grenland / Škotska i Irska	Prilog I.	Dodatak II.	B1
Svalbard / jugozapadna Škotska	Prilog I.	Dodatak II.	A3a
Rusija / Njemačka i Nizozemska	Prilog I.	Dodatak II.	C
Ustaljene populacije koje ne migriraju	Prilog I.	Dodatak II.	Nisu obuhvaćene

([1]) Status na temelju AEWA-a: populacije se rangiraju ovisno o kritičnosti njihova stanja: A (visokorizično stanje), B (srednje zabrinjavajuće stanje), C (povoljno stanje), kako je definirano u tablici 1. akcijskog plana AEWA-a.

3. **Populacije i trendovi**

U EU-u su prisutne četiri biogeografske populacije (tablica 2.), od kojih su tri povijesno prisutne ([3]), a jedna ne migrira. U posljednja dva desetljeća one su se znatno povećale ([4]). AEWA je na svoj popis uvrstio tri populacije (istočni Grenland / Škotska i Irska, Svalbard / jugozapadna Škotska te Rusija / Njemačka i Nizozemska), a sve četiri populacije, uključujući ptice koje ne migriraju, imaju status koji im pripada u skladu s Prilogom I. Direktivi o pticama i stoga podliježu posebnim mjerama očuvanja koje se odnose na njihova staništa tijekom cijele godine te se na njih primjenjuju opći zahtjevi iz članka 3.

Tablica 2

Biogeografske populacije bjelolice guske prisutne u EU-u

Populacija	Stanje	Stanje areala (EU istaknut podebljanim slovima)
Istočni Grenland / Škotska i Irska	Migriraju	Razmn.: Grenland, Island, Ujedinjena Kraljevina Ne razmn.: Island, **Irska,** Ujedinjena Kraljevina
Svalbard / jugozapadna Škotska	Migriraju	Razmn.: Norveška (Svalbard) Ne razmn.: Norveška (kopno) i Ujedinjena Kraljevina
Rusija / Njemačka i Nizozemska	Migriraju (MU1 i 2)	Razmn.: MU1 – Rusija, MU2 – **Finska, Švedska, Estonija, Danska,** MU3 – **Njemačka, Nizozemska**
	Ne migriraju (MU3)	Ne razmn.: **Finska, Švedska, Latvija, Litva, Poljska, Danska, Njemačka, Nizozemska, Belgija**
Ustaljene populacije koje ne migriraju ([1])	Ne migriraju	**Belgija, Francuska, Češka,** Švicarska, Ujedinjena Kraljevina, Norveška

([1]) Vidjeti *European Breeding Bird Atlas 2* za rasprostranjenost i brojnost u sezoni razmnožavanja. U baltičkoj regiji ptice koje ne migriraju uključene su kao segment (jedinica upravljanja 2 – u nastavku) ruske populacije za potrebe modeliranja i upravljanja (vidjeti ISSMP).

Razmn. = populacija koja se razmnožava
Ne razmn. = populacija koja se ne razmnožava

([3]) Scott, D.A. i Rose, D.A. 1996. *Atlas of Anatidae populations in Africa and western Eurasia*. *Wetlands International Publication* br. 41. Wageningen, Nizozemska.

([4]) Feige, N., van der Jeugd, H.P., van der Graaf, A.J., Larsson, K., Leito, A. i Stahl, J. 2008. *Newly established breeding sites of the Barnacle Goose* Branta leucopsis *in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development*. *Vogelwelt* 129: str. 244–252.

Zahvaljujući uspješnim dugoročnim nastojanjima očuvanja, koja uglavnom proizlaze iz obveza iz Direktive o pticama i Direktive o staništima, sve četiri populacije bjelolice guske znatno su se povećale i njihovo je stanje populacije u EU-u sigurno (povoljno).

Za potrebe Europske platforme za upravljanje guskama (EGMP – odjeljak 3.1., Dodatak 1.) u okviru AEWA-a razlikuju se tri jedinice upravljanja (MU) unutar populacije u Rusiji / Njemačkoj i Nizozemskoj:

MU1: Ptice koje migriraju na velike udaljenosti i razmnožavaju se u arktičkoj Rusiji

MU2: Ptice koje se razmnožavaju na baltičkom području

MU3: Ptice koje ne migriraju i razmnožavaju se u zemljama na Sjevernom moru

Populacija bjelolice guske u Rusiji / Njemačkoj i Nizozemskoj povećala se sa 102 000 devedesetih godina 20. stoljeća na oko 1,6 milijuna u siječnju 2024. EGMP napominje da se „čini da se populacija na migracijskom putu, nakon što je bila na stabilnoj razini od 1,4 milijuna jedinki, još povećala u posljednje dvije sezone [2022. i 2023.] unatoč izvješćima o gubicima uzrokovanima izbijanjima ptičje gripe” ([5]).

S obzirom na te veličine populacija, Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN) navodi da je stanje očuvanosti dotične vrste „najmanje zabrinjavajuće”. Među trima populacijama koje su uvrštene na popis AEWA-a trenutačno je najveća populacija koja obitava u Rusiji / Njemačkoj i Nizozemskoj. Najnovije procjene i trendovi povezani s tom populacijom dobiveni su od EGMP-a.

Zbog povijesnog porasta populacija i činjenice da je ta vrsta prisutna u skupinama visoke gustoće na europskim područjima na kojima se ne razmnožava ([6]), posljednjih je godina zabilježena i povećana šteta u poljoprivredi (iako su na nekim područjima takvi konflikti postojali već dugo, i prije Direktive o pticama).

4. **Priroda konflikta s bjelolicom guskom u EU-u**

Porast broja i rasprostranjenosti bjelolice guske doveo je do sve većeg broja konflikta na njihovom međunarodnom arealu. To uključuje:

— konflikte s poljoprivredom, nanošenje štete usjevima, među ostalim u proljeće, kad može doći do znatnog natjecanja s domaćim životinjama za mladu travu ([7]), posebno na sjevernim geografskim širinama i/ili na područjima za odmor tijekom migracije i prezimljavanje,

— potencijalne rizike od naleta ptica kad velike skupine gusaka lete preko ili u blizini zračnih luka ([8]), i

— utjecaj na druge vrste bioraznolikosti i/ili funkcije ekosustava ([9]).

5. **Članak 9. Direktive o pticama i njegova primjena na bjelolicu gusku**

Bjelolica guska, kao i sve divlje ptice koje prirodno obitavaju u EU-u, zaštićena je Direktivom o pticama. Budući da se ta vrsta ne smije izlovljavati (nije navedena u Prilogu II.), odstupanje od zahtjeva za zaštitu iz članka 5. moguće je samo ako su ispunjeni zahtjevi iz članka 9.:

— ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje,

— primjenjiv je jedan od razloga iz članka 9. stavka 1. točke (a), (b) ili (c), i

— zadovoljeni su tehnički zahtjevi iz članka 9. stavka 2.

([5]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

([6]) Za pojedinosti vidjeti AEWA ISSMP: Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. i Lewis M. (prikupljači podataka). 2018. *AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Branta leucopsis) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population*. Serija tehničkih izvješća AEWA-a br. 70. Bonn, Njemačka.

([7]) Za pojedinosti vidjeti AEWA ISSMP.

([8]) Bradbeer, D.R., Rosenquist, C., Christensen, T.K. i Fox, A.D. 2017. *Crowded skies: conflicts between expanding goose populations and aviation safety. Ambio* 46 (dodatak br. 2): S290-S300.

([9]) Buij, R., Melman, T.C.P., Loonen, M.J.J.E. i Fox, A.D. 2017. *Balancing ecosystem function, services and disservices resulting from expanding goose populations. Ambio* 46 (dodatak br. 2): S301-S318.

U ovom se odjeljku opisuje kako se tri uvjeta za odstupanja primjenjuju na bjelolicu gusku i koje se vrste odstupanja najčešće primjenjuju.

Države članice ne moraju se savjetovati s Komisijom prije primjene odstupanja. Međutim, kao minimalno sredstvo za koordinaciju i kao mehanizam za povratne informacije, Europskoj komisiji šalju godišnje izvješće o svim odstupanjima odobrenima na temelju članka 9. U okviru tih izvješća odstupanja se opravdavaju na osnovi zahtjeva iz Direktive. To u praksi znači da primjena odstupanja ne smije dovesti do smanjivanja populacije i areala bjelolice guske do te mjere da postanu neodrživi ili se ne održavaju na zadovoljavajućoj razini.

Uvjet 1.: Nepostojanje zadovoljavajuće alternative

U članku 9. stavku 1. navodi se da države članice mogu odstupiti od zahtjeva iz članaka od 5. do 8. samo „ako ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje”.

Dostupne su brojne nesmrtonosne mjere upravljanja ili sredstva za ublažavanje štete koju nanosi bjelolica guska. To obično uključuje zastrašivanje gusaka kako bi se držale podalje od potencijalno osjetljivih poljoprivrednih polja pomoću raznih zvučnih i vizualnih odvraćajućih sredstava ([10]). Takve su mjere dobro istražene i već se dugo upotrebljavaju. Druge metode koje se često upotrebljavaju za upravljanje konfliktima gusaka s poljoprivredom uključuju:

— pružanje financijskih poticaja ili naknada kako bi se potaknulo dopuštanje prisutnosti bjelolice guske i drugih vrsta gusaka na poljoprivrednim zemljištima te nadoknadila izgubljena dobit, i

— strateške prostorne pristupe stvaranju utočišta ([11]) (poznata i kao dopuštena i zabranjena područja) za guske koje se zastrašuje kako bi se držale podalje od okolnih osjetljivih poljoprivrednih zemljišta.

EGMP u okviru AEWA-a sastavio je potpuni pregled mjera za upravljanje guskama koje se primjenjuju u državama na čijim su područjima one prisutne unutar i izvan EU-a ([12]).

Po pitanju drugih zadovoljavajućih rješenja moraju se primijeniti zastrašivanje i drugi pristupi za smanjenje konflikta. Ako se oni pokažu nedjelotvornima, mogu se odobriti odstupanja za smrtonosnu kontrolu. Može se uzeti u obzir proporcionalnost raznih alternativa na temelju njihovog utjecaja na vrstu i nužnost intervencije kako bi se spriječilo nanošenje štete. Relevantni čimbenici bili bi razina populacije vrste i razmjer štete koju guske nanose u odnosu na troškove i izvedivost dostupnih mogućnosti.

Drugi uvjet: dokazivanje jedne od šest osnova iz članka 9. stavka 1. točaka od (a) do (c)

Države članice najčešće navode da su odstupanja koja se odnose na bjelolicu gusku odobrile „radi sprečavanja nanošenja ozbiljne štete usjevima, stoci, šumama, ribnjacima i vodama” (članak 9. stavak 1. točka (a)).

Opći pojam „ozbiljne štete” koju nanosi bjelolica guska relativan je i stoga ga je potrebno procijeniti u svakom slučaju zasebno, ako i kad dođe do konflikta. Na primjer, znatno hranjenje travom možda neće biti značajno za poljoprivredu na jesen, kad je trava još uvijek obilna, ili sredinom zime kad se domaće životinje hrane u stajama. Međutim, može biti vrlo značajno u proljeće kad postoji potreba za iskorištavanjem prve novoizrasle, hranjive trave u poljoprivredi.

([10]) Na primjer, Robai, C. I., Nyaga, J. M., Karuri, H., Elmberg, J. i Månsson, J. 2024. *Reducing the number of grazing geese on agricultural fields - effectiveness of different scaring techniques*. *Crop Protection*, br. 177, 106552.

([11]) Utočišta za bjelolicu gusku i druge vrste gusaka osmišljavaju se već dugo vremena (npr. Owen, M., Black, J. M., Agger, M. K. i Campbell, C. R. G. 1987. *The use of the Solway Firth, Britain, by barnacle geese* Branta leucopsis *Bechst. in relation to refuge establishment and increases in numbers*. *Biological Conservation* br. 39(1): str. 63–81). Međutim, njihova je djelotvornost ograničena u situacijama u kojima je potrebno pronaći dovoljno prostora za sve veći broj ptica.

([12]) Tombre I. M., Brunner, A., D'Hondt, B., Düttmann, H., Enzerink, R., Fox, A., Feige, N., Heldbjerg, H., Herraro B., Huysentruyt, F., Kostiushyn, V., Månsson, J., McKenzie, R., Mensink, G. Meyers, E., Midtgaard, L., Nilsson, L., Nolet, B., Petrovych, O., Post, K., Scallan, D., Teräväinen, M., Uldal, C., Westebring, M. i Høj Jensen, G. 2019. *An overview of the management measures for geese in Range States of the European Goose Management Platform*. Publikacija EGMP-a u okviru AEWA-a br. 10. Bonn, Njemačka. str. 41.

S vremenom je stečeno iskustvo u upravljanju konfliktima između gusaka i poljoprivrede u Europi ([13]). Pokazalo se da konflikti s poljoprivredom imaju i prostorni i vremenski element, odnosno da su i mjesto i vrijeme hranjenja travom značajni problemi. Prema tome, ozbiljnost štete trebala bi se utvrditi s obzirom na čimbenike kao što su broj prisutnih jedinki i rizik za poljoprivredno zemljište, na temelju čimbenika kao što su doba godine i lokacija. O konkretnim čimbenicima koji se uzimaju u obzir pri utvrđivanju ozbiljnosti štete odlučuju države članice.

Uvjet 3.: tehnički zahtjevi iz članka 9. stavka 2.

U skladu s člankom 9. stavkom 2. u odstupanju se moraju navesti sredstva, mjere i metode hvatanja ili ubijanja. Nadležno tijelo ovlašteno je za proglašenje ispunjenja traženih uvjeta i za odlučivanje o tome koja se sredstva, mjere ili metode smiju koristiti, u okviru kojih ograničenja i tko ih smije koristiti. Odstupanja je moguće ograničiti primjenom raznih posebnih mjera i okolnosti s obzirom na vrijeme i mjesto. Međutim, trebalo bi navesti i pratiti broj ptica koje se ubijaju ili zastrašuju (što je posebno važno u razdoblju razmnožavanja) u sklopu odstupanja u mjeri u kojoj je to moguće. Ako nije moguće navesti točan broj, može se izvijestiti o rasponu broja jedinki koje su ubijene/zastrašene u sklopu odstupanja. U svakom slučaju, te brojke moraju biti u skladu s glavnim ciljem Direktive o pticama, odnosno očuvanjem ptica.

Za odstupanja na temelju članka 9. stavka 1. točke (c) važno je navesti i posebne uvjete iz te točke. U tom je kontekstu potrebno osmisliti posebne mjere očuvanja kako bi se izbjegao negativan utjecaj na druge ugrožene vrste, posebno unutar posebnih zaštićenih područja. Budući da se člankom 9. stavkom 2. točkom (e) zahtijeva opis kontrola koje će se provesti, vjerojatno će biti potrebno na drugačiji način razmotriti široku kontrolu i lokalnu kontrolu. Međutim, u oba je slučaja potrebno opisati poseban program.

6. **Studije slučaja**

6.1. *Upravljanje s fokusom na populaciju i AEWA*

Stranke AEWA-a donijele su 2019. međunarodni plan upravljanja jednom vrstom (ISSMP), a zatim su počele razvijati EGMP, koji omogućava strukturiranu i međunarodnu razmjenu najboljih praksi za očuvanje bjelolice guske i drugih vrsta guski, osobito po pitanju upravljanja konfliktima.

Pristup koji se promiče EGMP-om temelji se na bliskoj suradnji među državama u kojima se nalazi areal vrste, s obzirom na migracijsku prirodu mnogih populacija gusaka te prednosti razmjene posebnih i strateških rješenja za zajedničke probleme. Kad je riječ o bjelolicoj guski, EGMP služi kao međunarodni forum za koordiniranje mjera navedenih u donesenom ISSMP-u, uključujući pristupe odstupanjima.

Europska međunarodna radna skupina za upravljanje guskama (IWG) objavila je preporuke za upravljanje u kojima se ističu prednosti koordinacije odstupanja. Postupkom su utvrđene povoljne referentne vrijednosti (FRV) za veličinu populacije, areal i opseg staništa. Na temelju postupka EGMP-a svake se godine procjenjuju najnoviji međunarodni podaci o broju, preživljavanju i produktivnosti svake populacije i izrađuju izvješća. Utvrđen je sigurnosni prag od 200 % povoljne referentne populacije (FRP) za svaku od četiriju populacija (tj. udvostručeni FRP).

EGMP svake tri godine procjenjuje jesu li veličina populacije i njezine jedinice upravljanja ispod praga od 200 % te približavaju li se povoljnoj referentnoj populaciji (100 %).

Najnovije informacije o stanju populacije i preporuke za upravljanje predstavljene su u informativnoj obavijesti s 10. sastanka Europske međunarodne radne skupine za upravljanje guskama održanog 2025. ([14])

Najnoviji trendovi populacija za tri jedinice upravljanja (MU) populacijom u Rusiji / Njemačkoj i Nizozemskoj prikazani su na slici 2.

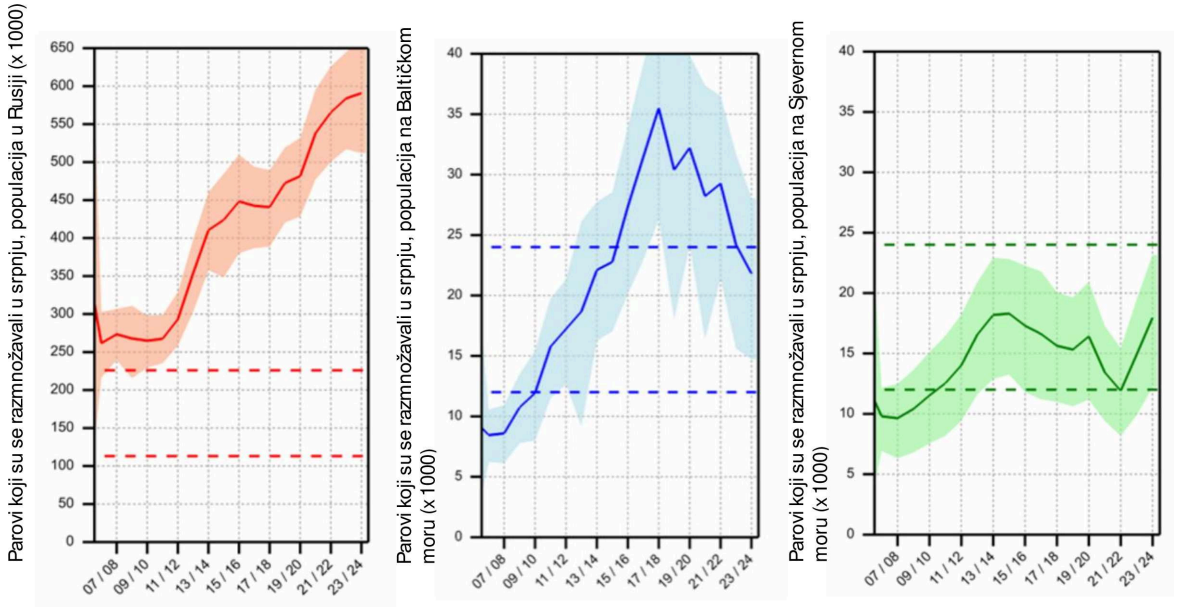
([13]) Roomen, M. van i Madsen, J. 1992. *Waterfowl and agriculture: review and future perspective of crop damage in Europe*. Izvješće s međunarodne radionice koju su sazvali Ministarstvo poljoprivrede, upravljanja prirodom i ribarstva te IWRB. Posebna publikacija IWRB-a br. 21. Slimbridge, Ujedinjena Kraljevina.

([14]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

Slika 2.

Trendovi za tri jedinice upravljanja (MU) populacijom bjelolice guske u Rusiji / Njemačkoj i Nizozemskoj: lijevo (crveno) MU1, u sredini (plavo) MU2, desno (zeleno) MU3 ([15]).

Donja isprekidana crta na svakom grafikonu predstavlja FRP, a gornja isprekidana crta sigurnosni prag od 200 % FRP-a. Trendovi su srednje vrijednosti na temelju integriranog modela populacije (puna crta u boji) s 95-postotnim intervalima pouzdanosti koje predstavljaju broj parova koji su se razmnožavali u srpnju za svaki MU.

Prema informacijama iz informativne obavijesti „brojevi u ruskoj jedinici upravljanja 1 (MU1) znatno su iznad FRP-a i praga od 200 % FRP-a.

S druge strane, u baltičkoj jedinici upravljanja 2 (MU2) zabilježeno je smanjenje, a veličina populacije 2024. pala je ispod praga od 200 % FRP-a. To je dovelo do potrebe za koordiniranim upravljanjem izuzimanjem ako se očekuje da će znatne razine odstupanja utjecati na lokalne populacije koje se razmnožavaju u Danskoj, Finskoj ili Švedskoj.

U MU3 na Sjevernom moru broj parova koji se razmnožavaju nedavno se povećao i sad je iznad FRP-a. Međutim, brojke su i dalje ispod praga od 200 %, zbog čega bi Njemačka i Nizozemska trebale koordinirano upravljati odstupanjima.”

Ako je razina populacije znatno iznad 200 %, kao što je slučaj kod populacije MU1, nije potrebna koordinacija razine izuzimanja na temelju odstupanja među državama članicama. Koordinacija izuzimanja postaje potrebna ako je razina populacije ispod praga od 200 % i približava se FRP-u. To vrijedi za MU2 i MU3. Razine njihove populacije dovele su do potrebe za koordiniranim upravljanjem izuzimanjem ako se očekuje da će znatna primjena odstupanja utjecati na lokalne populacije koje se razmnožavaju.

U MU3 na Sjevernom moru broj parova koji se razmnožavaju nedavno se povećao i sad je iznad FRP-a. Međutim, brojke su i dalje ispod praga od 200 %, zbog čega bi Njemačka i Nizozemska trebale koordinirano upravljati odstupanjima. Nizozemska i Njemačka složile su se da će međusobno koordinirati mjere ako se u Njemačkoj budu planirala znatna odstupanja ([16]). U suprotnom bi se koordinacija prvenstveno trebala odvijati u Nizozemskoj, gdje je nacionalna povoljna referentna populacija (FRP) sad raspoređena po pokrajinama, a regionalna vijeća za divlje vrste primjenjuju koordinirani postupak. Kao odgovor na približavanje razina populacije razinama pokrajinskog FRP-a u nekim su nizozemskim pokrajinama odstupanja već ukinuta ili znatno smanjena. Nizozemska i Njemačka podnijele su izvješće o koordinaciji izuzimanja u tim dvjema zemljama na temelju odluke sa sastanka EGM IWG9.

([15]) Stanje populacije i preporuke za upravljanje EGM IWG10 – https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
([16]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_10_14_Rev.1.pdf.

6.2. *Iskustva i rješenja iz Finske*

Oko 800 000 ili više bjelolicih gusaka koje se razmnožavaju u Rusiji (AEWA-ova jedinica upravljanja 1) u proljeće i jesen zaustavlja se i hrani na poljima Sjeverne Karelije i jugoistočne Finske. Na tim područjima svake godine može nastati šteta na više od 10 000 hektara poljoprivrednog zemljišta.

Iako Finska troši 500 000 EUR na sprečavanje štete koju guske uzrokuju u proljeće, uključujući zapošljavanje pastira za guske, šteta iznosi 3 – 4 milijuna EUR.

Finska je ispitala sirene, balone uzgonjene plinom, zmajeve u obliku sokola, ljudske figure, plinske topove, laserske topove, ručne lasere, pastire za guske i bespilotne letjelice. Međutim, Finska tvrdi da nijedno od tih ispitivanja nije polučilo trajne rezultate kojima bi se znatno smanjilo nanošenje štete usjevima. U nekoliko odluka nacionalnog suda utvrđena su pravna ograničenja primjene nekih od tih metoda u proljeće, posebno zbog njihovog mogućeg utjecaja na druge vrste ptica koje se razmnožavaju. Opće razdoblje razmnožavanja i gniježđenja ptica u Finskoj traje od travnja do srpnja.

Upravni sud istočne Finske 2023. je u vezi s dozvolama za odstupanja na jesen naveo da se uporaba streljiva bez projektila može smatrati zadovoljavajućom alternativom odstrelu bjelolice guske kako bi je se spriječilo da nanese ozbiljnu štetu usjevima. Nakon toga je u studiji ([17]) zaključeno da su plašenje streljivom bez projektila i odstrel jednako djelotvorne odvraćajuće metode, iako odstrel u nekim slučajevima ima snažniji učinak.

Finska je nedavno istražila i pristup s većom razinom suradnje u okviru kojeg se uspostavljaju „dopuštena polja" na kojima se guske ne uznemiruju u kombinaciji sa „zabranjenim poljima" s kojih se aktivno tjeraju. Utvrđeno je da guske individualno radije odabiru dopuštena polja nego obična ili zabranjena polja s obzirom na nekoliko pokazatelja. Kako bi se uspostavilo funkcionalno dopušteno polje za guske, potrebni su pažljivo planiranje, znanje o ponašanju gusaka i informacije o povijesti poljoprivredne štete, kao i svijest da stanje očuvanosti područja samo po sebi ne jamči uspjeh.

Utvrđeno je i da su funkcionalna i privlačna dopuštena polja najvjerojatnije djelotvornija na područjima na kojima postoji duga povijest prisutnosti gusaka i poljoprivredne štete. Ti rani rezultati upućuju na to da se takvim sustavom prostornog planiranja, koji je osmišljen u suradnji s lokalnim poljoprivrednicima, mogu smanjiti konflikti tako da se guske usmjere na odabrana područja, a štite usjevi na drugim lokacijama. Taj finski primjer ukazuje na potencijal lokalnih zajednički osmišljenih pristupa za postizanje bolje ravnoteže između interesa očuvanja i poljoprivrede.

Međutim, dugogodišnje iskustvo u Finskoj pokazalo je da bi za sprečavanje nanošenja ozbiljne štete usjevima mogle biti potrebne i dodatne mjere koje uključuju preventivno izlovljavanje. Ako ne postoje alternativna rješenja i pod uvjetom da su ispunjeni uvjeti iz članka 9., preventivno izlovljavanje bilo bi opravdana metoda za izbjegavanje ozbiljne štete na usjevima.

6.3. *Upravljanje bjelolicom guskom koja obitava u Nizozemskoj* ([18])

Bjelolica guska 1982. ustalila se kao vrsta koja se razmnožava u Nizozemskoj. Njezina nacionalna populacija (dio AEWA-ove jedinice upravljanja 3 – vidjeti prethodno navedeno) do 2012. porasla je na procijenjenih 13 800 parova koji se razmnožavaju, što je dovelo do više poljoprivrednih konflikta. Područje sjeverne delte tradicionalno je ustaljeno stanište nizozemske populacije i na njemu boravi oko polovine ptica.

Količina štete koju bjelolica guska nanosi poljoprivrednim usjevima i travnjacima povećala se na području sjeverne delte. Naknada poljoprivrednicima za usjeve za koje je procijenjeno da su oštetile guske isplaćuje se iz nizozemskog Fonda za faunu (prethodno Fond za divlje životinje), koji nadoknađuje gubitke prinosa ratarskih kultura, prvu košnju trave za silažu, konkurenciju s ispašom stoke i učinke blata tijekom vlažnih vremenskih uvjeta. Naknada se isplaćuje tek nakon što poljoprivrednici pokušaju zastrašiti i otjerati guske sa svojeg zemljišta.

([17]) Seltmann, M. W., Ylitalo, A. K., Piironen, A., Store, R., Heikkinen, J., Heim, W., Piha, M., Seimola, T., Laaksonen, T. i Forsman, J. T. 2025. *Arctic migrating barnacle geese utilize accommodation fields in a new agricultural staging area. Journal of Applied Ecology* 62(2), str. 317.–328.

([18]) van der Jeugd, H.P. i Kwak, A. 2017. *Management of a Dutch resident barnacle goose* Branta leucopsis *population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled? Ambio* 46 (dodatak br. 2): str. 251–261.

Odstupanje za odstrel bjelolice guske na području delte od 2005. dopušteno je na temelju dozvole kao krajnja mjera za tjeranje gusaka s osjetljivih usjeva i smanjenje lokalne populacije. Broj ptica odstrijeljenih na području sjeverne delte na temelju odstupanja povećao se s 377 jedinki 2005. na 5 324 jedinke 2014.

Utjecaj odstrela na temelju odstupanja prati se tako što se u ljeto broji broj ptica i gnijezda, a procjena stope preživljavanja mjeri se prstenovanjem i ponovnim uočavanjem. Populacija se u razdoblju od 2007. do 2014. gotovo udvostručila na oko 28 000 jedinki, unatoč godišnjem uklanjanju oko 15 – 25 % gusaka te stopama preživljavanja odraslih i mladih jedinki od 79 % i 67 % (usp. s prirodnom stopom preživljavanja od 96 % za obje dobne kategorije).

Odstrel može biti manje djelotvoran zbog nerazmjernog uklanjanja nezrelih jedinki nakon razmnožavanja i jedinki iz drugih populacija tijekom zime. Nezrele guske imaju veću prirodnu smrtnost, posebno tijekom prve zime, tako da bi mnoge odstrijeljene jedinke vjerojatno prirodno uginule. Nadalje, ubijanje gusaka iz drugih populacija koje su u prolazu nije djelotvorno ako je cilj uspostaviti kontrolu lokalnih ptica koje nanose štetu.

Sudjelovanje dionika od presudne je važnosti kako bi se postiglo optimalno prilagodljivo upravljanje.

7. **Izvješćivanje o odstupanjima**

Transparentno izvješćivanje o odstupanjima i koordiniranom izuzimanju iznimno je važno kako bi se postiglo povjerenje među dionicima i zajamčila usklađenost s međunarodnim sporazumima. Komisija je stoga razvila internetske preglednike podataka o odstupanjima ([19]). U njima su navedene detaljne informacije o godišnjim odstupanjima koje su dostavile države članice, kao i statistički podaci o cjelovitosti tih izvješća:

— pregled odstupanja i iznimaka od zaštite vrsta u cijelom EU-u,

— pojedinačna odstupanja i detaljne informacije o njima, i

— cjelovitost podataka u nacionalnim izvješćima o odstupanjima i iznimkama.

8. **Dodatne informacije**

Na internetskim stranicama Komisije dostupno je mnogo informacija o zaštitnim mjerama predviđenima Direktivom o pticama: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_hr.

Drugi korisni izvori informacija:

— Međunarodni plan upravljanja jednom vrstom za bjelolicu gusku (populacija Rusije / Njemačke i Nizozemske, populacija istočnog Grenlanda / Škotske i Irske, populacija Svalbarda / južnozapadne Škotske) koji je donesen na 7. sastanku stranaka AEWA-a.

— Europska platforma za upravljanje guskama – sadržava potpunu arhivu dokumenata povezanih s međunarodnim raspravama i odlukama o prilagodljivim programima upravljanja migracijskim putovima (AFMP) triju populacija bjelolice guske (vidjeti Dodatak 1. u nastavku). Osim toga, sadržava i dugačak popis relevantnih recenziranih publikacija, dostupan ovdje. i

— *Goose management: from local to flyway scale* („Upravljanje guskama: od lokalne razine do razine migracijskih putova") – posebno izdanje časopisa *Ambio* koje sadržava velik broj članaka o upravljanju konfliktima s guskama i povezanim rješenjima.

([19]) Tablica odstupanja i iznimki |Europska agencija za okoliš.

PRILOG II.

Primjena odstupanja na temelju članka 9. Direktive o pticama na velikog vranca

1. **Kontekst**

U EU-u su prisutne tri vrste iz porodice vranaca (*Phalacrocoracidae*): morski vranac (*Gulosus aristotelis*, prethodno *Phalacrocorax aristotelis*), mali vranac (*Microcarbo pygmaeus*, prethodno *Phalacrocorax pygmaeus*) i veliki vranac (*Phalacrocorax carbo*). Prve dvije vrste navedene su u Prilogu I. Direktivi o pticama jer je njihovo stanje očuvanosti nepovoljno. Veliki vranac, koji se često naziva i samo vrancem ili kormoranom, raširenији je te od 1997. više nije uključen u Prilog I. Direktivi o pticama ([1]), što znači da nije obvezno klasificirati posebna zaštićena područja za tu vrstu.

Kao i sve druge vrste divljih ptica koje prirodno obitavaju na europskom državnom području država članica, veliki vranac (*Phalacrocorax carbo*) obuhvaćen je općim sustavom zaštite iz članaka 5., 6. i 8. Direktive o pticama. Posljednjih desetljeća broj velikih vranaca u Europi povećao se zbog skupnog učinka zaštitnih mjera Direktive o pticama, širenja akvakulture i drugih čimbenika ([2]). Veliki vranac društvena je vrsta koja se gnijezdi u kolonijama u blizini svojih glavnih izvora hrane, a počeo je uzrokovati konflikte s komercijalnim ribarstvom i rekreacijskim ribolovom te akvakulturom zbog utjecaja na ribu i natjecanja za nju, a uz to može i negativno utjecati na vrste riba čije je stanje očuvanosti posebno zabrinjavajuće, kao i uzrokovati konflikte s drugim komercijalnim ili rekreacijskim načinima uporabe vodnih tijela.

Komisija je poduzela niz inicijativa kako bi pomogla državama članicama da riješe konflikte između velikog vranca i ribarstva:

— Komisija je 2011. na zahtjev Europskog parlamenta pokrenula platformu EU-a za vrance koja se temeljila prvenstveno na ranijem projektu INTERCAFE (2004. – 2008.) koji je financirao EU i uključivao blisku suradnju s važnim dionicima kako bi se detaljno istražili razni konflikti koje uzrokuje veliki vranac. U okviru istraživačke mreže INTERCAFE izrađen je niz izvješća o konfliktima između vranaca i ribarstva potkrijepljenih opsežnim studijama slučaja o staništima i ribarstvu. Studije slučaja uključivale su „paket mjera” za upravljanje vrancima koje tijela i dionici mogu primjenjivati kako bi se spriječili i smanjili problemi s vrancima u europskom ribarstvu. Svi dokumenti dostupni su na: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe-information.

— U sklopu platforme EU-a za vrance izrađen je niz sažetih dokumenata o rasprostranjenosti, arealu, ekologiji, stanju i trendovima populacije velikog vranca te njegovim interakcijama s ribom, ribarstvom i akvakulturom, kao i o upravljanju konfliktima između vranca i ribarstva. Dokumenti su ažurirani 2024. i dostupni na internetskim stranicama Komisije o Direktivi o pticama ([3]). Određeni elementi ukratko su sažeti u nastavku, ali dokumenti na internetskim stranicama služe kao iscrpni izvor podataka za rješavanje konflikta.

— Komisija je 2013. objavila smjernice pod nazivom „Veliki vranac – primjena odstupanja iz članka 9. Direktive o pticama” ([4]), koje se temelje na svim prikupljenim informacijama, stečenim iskustvima i presudama Suda Europske unije o primjeni članka 9. Direktive o pticama.

Ovim se Prilogom zamjenjuju i ažuriraju prethodne smjernice objavljene 2013. te je on dio smjernica o općem sustavu zaštite vrsta ptica u skladu s Direktivom o pticama. Odnosi se posebno na primjenu odstupanja kako bi se riješili konflikti između velikog vranca i ljudskih aktivnosti. Sadržava kratak pregled veličine i trendova populacije te vrste, njezina pravnog statusa i prirode konflikta o kojima je riječ, kao i moguća rješenja. Osim toga, navode se i koraci za primjenu odredbi o odstupanju iz članka 9. Direktive o pticama.

([1]) Direktiva Komisije 97/49/EZ od 29. srpnja 1997. o izmjeni Direktive Vijeća 79/409/EEZ o očuvanju ptica (SL L 223, 13.8.1997., str. 9., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1997/49/oj).

([2]) https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/b32b1896-aa4b-492b-af20-28f43cfe5bd4/details.

([3]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_hr.

([4]) Europska komisija: Glavna uprava za okoliš i Europsko gospodarsko interesno udruženje N2K, „Veliki vranac – primjena odstupanja iz članka 9. Direktive 2009/147/EZ o pticama”, Ured za publikacije, 2013.,https://data.europa.eu/doi/10.2779/56719.

2. **Veliki vranac u EU-u**

U Europi su opisane dvije podvrste velikog vranca. *Phalacrocorax carbo carbo* (atlantska podvrsta) živi duž atlantske obale i razmnožava se gotovo isključivo na stjenovitim obalama Islanda, Norveške, Ujedinjene Kraljevine, Irske i zapadne Francuske. Posljednjih se godina sve veći broj ptica seli u unutrašnjost radi prezimljavanja i hranjenja u slatkovodnim staništima te ondje ostaje dulje vrijeme prije nego što se vrati na obalu radi razmnožavanja.

Phalacrocorax carbo sinensis (kontinentalna podvrsta) prisutan je na području od zapadne Europe do Azije, što uključuje Kinu i Indiju. Oduvijek se koristio i kopnenim i obalnim područjima za razmnožavanje i hranjenje. Može se pronaći u širokom rasponu različitih močvarnih staništa, od obalnih močvarnih područja, unutrašnjih jezera i velikih nizinskih riječnih sustava do ribnjaka i uzgajališta, umjetnih šljunčara i otvorenih akumulacija.

U posljednjih nekoliko desetljeća došlo je do znatnog povećanja broja podvrste *P. carbo sinensis*, dok se populacija podvrste *P. carbo carbo* umjerenije povećala (a na nekim mjestima čak i smanjila).

S obzirom na to da neke populacije atlantske podvrste provode sve više vremena u unutrašnjosti i da se kontinentalna populacija povećala, danas je na unutrašnjim područjima prisutno više jedinki obje podvrste. Te dvije podvrste često dolaze u kontakt jedna s drugom na takvim područjima, što ponekad dovodi do njihova međusobnog parenja.

Obrasci migracija vranaca složeni su. Za razliku od mnogih drugih migracijskih ptica, oni ne migriraju svi zajedno u isto vrijeme ni na ista područja. Njihove migracijske navike u određenoj mjeri ovise o geografskom položaju kolonije za razmnožavanje. Mnoge ptice iz sjevernih zemalja i središnje Europe zimi migriraju na jug. Međutim, udaljenosti tih migracija znatno se razlikuju među jedinkama iste kolonije, a ovise i o tome koliko je zima oštra. Neke ptice migriraju samo 100 kilometara južno, a druge lete preko Sredozemnog mora do obale sjeverne Afrike.

Prema najnovijim paneuropskim podacima o kolonijama za razmnožavanje u Europi 2012., čije je brojenje koordinirala Međunarodna istraživačka skupina za vrance organizacija IUCN / Wetlands International, koje je financirano u okviru EU-ova projekta CORMAN ([5]), procijenjeno je da je populacija kontinentalne podvrste *P. carbo sinensis* koja se razmnožava u zapadnom dijelu paleoarktičke zone (koja obuhvaća Europu zapadno od Urala, dijelove Bliskog istoka i sjevernu Afriku) iznosila 370 000 parova koji se razmnožavaju. Međutim, samo je 214 800 parova koji se razmnožavaju bilo prisutno na području 28 država članica EU-a ([6]) (većina se razmnožavala u zemljama koje graniče s Baltičkim morem), a većina ostalih parova razmnožavala se u Rusiji i Ukrajini. Utvrđeno je i da je bilo prisutno 16 000 parova atlantske podvrste *P. carbo carbo* koji se razmnožavaju (u samo tri od 28 država članica EU-a: Francuskoj, Irskoj i Ujedinjenoj Kraljevini).

Prema izvješćima na temelju članka 12. Direktive o pticama (za razdoblje 2013. – 2018.) ([7]) populacija podvrste *P. carbo sinensis* koja se razmnožava u 28 država članica EU-a procijenjena je na od 220 000 do 272 000 parova koji se razmnožavaju. Smatra se da su kratkoročni i dugoročni trendovi te podvrste stabilni ili pozitivni u većini država članica u kojima se ona razmnožava.

Povećanje broja podvrste *P. carbo sinensis* vjerojatno je posljedica kombinacije čimbenika, uključujući pravnu zaštitu od proganjanja u prošlosti, zaštitu važnih mjesta za razmnožavanje, smanjenje uporabe diklorodifeniltrikloretana (DDT) i drugih bioakumulativnih pesticida, blaže zime i lakši pristup staništima za hranjenje ([8]).

Populacija podvrste *P. carbo carbo* koja se razmnožava u 28 država članica EU-a procijenjena je na 13 910 parova koji se razmnožavaju, s negativnim kratkoročnim trendom u Francuskoj i Ujedinjenoj Kraljevini te pozitivnim kratkoročnim trendom u Irskoj. U najnovijem (2015. – 2021.) velikom međunarodnom popisu morskih ptica u Ujedinjenoj Kraljevini i Irskoj navedeno je da je prisutno najviše 13 330 parova koji se razmnožavaju, što upućuje na malo povećanje u obje zemlje.

Države članice trenutačno podnose svoja nova izvješća na temelju članka 12. za razdoblje 2019. – 2024. Prema početnoj procjeni dostavljenih podataka procjenjuje se da populacija podvrste *P. carbo sinensis* koja se razmnožava iznosi od 287 000 do 323 000 parova.

([5]) http://cormorants.freehostia.com.
([6]) Prije izlaska Ujedinjene Kraljevine iz Europske unije.
([7]) Europska komisija (2020.), Internetski alat za članak 12. (2013. – 2018.): stanje i trendovi populacije na razini EU-a i država članica [dostupno putem interneta]: https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/.
([8]) Christof Herrmann, Thomas Bregnballe, Kjell Larsson, Meelis Leivits, Pekka Rusanen, *Population development of Baltic Bird Species: Great Cormorant* (Phalacrocorax carbo sinensis), 2018.

3. **Status pravne zaštite velikog vranca**

Veliki vranac obuhvaćen je općim sustavom zaštite na temelju Direktive o pticama (članak 5.). Namjerno hvatanje i ubijanje, značajno uznemiravanje, posebno u razdoblju razmnožavanja, uništavanje gnijezda ili uzimanje jaja velikog vranca zabranjeni su te ih države članice mogu dopustiti samo u skladu sa sustavom odstupanja iz članka 9. Direktive. Veliki vranac nije naveden u Prilogu I. (vrste koje podliježu posebnim mjerama zaštite) ni Prilogu II. (vrste koje se smiju izlovljavati) Direktivi.

Kad je riječ o međunarodnim sporazumima, veliki vranac naveden je u Dodatku III. (zaštićene životinjske vrste) Bernskoj konvenciji. Stoga se ne radi o strogo zaštićenoj vrsti i moguće je regulirati njezino iskorištavanje. Veliki vranac obuhvaćen je i Sporazumom o zaštiti afričko-euroazijskih migratornih ptica močvarica (AEWA). Uključen je u stupac C kategoriju 1. tablice 1. Priloga 3. Sporazumu, što znači da se njegova populacija sastoji od više od 100 000 jedinki i da bi se mogle ostvariti znatne koristi od međunarodne suradnje.

4. **Članak 9. Direktive o pticama i njegova primjena na velikog vranca**

Veliki vranac, kao i sve divlje ptice koje prirodno obitavaju u EU-u, zaštićen je Direktivom o pticama te je njegova zaštita uređena člancima 5., 6. i 8. Države članice u skladu s člankom 9. mogu odstupiti od zabrana iz članka 5. (tj. odlučiti ih ne primijeniti) ako su ispunjena tri uvjeta:

— ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje,

— primjenjiv je jedan od razloga iz članka 9. stavka 1. točke (a), (b) ili (c), i

— zadovoljeni su tehnički zahtjevi iz članka 9. stavka 2.

Države članice ne moraju se savjetovati s Komisijom prije primjene odstupanja. Međutim, kao minimalno sredstvo za koordinaciju i kao mehanizam za povratne informacije, Europskoj komisiji šalju godišnje izvješće o svim odstupanjima odobrenima na temelju članka 9. U okviru tih izvješća odstupanja se opravdavaju na osnovi zahtjeva iz Direktive. To u praksi znači da primjena odstupanja ne smije dovesti do smanjivanja populacije i areala velikog vranca do te mjere da postanu neodrživi ili se ne održavaju na zadovoljavajućoj razini.

Države članice u potpunosti iskorištavaju odredbe o odstupanju kako bi riješile konflikte između vranaca i ribarstva. Postoje znatne razlike u načinu na koji to postižu, što se odnosi i na metode i na mjesta na kojima se odstupanja primjenjuju kao način upravljanja konfliktima. Neke države članice u velikoj mjeri primjenjuju odstupanja, uključujući mjere u kolonijama za razmnožavanje, dok ih druge države članice uopće ne primjenjuju ([9]).

Većina odstupanja odobrava se kako bi se dopustilo namjerno ubijanje ili hvatanje na bilo koji način (zabranjeno člankom 5. točkom (a)). Vrance se obično odstreljuje kao pomoć pri zastrašivanju kako bi se pojačale druge odvraćajuće mjere, kako bi se privremeno smanjio broj jedinki koje se hrane na određenom mjestu i kako bi se razine njihove populacije prilagodile zahtjevima iz članka 9. Međutim, u praksi je ubijanje ptica problematično jer njihovo mjesto brzo zauzimaju druge jedinke. To se posebno odnosi na područja na migracijskim putovima vranca, posebno ujesen i zimi. Osim toga, može se odnositi i na druga doba godine ako se vranci slobodno kreću između lokacija.

Odstupanja se često primjenjuju i kako bi se omogućilo namjerno uništavanje ili oštećivanje gnijezda i jaja ili uklanjanje gnijezda (zabranjeno člankom 5. točkom (b)). Uništavanje gnijezda ili jaja može dovesti do smanjenja uspješnosti razmnožavanja ptica, a time i do manjeg broja ptica koje odrastu u sezoni razmnožavanja, manje posjeta starijih ptica ribnjacima zimi, a u konačnici i do manjeg broja odraslih ptica koje se razmnožavaju. Međutim, vranci su fleksibilni pri razmnožavanju i njihove populacije prilično dobro podnose smrtnost. Na primjer, vranci mogu ponovno izgraditi svoja gnijezda i ponovno izleći jaja.

U ovom se odjeljku opisuje kako se tri uvjeta za odstupanje mogu primijeniti na velikog vranca. Osim toga, navode se i opseg i najčešće vrste odstupanja koje države članice primjenjuju.

([9]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Uvjet 1.: Nepostojanje zadovoljavajuće alternative

U članku 9. stavku 1. navodi se da države članice mogu odstupiti od zahtjeva iz članaka od 5. do 8. samo „ako ne postoji drugo zadovoljavajuće rješenje”. To znači da se mjera koja se razmatra ne može temeljiti na razlozima za odstupanje iz članka 9. ako bi se njezin navodni cilj mogao ostvariti na drugi „zadovoljavajući” način koji je (a) zakonit u skladu s Direktivom o pticama (čak i ako bi za njega bilo potrebno odstupanje) ili (b) manje štetan s obzirom na zabrane iz članka 5. i ciljeve Direktive.

Postoje brojna alternativna rješenja ili sredstva za sprečavanje ili smanjenje konflikta između velikog vranca i ribarstva i vrsta riba na lokalnoj razini. Prednost bi trebalo dati metodama za koje nisu potrebna odstupanja, osim ako se dotično rješenje može isključiti na temelju prethodnog iskustva ili ako bi njegova provedba bila nerazmjerna koristima za očuvanje koje bi se njime ostvarile. Potragu za alternativama stoga bi trebalo ograničiti na one za koje se razumno očekuje da će biti učinkovite u određenoj situaciji, na temelju najboljih raspoloživih znanstvenih spoznaja.

Neki primjeri preventivnih mjera:

— **Zastrašivanje i otjerivanje vranaca** iz ribnjaka. Taj se pristup oslanja na zastrašivanje vranaca zvučnim ili vizualnim odvraćajućim mjerama u dovoljnoj mjeri da odu tražiti hranu na drugo mjesto. Učinkovitost tehnika zastrašivanja ovisi o tome jesu li odvraćajuće mjere dovoljno zastrašujuće da bi vranci otišli negdje drugdje i dostupnosti „boljeg” alternativnog mjesta na koje mogu otići. Glavni je nedostatak to što vranci s vremenom (često prilično brzo) shvate da ne postoji stvarna prijetnja, naviknu se na buku, prizore ili mirise i počnu ih zanemarivati. Međutim, postoje dobri dokazi da prisutnost ljudi trajno zastrašuje ptice ako one povezuju ljude s opasnošću. Metode zastrašivanja najučinkovitije su za mala vodna tijela, što znači da možda neće biti dovoljno djelotvorne ili proporcionalne kao preventivna mjera za veća vodna tijela. Isto tako, učinak zastrašivanja nesmrtonosnih mjera može se pojačati tako da se one kombiniraju s ograničenom smrtonosnom kontrolom za koju moraju biti odobrena odstupanja.

— **Zaštita riba pomoću prepreka** kako bi se vrancima onemogućio pristup. Te se tehnike temelje na mrežama i žicama iznad površine kako vranci ne bi mogli doći do riba. Najbolje djeluju kad se ribe nalaze na relativno malim područjima. Takve tehnike idealne su za ribnjake na kopnu ili uske uzgojne bazene na koje se mogu trajno postaviti sustavi mreža. Na drugim mjestima, kao što su kavezi za uzgoj ribe u otvorenim vodama, mreža protiv grabljivica može se objesiti u obliku zavjesa ili zatvorenih sustava pod vodom kako bi se spriječilo da ptice uranjaju u vodu i dođu do ribljih stokova koji se nalaze u mrežom zaštićenom dijelu kaveza. Na takvim mjestima može se iskoristiti činjenica da su vrancima obično potrebne prilično velike udaljenosti za polijetanje i slijetanje. Ako se preko vode postave žice, užad ili mreže, vrancima se može otežati ili potpuno onemogućiti da slete na površinu vode ili s nje polete. Potpuno zaprečavanje teže je postići i može biti nepraktično u većim vodnim tijelima.

— **Tehnike upravljanja ribljim stokovima** kako bi se smanjila dostupnost ribe vrancima. Te se mjere zasnivaju na činjenici da vranci biraju gdje će se hraniti. Kako bi zadovoljili svoje svakodnevne potrebe za hranom, moraju uzeti u obzir niz pitanja. To uključuje pitanja kao što su gubi li ptica ili dobiva na težini (tjelesno stanje ptice), okolišni uvjeti (u hladnijim/vlažnijim razdobljima potrebno je više hrane/energije), faza godišnjeg ciklusa (razdoblja migracije, sezona razmnožavanja, prezimljavanje), veličina i starost legla te udaljenosti između skloništa ili kolonija i mjesta za hranjenje. Odabir mjesta za hranjenje ovisi i o dostupnosti, broju i kvaliteti odgovarajućih potencijalnih mjesta za hranjenje. Visokokvalitetno mjesto za traženje hrane mjesto je kojem je moguće pristupiti i na njemu se hraniti bez rizika i uznemiravanja te na kojem su dostupne dobre zalihe ribe koju je relativno lako uloviti. Tehnikama upravljanja ribljim stokovima nastoje se promijeniti mogućnosti hranjenja za vrance tako da im bude teže uloviti ribe. Osnovno je načelo da će se, ako je teško uloviti ribe, ptice možda radije hraniti na drugim vodnim tijelima na kojima ih je lakše uloviti. Na primjer, ako upravitelji ribnjaka imaju kontrolu nad poribljavanjem, postoji nekoliko mogućnosti kojima bi se mogao smanjiti gubitak riba i učiniti ribnjake manje privlačnima vrancima koji traže hranu. Neki primjeri takvih mjera:

  — *Odgađanje poribljavanja u razdoblju najveće prisutnosti vranaca*

    Ta mjera može biti učinkovita ako postoje jasni sezonski vrhunci u broju vranaca (npr. razdoblje prezimljavanja ili migracije). Ako se dostupnost ribe smanji kad vranci uzrokuju najveći pritisak, uzgajališta i mjesta za poribljavanje bit će manje privlačna kao područja za hranjenje. Na temelju dokaza iz nekoliko država članica može se zaključiti da bi vranci mogli odabrati druga mjesta ako traženje hrane postane manje učinkovito. Međutim, taj pristup zahtijeva fleksibilnost u rasporedima poribljavanja i možda neće biti izvediv u svim ribnjacima.

— *Poribljavanje u čestim vremenskim razmacima i na više lokacija*

Prostorno razvedenim i postupnim poribljavanjem smanjuje se predvidljivost i isplativost mogućnosti hranjenja za vrance. Puštanjem manjih količina ribe na nekoliko lokacija dolazi do smanjenja gustoće plijena, a time i smanjenja poticaja za okupljanje vranaca. Ta se mjera općenito smatra dobrom praksom u ekstenzivnim ribnjacima i rijekama, osobito u kombinaciji sa složenošću staništa koja ograničava vidljivost riba.

— *Poribljavanje većim ribama koje su manje osjetljive na predatore*

Vranci najradije odabiru manje ribe koje je lakše uloviti. Poribljavanjem većim primjercima ribe mogu se znatno smanjiti neposredni gubici zbog predatora, posebno u mirnim vodama i ribnjacima. Takvo poribljavanje može biti skuplje, ali se obično smatra dugoročno isplativim ako je pritisak koji uzrokuju predatori visok.

— **Tehnike izmjene staništa** za smanjenje dostupnosti ribe vrancima, kao što su uklanjanje potencijalnih mjesta za odmaranje i struktura koje mogu poslužiti kao sklonište u blizini osjetljivih voda (npr. mrtvo drvo ili umjetne strukture) kako bi se vrance odvratilo od ostanka u blizini ribljih stokova ili stvaranje skloništa za ribe u obliku podvodnih struktura, vegetacije ili umjetnih skloništa pod kojima se ribe mogu sakriti, smanjuju učinkovitost traženja hrane za vrance, a ribama pomažu da izbjegnu predatore. Složenija staništa (npr. raznolikija područja za mriještenje, dublje rubne zone) ribama daju više prostora za bijeg od vranaca. Te mjere proširenje su prethodno opisanih tehnika upravljanja ribljim stokovima. Njihov je cilj učiniti područja manje privlačnima za odmor, gniježđenje ili hranjenje vranaca. Iako to nikad neće u potpunosti spriječiti vrance da se odmaraju, razmnožavaju ili hrane, može smanjiti ili eliminirati prisutnost vranaca na razini određene lokacije te spriječiti ptice da stvore kolonije na tom području. Ako se vrance spriječi da izgrade mjesto za odmor, time se može izbjeći nastanak situacija u kojima ih prisutnost drugih ptica privlači na dotično područje ili spriječiti kasnije pokušaje razmnožavanja.

— **Financijski poticaji** za dopuštanje prisutnosti vranaca na vodnim tijelima ili nadoknada ekonomskih gubitaka (vidjeti studiju slučaja br. 1).

Međutim, ako nakon provedbe preventivnih mjera i dalje nije ostvarena usklađenost s odredbama članka 5. Direktive o pticama, primjerice zbog kombinacije nesmrtonosnih i smrtonosnih metoda, potrebno je primijeniti odstupanje.

Drugi uvjet: razlog za odstupanje

Države članice u izvješćima o odstupanjima koja svake godine dostavljaju Europskoj komisiji najčešće navode da su odstupanja koja se odnose na velikog vranca odobrile kako bi spriječile nanošenje ozbiljne štete ribnjacima (uključujući akvakulturu), šumama i vodama te kako bi zaštitile floru i faunu (članak 9. stavak 1. točka (a)).

a. Odstupanja radi sprečavanja nanošenja ozbiljne štete ribnjacima

Porast broja velikih vranaca doveo je do povećanja broja prijavljenih konflikta s ribarstvom i akvakulturom, prvenstveno jer su mnoga vodna tijela na kojima se vranci obično hrane ujedno i područja od izravnog interesa za ljude, na primjer, komercijalni ribnjaci, uzgajališta ribe (ekstenzivna i intenzivna) i mjesta za rekreacijski ribolov (u prirodnim, poluprirodnim ili umjetnim vodenim staništima). Ribarstvo se odvija u slatkim vodama (uključujući sustave ribnjaka i prirodna jezera), bočatim vodama (obalna močvarna područja) i morskim područjima (obalna područja). Međutim, aktivnost vranaca često je samo jedan od mnogih čimbenika koji negativno utječu na riblje stokove na tim područjima.

U Direktivi o pticama nije utvrđena razlika između različitih kategorija ribolova, npr. komercijalnog i rekreacijskog. Međutim, u ovom kontekstu pojam „ribnjaci” obuhvaća:

— industriju u kojoj se riba lovi, prerađuje i prodaje ili mjesto na kojem se te aktivnosti obavljaju,

— mjesto na kojem se riba uzgaja za prodaju (akvakultura),

— rekreacijski ribolov.

Pojam rekreacijskog ribolova ne obuhvaća samo rekreacijska ribolovna područja, nego i ribičke klubove i komercijalne ribnjake za rekreacijski ribolov koji se organizirano poribljavaju.

Konflikti između vranaca i komercijalnog ribolova također su vrlo složeni i dinamični. Vrijeme i razmjer takvih konflikta znatno se razlikuju jer postoje velike razlike u broju i rasprostranjenosti vranaca u Europi s obzirom na to da se ptice u velikim brojevima sezonski kreću između područja za razmnožavanje i prezimljavanje. Stoga do konflikta dolazi u razna doba godine, na raznim mjestima i u raznim geografskim razmjerima, a mogu uključivati ptice koje se razmnožavaju, prezimljavaju ili migriraju.

Nadalje, osim složenih obrazaca kretanja vranaca, na konflikte utječu i jednako složena dinamika populacija riba (npr. smrtnost ovisna o gustoći) te sezonske i godišnje varijacije vanjskih čimbenika, kao što su vremenski uvjeti (posebno koliko je pojedina zima hladna) i učinci onečišćenja vode, ali i dostupnost mehanizama za naknadu.

Svaka je situacija zbog te svojstvene složenosti različita pa je konflikte potrebno procijeniti na pojedinačnoj osnovi, pri čemu treba uzeti u obzir sve čimbenike, a upravljanje konfliktima trebalo bi biti prilagodljivo. Doba godine u koje se mjere upravljanja provode također znatno utječe na njihovu učinkovitost.

Treba naglasiti da je, kako bi država članica mogla odobriti odstupanje, potrebno zadovoljiti uvjet da se vjerojatna šteta smatra „ozbiljnom”. Cilj te odredbe Direktive nije spriječiti mogućnost manje štete. Kako bi se šteta smatrala „ozbiljnom”, mora se očekivati da će imati značajan ekonomski utjecaj na ribnjake i/ili rekreacijske interese povezane s ribnjacima.

Vrste štete

Šteta nanesena ribarstvu može dovesti do izravnog ili neizravnog ekonomskog gubitka, gubitka vrijednosti imovine ili gubitka proizvodnog materijala. Može dovesti i do dodatnih troškova (npr. kako bi se zamijenila oštećena oprema i obnovili riblji stokovi). Po pitanju interesa povezanih s rekreacijskim ribolovom, šteta može dovesti i do ekonomskog gubitka, a ne samo negativno utjecati na rekreacijske interese same po sebi ako to nema i ekonomske posljedice (npr. smanjena prodaja povlastica za ribolov).

Predvidljivost i rizik

Ako šteta još **nije** nastala, trebalo bi procijeniti je li vjerojatnost nastanka štete visoka na temelju prethodnog iskustva. Osim toga, situacija bi se trebala odnositi na ozbiljnu štetu ekonomskom interesu koja nadilazi samo smetnju ili uobičajeni poslovni rizik.

Dokazi

Iz prethodno navedenog proizlazi da je potrebno činjenično dokazati štetu na imovini (koja je već nastala ili se očekuje da će nastati). S obzirom na poteškoće u kvantificiranju veličine ribljeg stoka i činjenicu da vranci svojim lovom mogu brzo iscrpiti riblji stok (što može onemogućiti provedbu detaljnih studija prije poduzimanja mjera), može biti potrebno primijeniti brz i pragmatičan pristup pri utvrđivanju toga radi li se o ozbiljnoj šteti, na primjer tako da neovisni stručnjaci provedu evaluaciju na temelju svih raspoloživih dokaza i znanstvenih spoznaja. Međutim, ako se za opravdanje odstupanja upotrebljava stručno mišljenje, zaključak stručnjaka i dalje se mora temeljiti na znanstvenim činjenicama te se mora zajamčiti da stručnjaci nisu u sukobu interesa. Ekonomska šteta često se utvrđuje tako da se procijenjeni dnevni broj ptica prisutnih na ribnjacima pomnoži s prosječnom dnevnom količinom ribe koju pojede jedna jedinka. Prema potrebi, na primjer ako to već nije očito na temelju pojava na dotičnom području, ornitolozi ili drugi kvalificirani stručnjaci za divlje životinje trebali bi pratiti ptice za potrebe procjene dnevnog broja. Ne bi trebalo uzimati u obzir troškove širenja bolesti, ljudske napore i troškove streljiva za oružje koje se upotrebljava za odvraćanje ptica od ribnjaka.

Sprečavanje

Valja podsjetiti na to da je cilj odstupanja na temelju članka 9. stavka 1. točke (a) Direktive o pticama spriječiti nanošenje ozbiljne štete, što znači da nije potrebno čekati da se šteta dogodi niti dokazati da se dogodila. Međutim, potrebno je dokazati da je vjerojatno da će šteta nastati. Mora biti vjerojatno da će šteta nastati na određenom mjestu i da će biti dovoljno ozbiljna. Kako bi se dokazalo da postoji vjerojatnost da će ponovno doći do ozbiljne štete mogu se upotrijebiti prethodni slučajevi nastanka štete ili, ako prethodni slučajevi ne postoje, dovoljno je dokazati da postoji velika vjerojatnost nastanka ozbiljne štete.

Ako šteta ima neznatan ili nikakav ekonomski učinak, neovisno o tome je li izravan ili neizravan, odstupanja zbog nanošenja štete ribnjacima i dalje bi mogla biti moguća radi „zaštite faune i flore” (vidjeti okvir 1. u nastavku). Ozbiljnost štete stoga se može mjeriti i s obzirom na ekološku važnost pogođene vrste (npr. rijetka ili ugrožena vrsta), isto kao i s obzirom na svaki utjecaj na ribnjake.

Okvir 1.: Procjena radi li se o „ozbiljnoj” šteti u praksi

Iako su biologija i ekologija vranca bile predmet znatnog broja znanstvenih istraživanja, razumijevanje interakcija vranaca s ribom i ribarstvom u praksi je i dalje složeno. Gubici se mogu kvantificirati u uzgajalištima, ali pouzdane procjene obično su mnogo teže kad se radi o velikim ribnjacima i drugim vodnim tijelima.

Neke su studije pokazale da vranci mogu imati značajan negativan utjecaj na riblje stokove i ribnjake, koji dovodi do smanjenja brojnosti riba i biomase. Međutim, druga istraživanja pokazala su da sama prisutnost vranaca na određenom mjestu ne znači i da nastaje ozbiljna šteta.

Nadalje, nije moguće utvrditi fiksne, standardizirane pragove veličine populacija ni udjele ili stope izgubljenih ribljih stokova koji bi mogli poslužiti kao referentna vrijednost za procjenu nastanka „ozbiljne štete”.

Ipak, da bi se opravdala odstupanja, uvijek je potrebno provesti objektivnu procjenu utemeljenu na činjenicama o stvarnoj prisutnosti vranaca i mogućim učincima, kao i drugim čimbenicima koji utječu na riblje stokove.

Detaljnije informacije o dokazivanju štete dostupne su u dokumentu „Interakcije između vranaca, riba i ribarstva”, koji sadržava i poveznice na studije slučaja o konfliktima u ribarstvu za razne ribarske sektore i vodena staništa: https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/ab7d8f27-fb1c-4117-8f66-36246abad59c/details.

b. Odstupanja radi sprečavanja nanošenja ozbiljne štete šumama

Do štete na vegetaciji i drveću obično dolazi kad su prisutni velika kolonija ili trajno veliko sklonište vranaca, što uzrokuje nakupljanje kiselog guana. Primjenjuje se isti pojam „ozbiljne štete” koji je prethodno obrazložen u odjeljku o sprečavanju nanošenja ozbiljne štete ribnjacima. Na primjer, ozbiljnost štete može se dokazati ako je ugrožena uporaba stabala u komercijalne svrhe. Međutim, pri utvrđivanju ozbiljnosti štete trebalo bi uzeti u obzir i veličinu pogođenog područja.

Ako šteta nema ekonomski utjecaj, bilo izravan (drvo se ne može prodati) ili neizravan (utječe na izgled šume i dovodi do smanjenja turizma), odstupanja zbog nanošenja štete šumama i vegetaciji i dalje bi mogla biti moguća radi „zaštite faune i flore” (vidjeti u nastavku).

c. Odstupanja radi sprečavanja nanošenja ozbiljne štete vodama

Taj razlog za odstupanje trebao bi se primjenjivati samo ako vranci uzrokuju ozbiljnu štetu komercijalnoj svrsi vodnog tijela koja nije ribolov. Na primjer, to bi moglo biti relevantno na određenim područjima koja se upotrebljavaju za rekreativne aktivnosti, na koje bi ozbiljna šteta koju nanose vranci mogla imati ekonomski utjecaj, primjerice, ozbiljno smanjenje kvalitete vodnog tijela ili njegove upotrebljivosti za potrebe turizma zbog onečišćenja guanom vranaca. Ako je predmet odstupanja povezan s ribolovnim aktivnostima, trebalo bi ga prijaviti kao „nanošenje štete ribnjacima”, a ne kao „nanošenje štete vodama”.

Primjenjuje se isti pojam „ozbiljne štete” koji je prethodno opisan u odjeljku o sprečavanju nanošenja ozbiljne štete ribnjacima. Na primjer, turisti koji dolaze zbog prirodne ljepote obalnih područja mogli bi prestati smatrati ta područja privlačnima nakon što na njima počnu obitavati vranci, među ostalim zbog snažnog mirisa na mjestima na kojima se ptice odmaraju. Smanjenje vrijednosti nekretnina, turizma i rekreacije na lokalnoj razini mogu dovesti do ekonomskih gubitaka za stanovnike područja i poduzeća koja se oslanjaju na prihode od turizma.

Ako bi okupljanje vranaca moglo utjecati na kvalitetu vode za piće u određenim rezervoarima, kao razlog odstupanja trebalo bi upotrijebiti članak 9. stavak 1. točku (a) prvu alineju (u interesu javnog zdravlja i sigurnosti).

d. Odstupanja radi zaštite flore i faune

Četvrti razlog za odstupanja na temelju članka 9. stavka 1. točke (a) odnosi se na zaštitu flore i faune. Osnova za primjenu tog odstupanja vjerojatno će biti najutemeljenija ako je povezana s održavanjem populacija vrsta koje su rijetke ili ugrožene, ali nije ograničena na te vrste.

Na primjer, prijavljeni su slučajevi u kojima su vranci lovili stokove jegulje (*Anguilla Anguilla*), lososa (*Salmo salar*), glavatice (*Salmo marmoratus*), lipljena (*Thymallus thymallus*) (vidjeti okvir 2. u nastavku), kao i drugih vrsta riba koje su zaštićene (na razini EU-a ili nacionalnoj razini). Svaki slučaj treba temeljito razmotriti i o njemu odlučiti na temelju savjeta nadležnih tijela. Odluke bi se trebale temeljiti na najboljim raspoloživim znanstvenim informacijama o dugoročnom utjecaju na pogođenu populaciju.

Okvir 2.: Istraživački projekt „ProtectFish”

Novi projekt ProtectFish financiran sredstvima EU-a u okviru programa „Obzor Europa – istraživanje i inovacije” pokrenut je 2024. kako bi se analizirala populacija velikog vranca i njezin utjecaj na populacije riječnih vrsta riba uključenih u Direktivu o staništima. U okviru tog projekta, koji se posebno odnosi na riječne populacije lipljena, provest će se različite vrste terenskih pokusa, preispitati postojeći rezultati i organizirati savjetovanja/radionice/razgovori kako bi se ocijenilo i konsolidiralo postojeće znanje o ulozi i utjecaju predatora na zaštićene riječne ribe.

Uloga predatora i kontrola njihove aktivnosti mjerit će se na riječnim dionicama koje ophode stotine volontera. Na kraćim će se riječnim segmentima istražiti utjecaj fizičkih konstrukcija kao što su mreže i prirodne strukture na preživljavanje riba. Kako bi se procijenio utjecaj predatora na ribe zaštićene na razini EU-a, upotrebljavat će se podaci dobiveni elektroribolovom u kombinaciji s kamerama za divlje životinje kojima će se pratiti i brojiti predatori i plijen.

Projekt provodi konzorcij koji se sastoji od sveučilišta, istraživačkih instituta i organizacija iz Austrije, Belgije, Češke, Danske, Njemačke, Italije, Poljske i Švedske. Koordinira ga Tehničko sveučilište u Danskoj.

Više informacija dostupno je ovdje: https://protectfish.eu/

Uvjet 3.: tehnički zahtjevi iz članka 9. stavka 2.

U skladu s člankom 9. stavkom 2. u odstupanju se moraju navesti sredstva, mjere i metode hvatanja ili ubijanja. Nadležno tijelo ovlašteno je za proglašenje ispunjenja traženih uvjeta i za odlučivanje o tome koja se sredstva, mjere ili metode smiju koristiti, u okviru kojih ograničenja i tko ih smije koristiti. Odstupanja je stoga moguće ograničiti primjenom raznih posebnih mjera i okolnosti s obzirom na vrijeme i mjesto. Međutim, u svim slučajevima trebalo bi navesti broj ptica koje se planira ubiti ili zastrašiti (što je posebno važno u razdoblju razmnožavanja) u sklopu odstupanja i zatim ga pratiti. To se ponekad postiže tako da se ograniči broj dozvola i/ili uvedu nacionalne ili regionalne kvote. U svakom slučaju, te brojke moraju biti u skladu s glavnim ciljem Direktive o pticama, to jest očuvanjem ptica.

Stoga treba imati na umu da se sustav odstupanja ne može upotrebljavati kako bi se postigao cilj smanjenja populacije sam po sebi, nego jedino kako bi se postigao jedan od ciljeva odstupanja iz članka 9. stavka 1., naime kako bi se spriječilo nanošenje ozbiljne štete ili zaštitila fauna i flora. Cilj ne može biti uklanjanje svake jedinke na dotičnom području, već samo smanjenje broja jedinki koje odgovara razini štete koju se nastoji ublažiti ili ciljevima očuvanja koji se odnose na zaštitu faune i flore. Međutim, to ne isključuje mjere kojima se nastoje ukloniti kolonije za razmnožavanje ili spriječiti njihov nastanak ili spriječiti noćenje na određenim dijelovima većeg područja jer to ne isključuje prisutnost pojedinačnih ptica.

Intervencije koje se odnose na jaja (npr. premazivanje uljem ili zamjena lažnim jajima) u sezoni razmnožavanja glavna su metoda za kontrolu razmnožavanja velikog vranca. Ta se metoda aktivno upotrebljava u više zemalja oko Baltičkog mora, ali se ne upotrebljava u svim zemljama. Glavne metode koje se upotrebljavaju za vrijeme migracije ili prezimljavanja jesu ubijanje ili zastrašivanje ptica vatrenim oružjem (plinski pištolji ili drugo oružje) i uređajima za zastrašivanje.

Moguće je izdati opća odobrenja i pritom zadovoljiti formalne uvjete iz članka 9. stavka 2., što znači izdati odobrenja općoj kategoriji ovlaštenih osoba, kao što su vlasnici zemljišta i njihovi predstavnici, umjesto konkretnim pojedincima. Međutim, kako je navedeno u Smjernicama za održivo izlovljavanje, za razliku od članka 9. stavka 1. točke (c) kojom se zahtijeva da se odstupanja odobre pod „strogo nadziranim uvjetima”, tekstom članka 9. stavka 2. ne isključuju se takva opća odobrenja za odstupanja na temelju članka 9. stavka 1. točke (a). U tom kontekstu, kao što je navedeno i u Smjernicama za održivo izlovljavanje u skladu s Direktivom o pticama i pod pretpostavkom da odstupanje obuhvaća sve aspekte iz članka 9. stavka 2., očekuje se da razlozi na temelju kojih je opravdano odobriti odstupanja široj kategoriji osoba budu jasno navedeni u odstupanju.

Naposljetku, iako se odstupanja primjenjuju na razini pojedine države članice, koordinacija među državama članicama mogla bi biti korisna (vidjeti okvir 3.).

Okvir 3.: Primjena odstupanja za migracijske putove radi sprečavanja ozbiljne štete na državnom području druge države članice

Moguće je na koordinirani način kontrolirati populacije, među ostalim primijeniti „odstupanja za migracijske putove” u okviru kojih bi se odstupanja za vrste poput velikog vranca odobrila u jednoj zemlji kako bi se spriječila ozbiljna šteta u drugoj zemlji.

Taj se pristup može primjenjivati u okviru međunarodnog plana upravljanja osmišljenog na temelju međunarodne konvencije ili sporazuma čija je EU stranka ili unutar sličnog okvira koji su odobrile sve povezane države članice.

Međutim, za uspostavu koordiniranog pristupa ključna je raspoloživost točnih i ažurnih informacija kako bi se utvrdile povoljne referentne vrijednosti za populaciju velikog vranca (veličina populacije, areal i opseg staništa). Osim toga, trebalo bi uspostaviti pouzdan sustav koordiniranog praćenja kako bi se redovito dobivali podaci o broju, preživljavanju i produktivnosti.

Nakon toga se mora postići dogovor o povoljnoj referentnoj populaciji na razini migracijskog puta i utvrditi sigurnosni prag kako bi se zajamčila predostrožnost. Na temelju tog dogovora mogla bi se utvrditi zasebna referentna razina za svaku zemlju. Trebalo bi postići dogovor o pitanjima kao što su geografski opseg prethodno navedene koordinacije i evaluacija planova upravljanja kako bi se procijenilo stanje populacije, kao i o koordinaciji i evaluaciji pristupa upravljanju.

Stoga je također iznimno važno redovito ocjenjivati situaciju, pri čemu se ne bi trebalo pratiti samo broj, preživljavanje i produktivnost vrste, nego i ribnjake, uključujući procjenu štete. To je od presudne važnosti kako bi se zajamčilo da su ispunjeni svi primjenjivi uvjeti iz članka 9. i kako bi se ocijenila učinkovitost mjera te dobile informacije za odluke o upravljanju i, prema potrebi, prilagodbu strategija.

5. **Studije slučaja**

5.1. *Rješavanje konflikta s velikim vrancem na ribnjacima šarana u Hrvatskoj*

U Hrvatskoj postoji 15 ekstenzivnih ribnjaka za šarana ukupne površine oko 12 000 hektara. Svi su od njih važna mjesta za razmnožavanje i migraciju ptica močvarica te su dio mreže Natura 2000. Iako veliki vranac (*Phalacrocorax carbo sinensis*) nije ciljna vrsta za klasifikaciju posebnog zaštićenog područja, redovito je prisutan i hrani se na ribnjacima šarana. Populacija vranca koja se lokalno gnijezdi nije velika, ali postoji znatan pritisak zbog prezimljavanja vranaca koji uglavnom dolaze iz drugih dijelova Europe (u Hrvatsku svake zime migrira do 20 000 ptica).

Veliki vranac bio je strogo zaštićena vrsta u Hrvatskoj do 1995., a nekoliko uzgajališta riba tužilo je državu radi financijske naknade štete. Država je izgubila sve sudske sporove i bila je prisiljena godinama isplaćivati velike iznose.

Nakon više godina zajedničkih zalaganja ornitologa, sektora očuvanja prirode i ribarskog sektora, država je pristala uzgajalištima riba ponuditi godišnje poticaje za „očuvanje ekosustava ribnjaka šarana” (umjesto plaćanja naknade za prouzročenu štetu). Ta je mjera na snazi od 2008., široko je prihvaćena te se i dalje primjenjuje.

U skladu s prioritetnim akcijskim okvirom Hrvatske za razdoblje 2021. – 2027. Ministarstvo poljoprivrede isplatilo je od 2014. do 2016. državnu potporu uzgajalištima ribe „za održavanje ekosustava šaranskih ribnjaka” u ukupnom iznosu od 3,5 milijuna EUR. Ta je potpora 2018. revidirana i isplaćuje se kao odšteta „za štete od raznih vrsta ptica i ostalih životinja na šaranskim ribnjacima”, s ukupnom alokacijom u iznosu od 8,7 milijuna EUR od 2018. do 2020. Naknade su se isplaćivale iz državnog proračuna na temelju godišnjih pravilnika Ministarstva poljoprivrede, a dodjeljivale su se po hektaru proizvodne površine ribnjaka. Potpora za posebno zaštićene ribnjake na kojima nije dopušten lov 2020. je povećana za 30 %, a od 2021. za 50 %. Potpora se i dalje isplaćuje, a u rujnu 2024. premija je povećana na 902,18 EUR po hektaru proizvodnog područja.

U 2024. aktivirana je nova mjera u okviru Programa za ribarstvo i akvakulturu Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2021. – 2027 pod nazivom „Mjera II.10. Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša”. Tom se mjerom osigurava naknada dodatnih troškova i/ili izgubljenih prihoda koji proizlaze uslijed primjene metoda u akvakulturi koje su u skladu sa specifičnim potrebama okoliša i podložne su posebnim upravljačkim zahtjevima koji proizlaze iz uključivanja područja u mrežu Natura 2000. Kako je prethodno navedeno, svi ekstenzivni ribnjaci šarana nalaze se unutar mreže Natura 2000 i na njima se moraju primjenjivati mjere očuvanja utvrđene Pravilnikom o ciljevima očuvanja i mjerama očuvanja u područjima ekološke mreže.

Iako ribnjaci šarana nisu posebno određeni za vranca, s obzirom na to da on nije naveden u Prilogu I. Direktivi o pticama, ptice su sastavni dio upravljanja područjem mreže Natura 2000 jer se nalaze u bliskim kolonijama s drugim vrstama ptica koje se hrane ribom za koje je to područje klasificirano. Osim toga, više vrsta ptica koristi ribnjake kao zimska staništa za hranjenje. Stoga bi svako izlovljavanje ili zastrašivanje vranaca imalo izravan negativan utjecaj i na druge vrste ptica.

Mjera je otvorena za razdoblje od 1. kolovoza 2024. do 31. prosinca 2029. ([11]) (zadnja je godina dodjele 2028.). Kriteriji za mjeru II.10. uključuju bodovanje na temelju statusa zaštite ribnjaka (posebni rezervat, park prirode), površine ribnjaka (> 1 000 ha, 400 – 1 000 ha, < 400 ha) i vrste uzgajališta (mikro i malo poduzeće, srednje poduzeće, veliko poduzeće) ([12]). Premija iznosi 356 EUR/ha ([13]) registrirane proizvodne površine ribnjaka, ali „ne može prijeći iznos od 35 % godišnjeg prihoda od prodaje proizvoda akvakulture korisnika ostvarenog u referentnoj kalendarskoj godini”. Ta se premija temeljila na izračunima iz „Projekta integracije u EU Natura 2000 (NIP)”, u kojem je primijenjen koncept oportunitetnog troška tako što su uspoređeni prihodi i troškovi tradicionalnih ribnjaka i ekstenzivnih ribnjaka. Iz proračuna EU-a isplaćuje se 70 % naknade, a iz državnog proračuna 30 % naknade.

Zaključno, nakon nekoliko desetljeća pokušaja da se problem vranaca u Hrvatskoj riješi uklanjanjem ili zastrašivanjem ptica koje jedu ribu i nadoknadom nanesene štete, situacija se poboljšala tako što su se počeli pružati poticaji za očuvanje bioraznolikosti ekstenzivnih ribnjaka šarana, a posebno za prihvaćanje prisutnosti vrsta ptica koje jedu ribu, među ostalim vranaca. Pitanja koja treba riješiti u budućnosti povezana su s jamčenjem ekonomske održivosti ekstenzivnih ribnjaka šarana i razvojem drugih raznolikih usluga koje se temelje na prirodnim vrijednostima.

5.2. *Upravljanje vrancem u Danskoj*

Aktualni plan upravljanja konfliktima između velikog vranca i ribnjaka u Danskoj objavljen je u ožujku 2022. i temelji se na načelu lokalnog upravljanja konfliktima utvrđenom u prethodnom planu, koji je bio na snazi od 2016. do 2020. Cilj je plana postići ravnotežu između očuvanja održivih populacija te vrste i rješavanja problema koji nastaju za ribarsku industriju.

Populacija vranca u Danskoj počela je rasti 80-ih godina 20. stoljeća zbog bolje zaštite u Danskoj i ostatku Europe. Veličina populacije od 1993. do 2006. bila je relativno stabilna i sastojala se od oko 39 000 parova. Brojke su se zatim 2013. smanjile na oko 25 000, ali su se nakon toga povećale i stabilizirale. Procjenjuje se da se danska populacija 2020. sastojala od gotovo 32 000 parova.

Plan za upravljanje konfliktima temelji se na načelu rješavanja problema povezanih s vrancima na lokalnoj razini. Trebalo bi smanjiti broj vranaca koji traže hranu na područjima koja su važna za riblje stokove i na kojima su prisutne osjetljive vrste riba. Danska je odredila niz prioritetnih područja na kojima je koncentrirana većina mjera za upravljanje kolonijama za razmnožavanje.

Kako bi se spriječio nastanak štete, prije primjene smrtonosne kontrole najprije se moraju isprobati i, u mjeri u kojoj je to praktično i financijski moguće, primijeniti druga rješenja, kao što su zastrašivanje ptica ili tehnička sredstva za odvraćanje. Ako te mjere nisu zadovoljavajuće, mogu se poduzeti regulatorne mjere koje uključuju odstrel, premazivanje jaja uljem ili uništavanje gnijezda i jaja. Te se mjere mogu provoditi samo uz prethodno odobrenje. Dokazano je da se primjenom tehnika zastrašivanja uz ograničenu smrtonosnu kontrolu povećava učinkovitost zastrašivanja velikog vranca u praksi.

Osim regulatorne dozvole danske Agencije za prirodu, za odstrel su potrebne i valjana dozvola za lov i dozvola vlasnika zemljišta. Smrtonosna kontrola može se provoditi u razdoblju od 1. kolovoza do 31. ožujka (i od 1. travnja do 1. svibnja radi zaštite iverka, lososa i pastrve koji migriraju u more).

Premazivanje jaja uljem i/ili uništavanje gnijezda i jaja može se odobriti kako bi se smanjila veličina postojećih kolonija ili spriječilo stvaranje novih kolonija. Te se mjere mogu provoditi u kolonijama vranaca navedenima u planu upravljanja, u kolonijama koje se nalaze u krugu od 30 kilometara od obalnih područja određenih kao važnih za ribolov i riblje stokove ili rijeka i jezera u kojima su prisutni mala ozimica, lipljen, losos, pastrva ili jegulja ili u kolonijama koje se nalaze više od 30 kilometara od takvih određenih područja ako se može dokazati da je kolonija uzrok znatne štete za ribe, ribnjake i ribolovne interese. Za premazivanje jaja uljem i uništavanje gnijezda i jaja potrebne su regulatorna dozvola Agencije za prirodu i dozvola vlasnika zemljišta.

Plan je izrađen u dijalogu s postojećom radnom skupinom za vrance, a finaliziralo ga je Ministarstvo okoliša. Plan nema datum završetka, ali će se ocjenjivati i ažurirati u skladu s novim saznanjima i iskustvom iz prakse.

Okvir 4: Može li se veliki vranac smatrati ozbiljnom prijetnjom za populacije riba u Nizozemskoj?

Mennobart van Eerden i Stef van Rijn pregledali su rezultate svojeg dugoročnog praćenja u Nizozemskoj i objavili zaključke u časopisu Ravon br. 87, prosinac 2022., sv. 24, br. 4, str. 78–81.

https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019938/RAVON2022024004004.pdf

Sažetak

Nizozemska „nikad nije intervenirala poduzimanjem mjera za kontrolu populacije”. Unatoč tome, populacija parova koji se razmnožavaju smanjuje se, posebno na području velikih jezera IJsselmeera (smanjenje od > 80 %), usporedno sa znatnim smanjenjem dostupnosti hranjivih tvari. Nakon što su sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća bile uporište te vrste, kolonije za razmnožavanje postale su znatno manje te su se preselile na područja manjih vodnih tijela u unutrašnjosti. Ta manja vodna tijela sadržavaju mnogo kvalitetniju vodu i riblje stokove. Iz dugoročnih podataka o konzumaciji ribe jasno je da se vranci hrane uglavnom brojnom sitnom ribom (7 – 25 centimetara). Budući da njihova prehrana (proučavana identifikacijom otolita) uvelike odražava zastupljenost vrsta riba koje su prisutne, smatra se da veliki vranci reagiraju na dostupnost ribe odozdo prema gore. U kombinaciji s prirodnim izlovom 20 % ribljeg stoka ili manje ne postoji velika prijetnja od velikog vranca na razini vodnog sustava. Ona može postojati samo na lokalnoj razini, u manjim vodnim tijelima ili vodnim tijelima u kojima je riblja biomasa vrlo velika, posebno ako ne postoji sklonište za ribe (mrtvo drvo, makrofiti itd.). Čini se da je upravljanje ribljim staništima korisna mjera za smanjenje rizika od velikih vranaca za ribe, posebno u blizini brana, ustava ili prolaza za ribe.

6. **Izvješćivanje o odstupanjima**

Transparentno izvješćivanje o odstupanjima i koordiniranom izuzimanju iznimno je važno kako bi se postiglo povjerenje među dionicima i zajamčila usklađenost s međunarodnim sporazumima. Komisija je stoga razvila internetske preglednike podataka o odstupanjima ([10]). U njima su navedene detaljne informacije o godišnjim odstupanjima koje su dostavile države članice, kao i statistički podaci o cjelovitosti tih izvješća:

— pregled odstupanja i iznimaka od zaštite vrsta u cijelom EU-u,

— pojedinačna odstupanja i detaljne informacije o njima, i

— cjelovitost podataka u nacionalnim izvješćima o odstupanjima i iznimkama.

([10]) Pregled odstupanja i iznimaka od zaštite vrsta u cijelom EU-u |Europska agencija za okoliš.

7. **Dodatne informacije**

Dokumenti iz projekta INTERCAFE koji je financirao EU i uključivao blisku suradnju s glavnim dionicima kako bi se detaljno istražili konflikti između vranaca i ribarstva dostupni su na: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe.

Sažeti dokumenti o rasprostranjenosti, arealu, ekologiji, stanju i trendovima populacije velikog vranca te njegovim interakcijama s ribom, ribarstvom i akvakulturom, kao i o upravljanju konfliktima između vranca i ribarstva dostupni su na internetskim stranicama Komisije o Direktivi o pticama:

— Česta pitanja o ekologiji vranca – njegova biologija, ekologija i ponašanje,

— Broj i rasprostranjenost vranaca u Europi – podaci o praćenju i brojenju populacije vranca u EU-u,

— Interakcije između vranaca, riba i ribarstva, – najčešći izvori konflikta,

— Upravljanje konfliktima između vranca i ribarstva – sinteza informacija o mjerama upravljanja i sredstvima koja se upotrebljavaju za smanjenje problema koje vranci uzrokuju u ribarstvu,

— Društveni, kulturološki i pravni aspekti problema koji nastaju između vranca i ribarstva, što uključuje ekologiju ptica i riba,

— Opsežna bibliografija najvažnijih publikacija o tom pitanju (više od 5 000 publikacija, uz mogućnost pretraživanja po ključnim riječima).